

Nr 224.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i värnpliktslagen m. m.; given Stockholms slott den 24 mars 1950.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att *dels* antaga härvid fogade förslag till lag om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967);

dels ock bifalla det förslag i övrigt, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF

Allan Vougt.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I samband med en definitiv övergång till inskrivning av värnpliktiga under hösten och påbörjande av tjänstgöringen för flertalet värnpliktiga det år de fylla 20 år föreslås, att svensk man skall vara värnpliktig från och med det kalenderår under vilket han fyller 19 år.

De nu för olika kategorier värnpliktiga genom särskild förordning tills vidare fastställda obligatoriska tjänstgöringstiderna föreslås skola inskrivas i värnpliktslagen. En på frivilligt åtagande grundad förlängning av tjänstgöringstiden med 3 månader föreslås för vissa flottan tilldelade värnpliktiga. Utbildningstiden för gruppchefer föreslås t. v. skola bibehållas vid 9 månaders första tjänstgöring.

Arméns repetitionsövningar föreslås skola anordnas i krigsförband. I samband härmed föreslås, att vissa i värnpliktslagen angivna tidsfrister för övningarnas fullgörande skola slopas. Repetitionsövningar föreslås skola

1 — *Bihang till riksdagens protokoll 1950. 1 saml. Nr 224.*

kunna fullgöras av flygvapnet tilldelade befälsvärnpliktiga, som utbildas i luftbevakningstjänst. Tidsspärren för fullgörande av beredskapsövning föreslås skola slopas.

Uttagning för utbildning till värnpliktigt befäl (gruppchefer vid armén och kustartilleriet, underofficerare vid armén, kustartilleriet och flygvapnet) föreslås skola äga rum vid inskrivningsförrättningarna. I samband härmed föreslås, att uttagning till officersutbildning skall ske på frivillighetens grund.

Vid flottan föreslås en ny utbildningslinje för utbildning till värnpliktig underofficer.

I fråga om vissa värnpliktiga, uttagna i specialtjänst, förordas viss ändrad utbildningsgång.

Vissa ändringar beträffande inskrivningsförfarandet föreslås i fråga om vid sjömanshus inskrivna.

Vissa ändringar föreslås beträffande premier för genomgången befälsutbildning vid marinen.

Härjämte anmälas vissa frågor om inpassningen under året av värnpliktstjänstgöringen, om skördeuppehåll, om tillgodoseendet av behovet av ekonomivärnpliktiga och om avräkningen av arreststraff.

I propositionen förordas vidtagande av de ändringar i värnpliktslagen som betingas av i det föregående angivna förslag.

F ö r s l a g

till

L a g

om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967).

Härigenom förordnas, att 1, 6, 12, 13, 14, 15, 19, 27 samt 29 §§ värnpliktslagen den 30 december 1941¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives samt att i lagen skall införas en ny paragraf, benämnd 12 a §, av den lydelse som framgår av det följande.

(Nuvarande lydelse.)

1 §.

Svensk man är värnpliktig från och med det kalenderår under vilket han fyller *tjugu* år till och med det under vilket han fyller fyrtiosju år.
Är svensk — — — i riket.

6 §.

De värnpliktiga — — — tilldelas förband.

Värnpliktig tilldelad armén eller kustartilleriet, vilken äger förutsättningar för utbildning till *officer eller underofficer, samt värnpliktig tilldelad flygvapnet, vilken äger förutsättningar för utbildning till underofficer*, må uttagas för sådan utbildning. Om uttagning av värnpliktiga för särskild tjänstgöring eller utbildning i andra avseenden förordnar Konungen.

(Föreslagen lydelse.)

1 §.

Svensk man är värnpliktig från och med det kalenderår under vilket han fyller *nitton* år till och med det under vilket han fyller fyrtiosju år.
Är svensk — — — i riket.

6 §.

De värnpliktiga — — — tilldelas förband.

Värnpliktig tilldelad armén, *kustartilleriet eller flygvapnet*, vilken äger förutsättningar för utbildning till *officer, underofficer eller underbefäl*, må uttagas för sådan utbildning.

Uttagning för officersutbildning sker under värnpliktstjänstgöringen.

Uttagning för underofficersutbildning eller för underbefälsutbildning sker i samband med den värnpliktiges inskrivning eller sedermera under värnpliktstjänstgöringen.

¹ Senaste lydelse, se beträffande 15 § 1945:129 och beträffande 27 § 1 mom. D. 1943:158. Härjämte må beaktas innehållet i förordningen den 30 juni 1948 (nr 514) med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga [ändrad genom förordning den 10 juni 1949 (nr 306)] ävensom förordningen den 10 juni 1949 (nr 307) med provisoriska bestämmelser angående beredskapsövning.

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

Uttagning av värnpliktig för officersutbildning samt uttagning under värnpliktstjänstgöringen av värnpliktig för underofficersutbildning eller för underbefälsutbildning må ske endast efter frivilligt åtagande av den värnpliktige.

Om uttagning av värnpliktiga för särskild tjänstgöring eller utbildning i andra avseenden förordnar Konungen.

Vid tilldelning och uttagning skall tillses, att envar värnpliktig såvitt möjligt får fullgöra den tjänstgöring och undergå den utbildning, för vilken han befinner lämpligast. Där så kan ske, skall hänsyn tagas till den värnpliktiges önskemål. Visar värnpliktig, som befunnits äga förutsättningar för utbildning till *officer eller underofficer*, att undergående av sådan utbildning skulle för honom eller av hans arbete beroende nära anhöriga medföra särskilt svåra olägenheter, bör han ej uttagas för sådan utbildning.

Vid tilldelning och uttagning skall tillses, att envar värnpliktig såvitt möjligt får fullgöra den tjänstgöring och undergå den utbildning, för vilken han befinner lämpligast. Där så kan ske, skall hänsyn tagas till den värnpliktiges önskemål. Visar värnpliktig, som *vid inskrivning* befunnits äga förutsättningar för utbildning till underofficer, att undergående av sådan utbildning skulle för honom eller av hans arbete beroende nära anhöriga medföra särskilt svåra olägenheter, bör han ej uttagas för sådan utbildning.

12 §.

Det åligger inskrivningsnämnd:

att pröva — — — i 6 §;

att efter förslag av vederbörande förbandschef verkställa uttagning av värnpliktiga för utbildning till *officer eller underofficer*; samt

att i — — — eller tjänstgöring.

Uppkommer på — — — av inskrivningsnämnd.

De ärenden — — — benämnas inskrivningsärenden.

12 §.

Det åligger inskrivningsnämnd:

att pröva — — — i 6 §;

att verkställa den uttagning av värnpliktiga för *underofficersutbildning eller underbefälsutbildning* som enligt 6 § skall ske i samband med *inskrivning*; samt

att i — — — eller tjänstgöring.

Uppkommer på — — — av inskrivningsnämnd.

De ärenden — — — benämnas inskrivningsärenden.

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

13 §.

Inskrivningsnämnd sammanträder
— — — länsstyrelsen därstädes.

Inskrivningsnämnd skall därjämte på kallelse av inskrivningschefen sammanträda för uttagning av värnpliktiga till *officers- eller underofficersutbildning* samt för handläggning av ärenden, som inskrivningschefen jämlikt 19 § hänskjuter till nämndens prövning.

14 §.

1. Värnpliktig är skyldig att personligen inställa sig vid inskrivningsförrättning det år han fyller *tju* år. Den som förvärvar *svensk medborgarrätt* först sedan han inträtt i värnpliktsåldern är skyldig inställa sig vid inskrivningsförrättning det år som infaller näst efter det han förvärvat *nämnda rätt*.

Från skyldighet att iakttaga personlig inställelse vid inskrivningsförrättning undantagas:

a) värnpliktig, som är inskriven å sjömanshus;

b) värnpliktig, som — — — förordnar Konungen.

2. De värnpliktiga — — — eller kungörelse.

15 §.

Under förutsättningar, som bestämmas av Konungen, må yngling

12 a §.

På förbandschef ankommer att under vederbörandes värnpliktstjänstgöring verkställa uttagning av värnpliktiga för officers-, underofficers- eller underbefälsutbildning.

13 §.

Inskrivningsnämnd sammanträder
— — — länsstyrelsen därstädes.

Inskrivningsnämnd skall därjämte på kallelse av inskrivningschefen sammanträda för uttagning av värnpliktiga till *underofficers- eller underbefälsutbildning* samt för handläggning av ärenden, som inskrivningschefen jämlikt 19 § hänskjuter till nämndens prövning.

14 §.

1. Värnpliktig är skyldig att personligen inställa sig vid inskrivningsförrättning det år han fyller *nitton* år. Den som förvärvar *svenskt medborgarskap* först sedan han inträtt i värnpliktsåldern är skyldig inställa sig vid inskrivningsförrättning det år som infaller näst efter det han förvärvat *medborgarskapet*.

Från skyldighet att iakttaga personlig inställelse vid inskrivningsförrättning undantagas:

a) värnpliktig, som är inskriven å sjömanshus, *i de fall Konungen bestämmer*;

b) värnpliktig, som — — — förordnar Konungen.

2. De värnpliktiga — — — eller kungörelse.

15 §.

Under förutsättningar, som bestämmas av Konungen, må yngling

(Nuvarande lydelse.)

på egen begäran inskrivas redan innan det år då han fyller *tjugu* år, dock ej före det år då han fyller *aderton* år med mindre han varit anställd över stat vid krigsmakten och godkänts i undervisning och utbildning, som meddelats under anställningstiden.

Den som — — — omedelbart inskrivas.

19 §.

Under tid, då inskrivningsförrättning ej hålles, må inskrivningschefen, i den omfattning och i enlighet med de närmare föreskrifter Konungen meddelar, utöva inskrivningsnämnd tillkommande åligganden; dock att uttagning av värnpliktiga till *officers- eller underofficersutbildning* alltid skall verkställas av inskrivningsnämnd.

Finner inskrivningschefen — — — nämndens prövning.

27 §.

1. De värnpliktigas utbildningstid.

A. I den mån ej nedan under punkterna B, C och D annorlunda föreskrives, skola följande bestämmelser gälla i fråga om utbildningstiden för värnpliktiga.

Värnpliktig är skyldig att, på sätt Konungen närmare förordnar, för sin utbildning tjänstgöra under sammanlagt *fyrhundrafemtio* dagar, däri inberäknat tid för i vederbörlig ordning anbefallda övningsuppehåll.

Där ej Konungen beträffande värnpliktiga avsedda för handräck-

(Föreslagen lydelse.)

på egen begäran inskrivas redan innan det år då han fyller *nitton* år, dock ej före det år då han fyller *sjutton* år med mindre han varit anställd över stat vid krigsmakten och godkänts i undervisning och utbildning, som meddelats under anställningstiden.

Den som — — — omedelbart inskrivas.

19 §.

Under tid, då inskrivningsförrättning ej hålles, må inskrivningschefen, i den omfattning och i enlighet med de närmare föreskrifter Konungen meddelar, utöva inskrivningsnämnd tillkommande åligganden; dock att *sådan* uttagning av värnpliktiga till *underofficers- eller underbefälsutbildning, som ej sker under vederbörandes värnplikts-tjänstgöring*, alltid skall verkställas av inskrivningsnämnd.

Finner inskrivningschefen — — — nämndens prövning.

27 §.

1. De värnpliktigas utbildningstid.

A. I den mån ej nedan under punkterna B, C, D och E annorlunda föreskrives, skola följande bestämmelser gälla i fråga om utbildningstiden för värnpliktiga.

Värnpliktig är skyldig att, på sätt Konungen närmare förordnar, för sin utbildning tjänstgöra under sammanlagt *trehundrasextio* dagar, däri inberäknat tid för i vederbörlig ordning anbefallda övningsuppehåll.

Där ej Konungen beträffande värnpliktiga avsedda för handräck-

(Nuvarande lydelse.)

ningstjänst annat bestämmer, skall tjänstgöringen fullgöras i följande ordning:

a) av *armén* eller *kustartilleriet* tilldelad värnpliktig:

med en första tjänstgöring om *trehundra sextio dagar* före utgången av andra året efter inskrivningsåret, vilken tjänstgöring fullgöres i en följd eller i två omgångar,

med *två repetitionsövningar* om vardera *trettio dagar*, den första före utgången av tredje året och den andra före utgången av åttonde året efter inskrivningsåret, samt

med en efterutbildningsövning om *trettio dagar* före utgången av *adertonde* året efter inskrivningsåret;

b) av *flottan* tilldelad värnpliktig: *antingen* i en följd med början under inskrivningsåret eller nästföljande år

eller ock

med en första tjänstgöring om *fyrahundratjugu dagar*, som tager sin början under inskrivningsåret eller nästföljande år, samt

med en efterutbildningsövning om *trettio dagar* före utgången av *adertonde* året efter inskrivningsåret; *ävensom*

c) av *flygvapnet* tilldelad värnpliktig:

med en första tjänstgöring om *trehundra sextio dagar*, som tager sin början under inskrivningsåret eller nästföljande år,

med en repetitionsövning om *sex dagar* eller *två repetitionsövning-*

(Föreslagen lydelse.)

ningstjänst annat bestämmer, skall tjänstgöringen fullgöras i följande ordning:

a) av *armén* eller *kustartilleriet* tilldelad värnpliktig:

med en första tjänstgöring om *tvåhundra sjuttio dagar* med början före utgången av andra året efter inskrivningsåret, vilken tjänstgöring fullgöres i en följd eller i två omgångar, samt

med *tre repetitionsövningar*, *envar* om *trettio dagar*;

b) av *flottan* tilldelad värnpliktig i en följd med början före utgången av andra året efter inskrivningsåret; *ävensom*

c) av *flygvapnet* tilldelad värnpliktig:

antingen i en följd med början före utgången av andra året efter inskrivningsåret

eller

med en första tjänstgöring om *tvåhundra sjuttio dagar* med början före

(Nuvarande lydelse.)

ar om vardera trettio dagar före utgången av åttonde året efter inskrivningsåret samt

med en efterutbildningsövning om trettio dagar före utgången av adertonde året efter inskrivningsåret.

B. Värnpliktig, som uttagits för utbildning till officer eller underofficer vid armén eller kustartilleriet eller till underofficer vid flygvapnet, är enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar skyldig att, utöver den under A angivna tjänstgöringstiden, efter första tjänstgöringens avslutande fullgöra fortsatt tjänstgöring, för utbildning till officer under högst trehundra sextio dagar och för utbildning till underofficer under högst etthundraåttio dagar.

För värnpliktig, som ålagts fortsatt tjänstgöring som nyss sagts, må den tid, inom vilken under A föreskrivna repetitionsövningar skola fullgöras, undergå den förskjutning, som av Konungen bestämmes.

C. Värnpliktig tilldelad marinen, vilken vid navigationsskola avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen eller övermaskinistexamen eller maskinistexamen av andra klass, är skyldig att, utöver den under A angivna tjänstgöringstiden, undergå fortsatt utbildning under en tid av etthundratjugu dagar, fördelad på två repetitionsövningar om vardera sextio dagar, vilka skola fullgöras före utgången av adertonde året efter inskrivningsåret.

(Föreslagen lydelse.)

utgången av andra året efter inskrivningsåret, samt

med tre repetitionsövningar, envar om trettio dagar.

B. Värnpliktig, som uttagits för utbildning till officer eller underofficer vid armén, kustartilleriet eller flygvapnet, är enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar skyldig att, utöver den under A angivna tjänstgöringstiden, efter första tjänstgöringens avslutande fullgöra fortsatt tjänstgöring, för utbildning till officer under högst trehundra sextio dagar och för utbildning till underofficer under högst etthundraåttio dagar.

C. Värnpliktig tilldelad marinen, vilken vid navigationsskola avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen eller övermaskinistexamen eller maskinistexamen av andra klass, är skyldig att, utöver den under A angivna tjänstgöringstiden, i den ordning Konungen bestämmer fullgöra fortsatt tjänstgöring under en tid av etthundratjugu dagar.

Värnpliktig, vilken vid navigationsskola avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen och med godkännande vitsord genomgått underofficersutbildning vid flottan, må efter frivilligt åtagande genomgå officers-

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

D. För värnpliktig, — — — bestämmelser gälla.

Beträffande värnpliktig som nu sagts må Konungen, där så finnes lämpligt, förordna, att enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar den under A angivna tjänstgöringen om *fyrhundrafemtio* dagar skall, med rätt i förekommande fall till avbrott under viss tid för studiernas eller yrkesutbildningens fullföljande, fullgöras med dels soldat- och befälsutbildning eller enbart soldatutbildning, dels ock fackutbildning och facktjänstgöring. Värnpliktig, beträffande vilken på grund av studier sålunda förordnats, må, där så anses påkallat för bibringande och vidmakthållande av för avsedd mobiliseringsbefattning erforderliga insikter, åläggas att därutöver fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst etthundraåttio dagar. Den fortsatta tjänstgöringen skall kunna i omgångar fördelas på hela värnpliktstiden.

Har ej — — — prövar skäligt.

D. För värnpliktig, — — — bestämmelser gälla.

Beträffande värnpliktig som nu sagts må Konungen, där så finnes lämpligt, förordna, att enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar den under A angivna tjänstgöringen om *trehundrasextio* dagar skall, med rätt i förekommande fall till avbrott under viss tid för studiernas eller yrkesutbildningens fullföljande, fullgöras med dels soldat- och befälsutbildning eller enbart soldatutbildning, dels ock fackutbildning och facktjänstgöring. Värnpliktig, beträffande vilken på grund av studier sålunda förordnats, må, där så anses påkallat för bibringande och vidmakthållande av för avsedd mobiliseringsbefattning erforderliga insikter, åläggas att därutöver fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst etthundraåttio dagar. Den fortsatta tjänstgöringen skall kunna i omgångar fördelas på hela värnpliktstiden.

Har ej — — — prövar skäligt.

E. Värnpliktig tilldelad flottan, vilken utbildas till radiotelegrafist och därvid erhåller civilt radiocertifikat av första eller andra klass, är skyldig att, utöver den under A angivna tjänstgöringstiden och i omedelbar anslutning till denna, fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst nittio dagar.

(Nuvarande lydelse.)

E. Repetitionsövning må — — —
31 augusti.

2. Beredskapsövning.

Därest Konungen med hänsyn till krigsberedskapen så prövar nödigt, må *annan värnpliktig än som under 1 mom. D omförmäles* kunna åläggas att, utöver i 1 mom. avsedd tjänstgöring, i den ordning Konungen bestämmer fullgöra en eller flera beredskapsövningar om sammanlagt högst etthundraåttio dagar. *Skyldigheten att fullgöra beredskapsövning upphör dock, sedan ett och ett halvt år förflutit efter avslutandet av första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd) eller i förekommande fall fortsatt tjänstgöring enligt 1 mom. B.*

Infaller beredskapsövning — — —
genom beredskapsövningen.

3. Särskilda bestämmelser.

A. Därest, på — — — han inkallats.

B. Där sådant — — — smittas spridande.

C. Varder fartyg, — — — ägarum.

D. Har värnpliktig under i 1 mom. föreskriven tjänstgöring blivit fälld till straff för rymning eller för *olovligt* undanhållande av minst ett dygns varaktighet, eller har hans tjänstgöring avbrutits för verkställighet av straffarbete, omedelbart ådömt fängelsestraff, ungdomsfängelse, *tvångsuppfostran*, tvångsarbete, förvaring eller internering, skall den tid, under vilken han varit rymd eller *olovligen* undanhållit sig eller hans tjänstgö-

(Föreslagen lydelse.)

F. Repetitionsövning må — — —
31 augusti.

2. Beredskapsövning.

Därest Konungen med hänsyn till krigsberedskapen så prövar nödigt, må *värnpliktig* kunna åläggas att, utöver i 1 mom. avsedd tjänstgöring, i den ordning Konungen bestämmer fullgöra en eller flera beredskapsövningar om sammanlagt högst etthundraåttio dagar.

Infaller beredskapsövning — — —
genom beredskapsövningen.

3. Särskilda bestämmelser.

A. Därest, på — — — han inkallats.

B. Där sådant — — — smittas spridande.

C. Varder fartyg, — — — ägarum.

D. Har värnpliktig under i 1 mom. föreskriven tjänstgöring blivit fälld till straff för rymning eller för undanhållande av minst ett dygns varaktighet, eller har hans tjänstgöring avbrutits för verkställighet av straffarbete, omedelbart ådömt fängelsestraff, ungdomsfängelse, tvångsarbete, förvaring eller internering, skall den tid, under vilken han varit rymd eller undanhållit sig eller hans tjänstgöring sålunda varit avbruten, ej till-

*(Nuvarande lydelse.)**(Föreslagen lydelse.)*

ring sålunda varit avbruten, ej tillgodoräknas honom såsom tjänstgöringstid, där ej Konungen för särskilda fall annorledes förordnar. *I vad mån den värnpliktige må tillgodoräkna sig fullgjord del av tjänstgöringen samt i vilken ordning han skall fullgöra återstående tjänstgöringsskyldighet, bestämmer Konungen.*

godoräknas honom såsom tjänstgöringstid, där ej Konungen för särskilda fall annorledes förordnar. *Vad nu sagts skall även gälla tid, under vilken värnpliktig varit frånvarande från tjänstgöringen för avtjänande av arrest, i den mån tiden överstiger tjugu dagar då fråga är om första tjänstgöring eller annan tjänstgöring i följd om mer än tvåhundra dagar eller, beträffande kortare tjänstgöring, en tiondel av det antal dagar tjänstgöringen omfattar.*

I vilken ordning den värnpliktige skall fullgöra återstående tjänstgöringsskyldighet samt i vad mån därvid må tillgodoräknas honom föregående tjänstgöringstid, bestämmer Konungen.

E. Konungen förordnar — — — varit orsak.

E. Konungen förordnar — — — varit orsak.

F. Beträffande värnpliktiga — — — särskilt stadgat.

F. Beträffande värnpliktiga — — — särskilt stadgat.

29 §.

29 §.

1. Anstånd till — — — eller olägenheter.

1. Anstånd till — — — eller olägenheter.

Fortfar anledning till anstånd med tjänstgöringen, må förlängt anstånd, varje gång för ett år, beviljas den värnpliktige; dock att tjänstgöringen skall taga sin början senast det år under vilket han fyller tjugufyra år.

Fortfar anledning till anstånd med tjänstgöringen, må förlängt anstånd, varje gång för ett år, beviljas den värnpliktige. Tjänstgöringen skall dock taga sin början senast det år under vilket den värnpliktige fyller tjugufyra år, där ej Konungen finner synnerliga skäl föranleda längre anstånd.

2. Värnpliktig, för vilken, sedan han påbörjat första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd), i anledning av dödsfall eller annan av honom oberoende händelse uppkommer så-

2. Värnpliktig, för vilken, sedan han påbörjat första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd), i anledning av dödsfall eller annan av honom oberoende händelse uppkommer så-

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

dant skäl för anstånd, som avses i 1 mom. c) eller d), må i den ordning Konungen bestämmer medgivas anstånd med återstoden av tjänstgöringen. Sådant anstånd, som beviljas för ett år i sänder, må ej medgivas för längre tid än sammanlagt fyra år.

Huruvida och — — — erforderliga bestämmelser.

dant skäl för anstånd, som avses i 1 mom. c) eller d), må i den ordning Konungen bestämmer medgivas anstånd med återstoden av tjänstgöringen. Sådant anstånd, som beviljas för ett år i sänder, må ej medgivas för längre tid än sammanlagt fyra år, där ej Konungen finner synnerliga skäl föranleda längre anstånd.

Huruvida och — — — erforderliga bestämmelser.

Där ej annat framgår av det följande träder denna lag i kraft den 1 juli 1950, då förordningen den 30 juni 1948 (nr 514) med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga ävensom förordningen den 10 juni 1949 (nr 307) med provisoriska bestämmelser angående beredskapsövning skola upphöra att gälla.

I fråga om utbildningstidens *längd* skola beträffande de värnpliktiga som påbörjat första tjänstgöring (motsvarande) före den 1 april 1948 äldre bestämmelser gälla. Nämnda värnpliktiga äro skyldiga fullgöra repetitionsövningar i den *ordning* denna lag stadgar. Dylik skyldighet föreligger även i fall då tidsfrist som enligt äldre bestämmelser är föreskriven för fullgörande av repetitions- och efterutbildningsövning blivit överskriden.

Beträffande uttagning för underofficersutbildning av värnpliktiga vilka inryckt eller komma att inrycka till första tjänstgöring (motsvarande) under år 1950 så ock beträffande uttagning för officersutbildning av värnpliktiga vilka undergått eller komma att undergå underofficersutbildning under samma år skola de äldre bestämmelserna i värnpliktslagen äga tillämpning.

I fråga om värnpliktstjänstgöring som tagit sin början före lagens ikraftträdande skall den äldre lydelsen av 27 § 3 mom. D äga tillämpning.

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans
Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å
Stockholms slott den 24 mars 1950.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT,
ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, ANDERS-
SON, LINGMAN.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler
chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Vougt, vissa frågor rörande de
värnpliktigas tjänstgöring m. m. och anför därvid följande.

Inledning.

1948 års värnpliktskommitté¹ har med skrivelse den 15 augusti 1949 av-
givit betänkande med utredning i vissa värnpliktsfrågor (SOU 1949: 46).
Kommittén har därvid framhållit att kommittén tidigare avgivit delbetän-
kanden rörande bland annat övergång till inskrivning av värnpliktiga det
år vederbörande fyller 19 år och värnpliktstjänstgöringens påbörjande
under följande år, förlängd tjänstgöring för vissa flottan tilldelade värn-
pliktiga, skördeuppehåll under värnpliktsutbildningen, provisoriska bestäm-
melser angående beredskapsövning och provisorisk reglering av första
tjänstgöringen för armén tilldelade värnpliktiga av åldersklass 1948 (grupp
K av åldersklass 1949), vilka uttagits för utbildning till gruppchefer. Kom-
mittén har vidare framhållit, att kommittén, med hänsyn till under utred-
ningens gång i samband med tillsättandet av 1949 års försvarsutredning
erhållna direktiv, funnit angeläget att påskynda sitt arbete genom att under-
låta att fullfölja undersökningarna beträffande vissa delar av det ursprung-
ligen meddelade uppdraget. Kommittén har framhållit, att de områden, där
utredningen avbrutits, avse differentiering av första tjänstgöringen under
soldatutbildningen, tillgodoseende av civilförsvarets personalbehov, behovet
av centrala skolor och dessas lämpliga anordnande, omskolning i samband
med värnpliktigas överförande från flottan och flygvapnet till armén samt
avvägningen mellan övningstidens längd och värnpliktskontingentens stor-
lek vid flygvapnet.

¹ Ledamoten av riksdagens första kammare, direktören K. G. Ewertöf, ordförande, ledamoten
av samma kammare, dåvarande chefredaktören J. E. Andersson, översten N. A. H. Björk,
ledamoten av riksdagens andra kammare, hemmansägaren N. I. Johansson i Mysinge, leda-
moten av samma kammare, järnsvarvaren P. S. Lindholm och förbundsordföranden F. Nilsson.

Värnpliktskommittén har i sitt förenämnda slutbetänkande framlagt förslag berörande värnpliktsutbildningen i följande hänseenden, nämligen rörande utbildningstidens fördelning på första tjänstgöring och efterföljande utbildning samt den senares utformning, första tjänstgöringens inpassning under året, repetitions- och efterutbildningsövningarnas anordnande, beredskapsövning, uttagning av värnpliktiga till befälsutbildning, utbildning av värnpliktigt befäl samt uttagning och utbildning av värnpliktiga i specialtjänst. Härjämte har kommittén framlagt förslag om ändrade grunder för premier till värnpliktiga och om tillgodoseende av behovet av ekonomivärnpliktiga.

Över värnpliktskommitténs förslag, utom såvitt angår frågan om uttagning och utbildning av gruppchefer, ha *ytranden* avgivits av överbefälhavaren, chefen för armén, chefen för marinen, chefen för flygvapnet, försvarets civilförvaltning, försvarets sjukvårdsstyrelse, försvarets forskningsanstalt, inskrivningsrådet, försvarets personalbehandlingsutredning, arbetsmarknadsstyrelsen, medicinalstyrelsen, statskontoret, statens lönenämnd, statens organisationsnämnd, skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, universitetskanslern — efter hörande av det större akademiska konsistoriet och medicinska fakulteten i Uppsala, det större akademiska konsistoriet och institutionen för psykologi och pedagogik i Lund, Karolinska institutets lärarkollegium och medicinska föreningen, organisationskommittén för medicinska högskolan i Göteborg samt av lärarkollegierna vid tandläkarhögskolorna i Stockholm och Malmö — överstyrelsen för de tekniska högskolorna — efter hörande av lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm och vid Chalmers tekniska högskola — styrelsen för veterinärhögskolan — efter hörande av högskolans lärarkollegium och veterinärmedicinska föreningen — direktionen för handelshögskolan i Stockholm, värnpliktiga officerares riksförbund, Sveriges lantbruksförbund, svenska lantarbetsgivareföreningen, riksförbundet landsbygdens folk, 1948 års läkarutbildningskommitté, de sakkunniga för utredning av de juridiska och statsvetenskapliga examina m. m., styrelsen för Sveriges förenade studentkårer, Sveriges akademikers centralorganisation, seminariernas elevförbund, tekniska läroverkens ingenjörsförbund och tekniska läroverkens elevförbund.

Värnpliktskommitténs slutbetänkande är i vissa delar icke enhälligt. Under det att majoriteten (herrar *Ewerlöf*, *Andersson*, *Björk* och *Johansson*) ansett att utbildningstiden för värnpliktiga, som uttagits till gruppchefer vid armén och kustartilleriet, bör vara 2 månader längre än för huvuddelen av de värnpliktiga, ha två ledamöter (herrar *Lindholm* och *Nilsson*) framhållit, att vissa olägenheter vore förbundna med majoritetens förslag och förordat att utbildningstiden för gruppcheferna tills vidare bibehölles oförändrad. Sistnämnda kommittéledamöter ha ansett önskvärt, att en fortsatt försöksverksamhet bedrivs rörande möjligheterna att inom

ramen för 9 månaders första tjänstgöring erhålla en godtagbar gruppchefsutbildning, och att resultatet av en dylik försöksverksamhet bör avvaktas, innan det definitivt slås fast, att nu gällande utbildningstid är otillräcklig.

På grund av den splittring som präglade värnpliktskommitténs förslag och med hänsyn till den behandling, frågan om gruppchefsutbildningens längd rönt vid 1949 års riksdag, ansåg jag det nödvändigt att företaga en *ytterligare undersökning av frågan om gruppchefsutbildningen*. Jag uppdrog därför i oktober 1949 åt en av de ledamöter i värnpliktskommittén, som anmält från majoriteten avvikande mening i fråga om gruppchefsutbildningens längd, herr *Lindholm*, att inom departementet verkställa dessa undersökningar. Härjämte anmodade jag, efter inhämtande av förslag av chefen för armén, majoren *K. G. Brandberg* att biträda vid undersökningarna.

Det nu omnämnda uppdraget avsåg att ytterligare utreda frågan om gruppchefsutbildningens längd, närmast med tanke på möjligheten att åstadkomma större effektivitet vid utbildningen genom att bedriva denna avskild från övriga värnpliktiga för längre eller kortare tid. Därvid borde närmare upplysningar lämpligen inhämtas rörande de senaste erfarenheterna beträffande pågående gruppchefsutbildning. Något visst antal månader för gruppchefsutbildningens längd uppställdes icke som ram för uppdraget.

I en den 10 februari 1950 dagtecknad skrivelse har *Lindholm* lämnat en redogörelse för resultatet av dittills verkställda undersökningar ävensom en översikt över behovet av ytterligare undersökningar och fortsatt försöksverksamhet på ifrågavarande område.

Över värnpliktskommitténs betänkande, i vad rör frågan om uttagning och utbildning av gruppchefer, ävensom över *Lindholms* skrivelse har arméchefen avgivit särskilt utlåtande.

I sitt betänkande den 15 augusti 1949 har värnpliktskommittén icke uppdragit en del av de värnpliktsutbildningen berörande spörsmål, som på grundval av kommitténs tidigare delbetänkanden underställts riksdagens prövning. Innan jag anmäler värnpliktskommitténs i slutbetänkandet framlagda förslag upptager jag dessa spörsmål till behandling.

Inskrivning av värnpliktiga det år de fylla 19 år och värnpliktsutbildningens påbörjande nästa kalenderår.

Gällande bestämmelser.

Enligt *1941 års värnpliktslag* skall värnpliktig som regel inskrivas det år han fyller 20 år. Inskrivningsförrättningarna ha — t. o. m. 1948 — anordnats på våren och huvuddelen av de värnpliktiga ha påbörjat sin första tjänstgöring nästföljande år. Vissa värnpliktiga, tilldelade flottan och flygvapnet,

ha emellertid påbörjat första tjänstgöringen redan under inskrivningsåret.

Efter förslag av värnpliktskommittén förelades 1949 års riksdag (proposition nr 194) förslag om inskrivning av de värnpliktiga det år de fylla 19 år och om värnpliktsutbildningens påbörjande för huvuddelen av de värnpliktiga nästföljande år. Ett successivt genomförande av det nya systemet från och med år 1950 förordades, därvid det borde få ankomma på Kungl. Maj:t att närmare bestämma om den takt, i vilken övergången till tidigare tjänstgöring borde äga rum. Riksdagen (skrivelse nr 371) biföll förslaget. I enlighet härmed meddelades bestämmelser om särskilda inskrivningsförrättningar under hösten 1949 med dem, som enligt värnpliktslagen skolat inskrivas såsom värnpliktiga under våren 1950 (SFS 1949: 308 och 309).

Departementschefen.

Principbeslutet om en ändring från och med år 1950 till inryckning för huvuddelen av de värnpliktiga det år de fylla 20 år innebär, att under en övergångsperiod värnpliktiga ur två åldersklasser samtidigt fullgöra tjänstgöring. I samband med övergången till det nya systemet erfordrades under år 1949 inskrivningsförrättningar i två omgångar, nämligen en på våren med dem som under 1949 fyllde 20 år och en på hösten med dem som under året fyllde 19 år och som enligt tidigare ordning skolat inskrivas först våren 1950. Principbeslutet förutsatte, att inskrivningsförrättningarna i framtiden skulle förläggas till hösten.

I förordningen om särskilda inskrivningsförrättningar under hösten 1949 utsades, att vad i värnpliktslagen stadgades om värnpliktig skulle äga motsvarande tillämpning beträffande den, som, utan att hava uppnått värnpliktsåldern, skulle inskrivas vid förrättningarna i fråga. Denna konstruktion erfordrades, enär värnpliktslagen utformats med utgångspunkt från att tidpunkten för inträdet i värnpliktsåldern — det kalenderår, varunder vederbörande fyllde 20 år — och inskrivningsåret sammanfalla.

Jag förordar nu, att i värnpliktslagen vidtagas de ändringar som betingas av 1949 års principbeslut. I enlighet härmed bör i 1 § utsägas, att svensk man är värnpliktig från och med det kalenderår, under vilket han fyller 19 år (nu 20 år), och i 14 § 1 mom., att värnpliktig är skyldig att personligen inställa sig vid inskrivningsförrättning det år han fyller 19 år (nu 20 år). I samband härmed bör även 15 § 1 stycket ändras så att yngling må inskrivas det år han fyller 17 år (nu 18 år). I lagen finnes icke utsagt när under året inskrivningsförrättning skall ske. Någon ändring härutinnan ifrågasätter jag icke.

Efter övergång till inskrivning under hösten erfordras viss ändring av bestämmelserna i 27 § 1 mom. om de tidsfrister som gälla i fråga om fullgörande av där avsedd värnpliktstjänstgöring. Jag återkommer härtill i det följande under specialmotiveringen.

Skördeuppehåll.

I propositionen nr 207 till 1948 års riksdag förordades, att i avbidan på ytterligare överväganden skulle under år 1948 inläggas ett uppehåll i utbildningen om 14 dagar under sommaren på för jordbruket lämplig tidpunkt. Upphållet, som skulle gälla för arméns värnpliktiga, utom de till grupp K hänfödda, skulle icke inräknas i utbildningstiden, men de värnpliktiga skulle under uppehållet äga åtnjuta ekonomiska förmåner enligt samma bestämmelser som under tjänstgöring. Motionsvis (I: 360 och II: 533) hemställdes, att i enlighet med 1945 års försvarskommittés förslag skulle från och med år 1949 ett övningsuppehåll på två månader göras. Riksdagen beslöt i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (skrivelse nr 376).

Frågan om skördeuppehåll underställdes även 1949 års riksdag (proposition nr 194). Kungl. Maj:t förordade därvid på förslag av värnpliktskommittén, att skördeuppehållet skulle bestämmas till 14 dagar. Riksdagen (skrivelse nr 371) anslöt sig, med avslag å motioner om skördeuppehåll av 3 veckors varaktighet, till Kungl. Maj:ts förslag.

Värnpliktskommittén.

Värnpliktskommittén har i sitt slutbetänkande icke upptagit till behandling frågan om skördeuppehållet i vidare mån än att kommittén förutsatt, att för den händelse första tjänstgöringen för huvuddelen av arméns värnpliktiga inpassas under året på sätt kommittén förordat, d. v. s. med inryckning omkring den 1 juni, ett skördeuppehåll om 2 veckor skall inläggas under sommarhalvåret.

Departementschefen.

Jag avser i det följande att tillstyrka värnpliktskommitténs förslag i fråga om inpassningen av första tjänstgöringen för huvuddelen av arméns värnpliktiga. Jag räknar därvid med, att skördeuppehåll skall liksom hittills inläggas under sommarhalvåret. Till frågan om skördeuppehållets längd återkommer jag senare. Jag ifrågasätter icke någon ändring i de principer i övrigt, som lågo till grund för 1949 års riksdags beslut i ämnet.

Jag övergår härefter till behandlingen av de förslag värnpliktskommittén framlagt i sitt slutbetänkande.

Utbildningstidens längd (utom för gruppchefer).

Gällande bestämmelser.

I 1941 års värnpliktslag (SFS 1941: 967) är utbildningstiden för huvuddelen av de värnpliktiga fastställd till 15 månader. För vissa kategorier gäller en längre utbildningstid. Sälunda äro de som uttagits för utbildning

2 — Bihang till riksdagens protokoll 1950. 1 saml. Nr 224.

till officer eller underofficer vid armén eller kustartilleriet eller till underofficer vid flygvapnet skyldiga att utöver nyss angivna tid fullgöra tjänstgöring, för utbildning till officer under högst 12 månader och för utbildning till underofficer under högst 6 månader. Vissa av marinens värnpliktiga äro skyldiga undergå fortsatt utbildning under 4 månader utöver den för huvuddelen värnpliktiga fastställda tiden. Slutligen kunna vissa värnpliktiga, nämligen de som idka studier för utbildning till läkare, tandläkare, apotekare, veterinär eller ingenjör m. fl., jämväl åläggas fortsatt tjänstgöring under högst 6 månader.

Vid 1947 års riksdag (proposition nr 227, skrivelse nr 259) beslöts en provisorisk förkortning av utbildningstiden med en månad för samtliga kategorier värnpliktiga, som påbörjade sin tjänstgöring efter den 31 mars 1947.

1945 års försvarskommitté förordade under vissa förutsättningar en begränsning av övningstiden för huvuddelen av de värnpliktiga till 11 månader.

I 1948 års försvarsproposition (nr 206) togs i avvidan å ytterligare utredning icke ställning till försvarskommitténs förslag rörande värnpliktsfrågorna. I anslutning till försvarspropositionen förelades emellertid 1948 års riksdag (proposition nr 207) förslag om provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden. Dessa inneburo för värnpliktiga, som påbörjade sin tjänstgöring efter den 31 mars 1948, en avkortning i utbildningstiden med 3 månader i förhållande till den i 1941 års värnpliktslag stadgade tiden. Huvuddelen av de värnpliktiga skulle således fullgöra tjänstgöring under 12 månader. Riksdagen biföll förslaget (skrivelse 376).

På grundval av förslag av värnpliktskommittén beslöt 1949 års riksdag (proposition nr 194, skrivelse nr 371) att flottan tilldelade värnpliktiga, vilka under sin första tjänstgöring erhålla utbildning till radiotelegrafister med civilt certifikat, skola tjänstgöra 3 månader längre än vad som enligt de provisoriska bestämmelserna gäller för huvuddelen av de värnpliktiga. Vidare beslöts, att för värnpliktig, som uttagits för utbildning till officer vid flygvapnet, skulle gälla samma tjänstgöringstid som för motsvarande värnpliktiga vid armén och kustartilleriet. I övrigt vidtogos icke några ändringar i de av 1948 års riksdag beslutade provisoriska bestämmelserna rörande utbildningstidens längd. Dessa bestämmelser äga giltighet tills vidare (SFS 1949: 306).

Värnpliktskommittén.

Värnpliktskommittén har framhållit, att kommittén jämlikt utredningsdirektiven varit bunden av en sammanlagd tidsram av 12 månader för huvuddelen av de värnpliktiga och att kommittén sålunda icke haft att taga ställning till frågan om lämpligheten av denna tid för fredsutbildningen i vad avser flertalet värnpliktiga.

Vad beträffar målsättningen för utbildningen och dennas otvivelaktiga

inflytande på lösningen av föreliggande uppgifter har kommittén ansett direktiven giva vid handen, att kommittén skolat rätta sig efter den målsättning, som de militära myndigheterna uppställt för en sammanlagd utbildning av 12 månader för värnpliktiga i allmänhet. Det vore denna målsättning med därav avhängigt utbildningsomfång, som kommittén lagt till grund för prövningen rörande en lämplig avvägning mellan första tjänstgöring och efterföljande utbildning samt, såvitt den senare angår, mellan dennas olika underavsnitt — repetitions- och efterutbildningsövningar.

Med dessa utgångspunkter har kommittén alltså icke förutsatt någon ändring i 1949 års riksdags beslut beträffande utbildningstidens längd för *huvuddelen av de värnpliktiga*. Den sammanlagda utbildningstiden för dessa värnpliktiga har följaktligen förutsatts skola bliva 12 månader. Såsom framgår av det följande har kommittén, med samma utgångspunkter, icke heller ifrågasatt ändring av sammanlagda utbildningstiden för dem, som uttagas för utbildning till *underofficer* (högst 18 månader) eller *officer* (högst 24 månader) eller för *värnpliktiga i specialtjänst* (högst 18 månader).

Yttranden.

Chefen för armén har understrukt, att värnpliktskommittén varit bunden av en sammanlagd tidsram av 12 månader för huvuddelen av de värnpliktiga, och att utredningen sålunda icke varit förutsättningslös i vad avser de värnpliktigas sammanlagda tjänstgöringstid för första tjänstgöring och repetitionsövningar. Arméchefen har vidare framhållit att den väsentliga frågan om utbildningstidens erforderliga längd för värnpliktiga i allmänhet icke kunde betraktas såsom klarlagd. Med de förutsättningar som kommittén haft att tillämpa kunde emellertid kommitténs förslag beträffande utbildningstidens fördelning biträdas.

Chefen för armén har emellertid förordat en förlängning av det värnpliktiga befälets tjänstgöringsskyldighet med 10 dagar.

Chefen för flygvapnet har framhållit olägenheterna av en begränsning av tjänstgöringsskyldigheten till 12 månader och erinrat om ett tidigare framlagt förslag om en första tjänstgöring i en följd under 12 månader samt en repetitionsövning under en månad.

I detta sammanhang torde få erinras om att chefen för flygvapnet i samband med utredning under år 1947 beträffande värnpliktsutbildningens närmare utformning såsom alternativ till 1945 års försvarskommittés förslag om 9 månaders första tjänstgöring vid flygvapnet med inryckning i tre omgångar förordat en första tjänstgöring om 7½ månader med inryckning i två omgångar. Förslagets genomförande skulle dock kräva en ökning av flygvapnets värnpliktskontingent.

En del *organisationer* ha i sina yttranden berört frågan om tjänstgöringstidens längd för vissa specialister. Jag återkommer härtill i det följande.

Departementschefen.

1945 års försvarskommitté förordade beträffande huvuddelen av de värnpliktiga en utbildningstid av tillhoppa 11 månader.

Vid försvarsfrågans behandling vid 1948 års riksdag träffades icke något slutligt avgörande beträffande utbildningstidens längd. Vid anmälan av frågan (propositionen 207) framhöll jag, att av olika skäl något definitivt förslag i ämnet icke kunde föreläggas riksdagen. Jag ansåg mig emellertid böra förorda en provisorisk begränsning av utbildningstidens längd till 12 månader för huvuddelen av de värnpliktiga. Samtidigt framhöll jag, att vissa närliggande frågor av betydelse — exempelvis frågorna om utbildningen av befäl och specialister och om anordnandet av repetitionsövningar — icke för det dåvarande kunde slutligt bedömas. Med hänsyn därtill ansåg jag mig icke böra föreslå, att värnpliktslagen ändrades utan ansåg erforderliga bestämmelser böra utfärdas i en särskild förordning. Riksdagen biföll förslaget (skrivelse 376).

1949 års riksdagsbeslut innebar icke någon principiell ändring av 1948 års beslut.

Flertalet av de spörsmål, som vid anmälan av propositionen 1948: 207 ansågos tarva ytterligare utredning, ha upptagits till behandling i värnpliktskommitténs slutbetänkande. De förslag kommittén därvid framlagt äro emellertid uppgjorda med utgångspunkt i en oförändrad utbildningstid för huvuddelen av de värnpliktiga av 12 månader. Beträffande värnpliktiga, uttagna för utbildning till underofficer eller officer eller beträffande värnpliktiga i specialtjänst föreslås med denna utgångspunkt icke någon ändring i nu tillämpade obligatoriska utbildningstider. Beträffande gruppcheferna har kommittén föreslagit en förlängning av utbildningstiden med 2 månader.

För egen del ifrågasätter jag i avvaktan på ytterligare erfarenheter beträffande utbildningsresultatet inom ramen för nuvarande utbildningstid icke någon ändring av denna för huvuddelen av de värnpliktiga. I det följande kommer jag att förorda, att även gruppchefsutbildningen tills vidare bibehålles vid 9 månader. Icke heller i övrigt kommer jag att förorda någon ändring beträffande den obligatoriska utbildningstidens sammanlagda längd för olika värnpliktiga.

Nu gällande bestämmelser beträffande utbildningstidens längd ha såsom varande av provisorisk natur meddelats i särskild förordning vid sidan av värnpliktslagen. Denna förordning gäller emellertid tills vidare.

Då jag nu i flera andra avseenden föreslår ändringar i värnpliktslagen får jag, för att bringa önskvärd överskådlighet åt bestämmelserna, samtidigt förorda att de nu tillämpade utbildningstiderna överföras från den provisoriska förordningen och inskrivas i själva lagen. Jag vill emellertid understryka, att jag härmed icke avser att definitiv ställning nu skall tagas

till frågorna om utbildningstidens längd. Jag räknar nämligen med att dessa frågor komma att ånyo underställas riksdagen, sedan 1949 års försvarsutredning avgivit sitt betänkande.

Utbildningstiden för gruppchefer.

Gällande bestämmelser.

1941 års värnpliktslag ålägger icke dem som uttagas för utbildning till gruppchefer en i förhållande till värnpliktiga i allmänhet förlängd tjänstgöringsskyldighet. Första tjänstgöringen för blivande gruppchefer omfattar således 12 månader.

1945 års försvarskommitté ifrågasatte icke någon förlängd tjänstgöring för gruppcheferna. Kommittén räknade med en första tjänstgöring för gruppchefer liksom för huvuddelen av de värnpliktiga av 9 månader inom ramen av en sammanlagd utbildningstid av 11 månader.

I propositionen 207 till *1948 års riksdag* anmäldes ett av arméchefen framlagt förslag om förlängd tjänstgöring för gruppcheferna. Då frågan om utbildning av befäl och specialister ansågs kräva ytterligare utredning kunde förslaget icke tillstyrkas. Riksdagen beslöt (skrivelse 376) — med avslag jämväl å en inom andra kammaren väckt motion om förlängning av utbildningstiden för gruppchefer — att utbildningen för dessa tills vidare skulle omfatta samma tid som för huvuddelen av de värnpliktiga.

Till *1949 års riksdag* anmäldes (proposition nr 194) ett av *värnpliktskommittén* (majoriteten) framställt förslag att — i avbidan på frågans slutliga lösning — utbildningstiden för gruppchefer vid armén, som hade att fullgöra första tjänstgöring under utbildningsåret 1949/50, skulle provisoriskt förlängas med 2 månader. Förslaget avstyrktes på i propositionen närmare angivna skäl. Riksdagen (skrivelse 371) beslöt, med avslag å motion om förlängd utbildningstid, i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag.

Värnpliktskommittén.

Värnpliktskommittén har i sitt slutbetänkande erinrat om att kommittén redan tidigare ägnat frågan en ingående prövning och att kommitténs majoritet i början av år 1949 framlagt förslag till provisorisk reglering av första tjänstgöringen för gruppcheferna. Kommitténs majoritet har, efter förnyade överväganden beträffande frågan om gruppchefsutbildningens längd, på anförda skäl funnit det vara nödvändigt att för gruppchefsutbildningen vid armén och kustartilleriet anslås en utbildningstid, som med minst 2 månader överstiger den för värnpliktiga i allmänhet fastställda. Majoriteten har föreslagit, att gruppcheferna skola uttagas vid inskrivningsförrättning och inrycka till tjänstgöring 2 månader före åldersklassens huvuddel. Såsom förut omnämnts ha två ledamöter förordat oföränd-

rad utbildningstid för gruppcheferna i avbidan på resultatet av fortsatt försöksverksamhet på området.

Den av kommitténs majoritet föreslagna förlängningen av utbildningstiden för gruppcheferna har — bortsett från förslag om införande av särskilda premier för den som genomgår förlängd utbildning — beräknats medföra en kostnadsökning av 4,7 miljoner kronor per år.

Ytterligare utredning rörande utbildningstiden för gruppchefer.

I den i det föregående (se s. 15) omnämnda skrivelsen rörande uttagning och utbildning av gruppchefer har till en början ifrågasatts, huruvida för gruppchefernas del första tjänstgöringen skulle kunna förlängas med en månad på bekostnad av den 3:dje repetitionsövningen. Alternativet har emellertid icke rekommenderats, enär de fördelar som på kort sikt skulle ernås icke ansetts kunna uppväga olägenheterna av en alltmer decimerad gruppchefskader vid lokalförsvarets krigsförband.

I skrivelsen har vidare till behandling upptagits frågan om militär-områdesvis centraliserad gruppchefsutbildning.

Emellertid hade, framhålles i skrivelsen, betydande nackdelar såväl för de värnpliktiga som för befälet befunnits vara förenade med en dylik utbildning av gruppcheferna. Då dessutom olägenheter ur utbildningssynpunkt kunde påvisas och de fördelar i fråga om övningsförhållandena, som följde med en centralisering, vore relativt begränsade, hade anledning icke syntts föreligga att förorda en ändring av det nu tillämpade systemet med utbildning vid de regementen, de värnpliktiga tillhörde.

Beträffande den tidpunkt då en eventuellt förlängd gruppchefsutbildning skulle kunna påbörjas har framhållits följande.

Majoriteten av värnpliktskommittén har förordat två månaders förlängning av gruppchefsutbildningen med inryckning före de värnpliktiga i allmänhet ävensom att uttagningen skall ske redan vid inskrivningen och icke såsom nu är fallet under tjänstgöringen. Det har från vissa håll gjorts gällande, att riksdagen redan nu borde fatta beslut i anledning av detta förslag. Därvidlag må erinras, att centrala värnpliktsbyrån strax före inskrivningarna hösten 1949 utfärdat en skrivelse, vari det beträffande tjänstgöringen framhölls, att uttagning till förlängd tjänstgöringstid skulle grundas på *under tjänstgöringen* ådagalagd lämplighet. Värnpliktsbyrån underströk i anslutning härtill, att därest värnpliktiga, som inskrivits 1949 — av vilka ett fåtal inrycka 1950 och flertalet 1951 — och vid inskrivningen antecknats som underbefälslämpliga komme att inkallas till första tjänstgöring två månader före de övriga och därigenom erhöle förlängd tjänstgöringstid, detta skulle innebära ett såsom byrån betecknat »klart löftesbrott». Beträffande den åldersklass, som inskrives *hösten 1950* må framhållas, att huvuddelen av densamma inrycker till tjänstgöring först 1952. Till frågan om en eventuell övergång till den av värnpliktskommitténs majoritet förordade förlängda utbildningstiden behöver ställning alltså icke

fattas vid innevarande års riksdag utan härmed kan utan olägenhet anstå till 1951. Detta förutsätter dock, att inskrivningen av de värnpliktiga redan 1950 sker så, att en uttagning av gruppchefer kan göras i samband därmed.

I anslutning härtill framhålles i skrivelsen, att frågan hur gruppcheferutbildningen bör anordnas är av den vikt, att frågan bör bli så allsidigt belyst som möjligt. Under den tid som hittills stått till buds hade det emellertid icke varit möjligt att göra alla de undersökningar som erfordrades för att grunda en klar uppfattning i fråga om tjänstgöringens erforderliga längd eller beträffande gruppcheferorganisationen i övrigt. Den tid som stode till buds innan riksdagen behövde taga ställning till frågan borde därför utnyttjas för fortsatta undersökningar. Därvid borde den synnerligen viktiga delen av utredningskomplexet, som avsåge frågan om målsättningen för utbildningen under första tjänstgöringen, göras till föremål för en ingående prövning. Härom har i skrivelsen anförts följande.

Utän tvivel föreläge behov av att de värnpliktiga gruppcheferna erhöles mera praktisk utbildning i truppföring inom plutonens ram samt i patrulltjänst o. dyl. än vad som nu vore fallet. Å andra sidan hade det vid några tillfällen framkommit, att omfattningen av viss formell utbildning samt inre tjänst sannolikt skulle kunna något begränsas. I vad mån det vore möjligt att inom ramen av den nuvarande tjänstgöringstiden genom omdisponering av kursplaner m. fl. åtgärder åstadkomma den önskvärda taktiska utbildningen borde undersökas. I syfte att göra en dylik undersökning så allsidig och grundlig som möjligt syntes studiegrupper, bestående av förslagsvis en civil pedagog och en erfaren truppofticer, följa utbildningen vid vissa förband under så stor del som möjligt av utbildningsåret 1950—51.

Vid verkställda undersökningar hade även den tanken framkommit, att en kompletterande gruppcheferutbildning, främst avseende truppföring, skulle kunna anordnas i form av en befälskurs (»befälsrepetitionskurs») viss tid omedelbart före 1:a repetitionsövningen. En dylik anordning skulle måhända bli värdefullare, då, såsom avsett vore, repetitionsövningarna hädanefter skulle ske krigsförbandsvis.

De gruppchefer, som i första hand synas vara i behov av taktisk skolning, vore skyttegruppcheferna vid infanteriet. På gruppchefer vid tunga förband eller vid vissa specialtruppslag ställdes ofta mindre fordringar i detta avseende. Mot bakgrunden härav syntes en undersökning böra göras för att utröna, huruvida en differentierad utbildningstid för olika gruppchefskategorier skulle vara lämplig och möjlig.

Frågan om ekonomiskt vederlag i form av premie eller (ock) ökat penningbidrag i syfte att göra gruppchefstjänsten mera eftersträfvärd borde ytterligare undersökas.

Utbildningen skulle onekligen kunna avsevärt effektiviseras, därest tillgången på utbildningsbefäl vore större än vad som nu vore fallet. I valet mellan å ena sidan förlängd tjänstgöring för de värnpliktiga gruppcheferna och å andra sidan ökning av befälskadern funnes måhända skäl antaga att inom en och samma kostnadsram sistnämnda alternativ vore att föredraga. Denna fråga borde emellertid närmare övervägas.

Även ett flertal andra med gruppcheferutbildningen sammanhängande spörsmål, exempelvis tillgång till övningsammunition, ökad användning av film, »gallupundersökningar» avseende gruppchefernas erfarenheter om

utbildningen, borde vid de fortsatta undersökningarna bliva föremål för ytterligare prövning.

Varken 1949 års försvarsutredning eller befälsutredningen hade ännu slutfört sina uppdrag. Det vore givetvis av vikt att samråd toges med dessa båda kommittéer i syfte att erhålla del av resultatet av pågående och verkställda undersökningar, som sammanhängde med och inverkade på frågan om gruppchefsutbildningen.

Yttrande.

Chefen för armén har i detta sammanhang framhållit bland annat följande.

Målsättningen för nuvarande utbildning av gruppchefer vore helt betingad av 9-månadersramen och vore således i hög grad beskuren i förhållande till de krav som ställdes på gruppchefer i fält. Utbildningsresultatet under första tjänstgöringen 1948—49 hade utvisat, att gruppcheferna icke vore vuxna sina uppgifter i krig; de kunde vid krigsorganiserade förband tjäna endast som föregångsmän. En otvetydig erfarenhet från värnpliktsutbildningen 1948—49 vore omöjligheten att på 9 månader utbilda ens något så när godtagbara gruppchefer för fältförbanden. 1948 års värnpliktskommitté hade med stor noggrannhet utrett frågan om målsättningen för gruppchefsutbildningen. Chefen för armén delade kommitténs åsikt, att förlängningen tills vidare borde begränsas till 2 månader, ehuru härigenom endast de mest påtagliga av nuvarande brister i utbildningen i fråga avhjälptes. 11 månaders gruppchefsutbildning syntes vara ett minimum för att kunna bibringa gruppchefeleverna de kunskaper och färdigheter, som vore oundgängligen nödvändiga för deras tjänstgöring som gruppchefer i fält.

Med hänsyn till det grundliga studium av målsättningen för gruppchefsutbildningen, som gjorts av värnpliktskommittén, anser arméchefen ytterligare utredning i ärendet icke kunna leda till något annat resultat än vad därvid framkommit. Då emellertid frågan vore av stor betydelse och tid syntes komma att stå till förfogande för ytterligare överväganden, har arméchefen icke något att erinra mot att hithörande spörsmål studeras av särskilda studiegrupper. Det vore emellertid nödvändigt att frågan om gruppchefernas utbildningstid bringades till lösning vid 1951 års riksdag.

Arméchefen har tillstyrkt särskilda befälsrepetitionskurser under förutsättning att dessa icke inkräktade på tiden för första tjänstgöringen. En differentiering av gruppchefsutbildningen åter har avstyrkts. Arméchefen har slutligen framhållit, att redan nu det bättre befälet användes för utbildning av gruppcheferna. Innan de nuvarande vakanserna i kadrerna fyllts, kunde man icke räkna med en utökning av utbildningsbefälet.

Departementschefen.

Jag har tidigare i olika sammanhang givit uttryck åt den uppfattningen, att en godtagbar gruppchefsutbildning bör kunna utan eftersättande av utbildningsmålen bibringas de värnpliktiga vid armén och kustartilleriet

inom ramen för en första tjänstgöring av samma längd som för huvuddelen av de värnpliktiga, eller för närvarande 9 månader.

Värnpliktskommittén har nu i sitt slutbetänkande ånyo upptagit sitt tidigare framförda förslag om förlängning med 2 månader av tiden för gruppchefsutbildningen, därvid de blivande gruppcheferna avsåges skola inrycka 2 månader före huvuddelen av de värnpliktiga. Detta förutsätter att gruppchefer uttagas redan vid inskrivningsförrättningarna.

Jag är emellertid alltjämt icke beredd att nu förordad en dylik förlängning av tjänstgöringstiden. Jag finner sålunda angeläget att den i det föregående omnämnda utredningen inom försvarsdepartementet avslutas innan slutlig ställning tages till detta spörsmål. Med hänsyn såväl till de betydande merkostnaderna som till olägenheterna för arbetsmarknaden och den enskilde synes mig nämligen ett beslut om förlängning av gruppchefsutbildningen icke böra fattas med mindre en förlängning anses ofrånkomlig. Då, såsom förut framhållits, en förlängning av gruppchefsutbildningen kan ifrågakomma tidigast för de värnpliktiga som inskrivas hösten 1950 — flertalet av dessa inrycka först 1952 — medför ett uppskov med avgörandet av denna fråga till 1951 års riksdag icke någon tidsutdräkt i sak, om nämligen beslut nu fattas om övergång till uttagning av gruppchefer redan vid inskrivningsförrättningarna. I det följande avser jag att förordad dylik uttagning.

Jag förordar således, att första tjänstgöringen för gruppcheferna tills vidare i avbidan på ytterligare utredning i ämnet bibehålles vid nuvarande 9 månader och att den sammanlagda utbildningstiden för dem således fastställs till 12 månader.

Utbildningstidens fördelning på första tjänstgöring och efterföljande utbildning.

Gällande bestämmelser.

Enligt nu gällande provisoriska bestämmelser fullgöres värnpliktstjänstgöringen av huvuddelen av de värnpliktiga vid armén och kustartilleriet med en första tjänstgöring om 9 månader samt med två repetitionsövningar och en efterutbildningsövning om vardera en månad. Flottans och flygvapnets värnpliktiga fullgöra värnpliktstjänstgöringen i en följd under 12 månader.

Värnpliktskommittén.

Kommittén har, med utgångspunkt från den målsättning som de militära myndigheterna uppställt för en sammanlagd utbildningstid av 12 månader för huvuddelen av de värnpliktiga, ansett att den nuvarande uppdelningen för arméns och kustartilleriets värnpliktiga på en första tjänstgöring om

9 månader och efterföljande utbildning under 3 månader bör bibehållas oförändrad, enär det totala utbytet av hela värnpliktsutbildningen enligt detta alternativ synes bli det bästa möjliga. Några vinster i utbildningshänseende synas enligt kommittén icke stå att vinna genom att inom 12-månadersramen förlänga första tjänstgöringen på bekostnad av den efterföljande utbildningen. En förkortning av första tjänstgöringen åter anser sig kommittén med hänsyn till erfarenheterna under utbildningsåret 1948/49 icke kunna förorda.

Beträffande flottan har kommittén icke föreslagit någon förändring i fråga om tjänstgöringstiden för huvuddelen av de värnpliktiga. I fråga om flygvapnet räknar kommittén med att vissa värnpliktiga i luftbevakningstjänst skola fullgöra tre repetitionsövningar.

Yttranden.

Överbefälhavaren har framhållit, att med nuvarande utbildningstid den för krigsanvändbarheten nödvändiga förbandsutbildningen måste uppskjutas till första repetitionsövningen. Detta innebär, att de yngsta åldersklasserna icke utan kompletterande utbildning äro fullt användbara i fält vid mobilisering. Överbefälhavaren anser dock, att med de i direktiven givna förutsättningarna den av kommittén föreslagna fördelningen bör väljas.

Cheferna för armén och marinen ha biträtt kommitténs förslag.

Chefen för flygvapnet har framhållit, att nu rådande provisorium tillämpats under så lång tid, att olägenheterna av att repetitionsövningar saknas för flygvapnets vidkommande börjat göra sig gällande. Chefen för flygvapnet har hänvisat till ett av honom tidigare framlagt förslag om 12 månaders första tjänstgöring i en följd och en repetitionsövning om en månad.

Arbetsmarknadsstyrelsen har icke haft något att erinra mot den föreslagna fördelningen av utbildningstiden därest arbetsmarknadssynpunkterna vinna nödigt beaktande vid övningstidernas förläggning och övningarnas anordnande i övrigt.

Departementschefen.

Jag delar värnpliktskommitténs av myndigheterna biträdda uppfattning, att den totala utbildningstiden om 12 månader för de värnpliktiga i allmänhet bör i fråga om arméns och kustartilleriets värnpliktiga fördelas på en första tjänstgöring om 9 månader och efterföljande utbildning under 3 månader. I det följande kommer jag att förorda, att repetitionsövningar skola kunna fullgöras av flygvapnets befälsvärnpliktiga luftbevakningspersonal.

Beträffande flottan och flygvapnet i övrigt ifrågasätter jag icke nu någon ändring. Jag är således icke beredd att i detta sammanhang taga ställning till chefens för flygvapnet förslag om en förlängning av värnpliktsutbildningen för flygvapnets värnpliktiga. Denna fråga liksom även frågan om omskolning i samband med överförande av värnpliktiga från flottan och

flygvapnet till armén torde få upptagas i samband med de fortsatta överväganden beträffande värnpliktsutbildningen, som enligt vad jag i det föregående förutsatt bör komma till stånd.

Första tjänstgöringens inpassning under året.

Värnpliktskommittén.

Armén.

Värnpliktskommittén har till behandling upptagit olika alternativ för inpassning under året av en första tjänstgöring om 9 månader för huvuddelen av armén tilldelade värnpliktiga. Kommittén har därvid redovisat de olika synpunkter på förevarande spörsmål som gälla för flertalet truppslag inom armén. Kommittén har förutsatt, att arméns värnpliktiga tillhörande grupp K kunna inrycka till tjänstgöring tidigast i början av juni.

Kommittén har framhållit, att en sammanhängande första tjänstgöring teoretiskt kan tänkas påbörjas vid vilken tidpunkt på året som helst. Kommittén har emellertid begränsat sig till att jämföra fyra olika inryckningsalternativ, nämligen vinterinryckning (omkring den 15 januari), vårinryckning (omkring den 27 mars), sommarinryckning (omkring den 1 juni) och höstinryckning (omkring den 1 september). Kommittén har bedömt de olika alternativen från följande utgångspunkter, nämligen utbildningens ändamålsenliga bedrivande, kraven på kuppberedskap, näringslivets, främst jordbrukets, behov av arbetskraft samt den studerande ungdomens befogade önskemål. Kommittén har ansett utbildningssynpunkterna i första hand utslagsgivande och har ur denna synpunkt funnit alternativen med vinter- och höstinryckning olämpliga. Av alternativen vårinryckning eller sommarinryckning har kommittén ansett sommarinryckning ur utbildningssynpunkt överlägset. Detta alternativ har jämväl befunnits bäst tillgodose den studerande ungdomens önskemål. För näringslivets del har alternativet med höstinryckning befunnits jämställt eller möjligen något överlägset alternativet med sommarinryckning; övriga alternativ ha ansetts icke tillgodose näringslivets behov. Kommittén har icke ansett att någon lämplighetsgradering mellan de olika alternativen kunnat ske ur synpunkten att tillgodose behovet av kuppberedskap.

Värnpliktskommittén har förordat alternativet med sommarinryckning.

Värnpliktskommittén har jämväl diskuterat möjligheterna att uppdelat värnpliktskontingenten i flera inryckningsomgångar. Kommittén har emellertid icke ansett sig kunna förorda en dylik uppdelning annat än möjligen beträffande förband med ur beredskapssynpunkt utsatt läge (exempelvis Gotland).

Kommittén har i detta sammanhang jämväl berört frågan om s. k. delad första tjänstgöring, därvid närmast undersökts ett alternativ med 8 måna-

ders tjänstgöring under första året och den återstående månaden av första tjänstgöringen jämte en repetitionsövning under tredje året. Kommittén har emellertid icke kunnat förorda, att utbildningen ordnas enligt detta alternativ. Kommittén har vidare framhållit, att olägenheter i större eller mindre grad komma att vidlåda varje form av delad tjänstgöring. På grund härav har kommittén för arméns huvuddel icke kunnat föreslå, att första tjänstgöringen för värnpliktiga i allmänhet uppdelas på omgångar. I undantagsfall, t. ex. för övningstrupp vid skolor m. m., har en dylik uppdelning dock ansetts kunna ifrågakomma.

Värnpliktskommittén har framhållit, att särskilda synpunkter göra sig gällande beträffande vissa truppslag. Sålunda har kommittén för vissa luftvärnsförband förordat inryckning i januari.

Kustartilleriet.

Kommittén har funnit, att de synpunkter, som i det föregående anförts rörande första tjänstgöringens fullgörande i en följd och i en omgång för huvuddelen av de värnpliktiga vid armén i tillämpliga delar gälla även kustartilleriet. Beträffande tidpunkten för inryckning till första tjänstgöring har kommittén funnit nuvarande ordning med inryckning i januari ur olika synpunkter lämpligast.

Flottan och flygvapnet.

Värnpliktskommittén har icke till behandling upptagit frågan om tjänstgöringens inpassning under året beträffande värnpliktiga, tilldelade flottan eller flygvapnet.

Särskilt yttrande.

En kommittéledamot (herr *Johansson* i *Mysinge*) har ansett att ur jordbrukets synpunkt alternativet med höstinryckning är det utan tvekan fördelaktigaste. Än bättre skulle emellertid jordbrukets önskemål tillgodoses, om inryckningen till första tjänstgöring kunde ske i slutet av september. Ett dylikt alternativ borde därför allvarligt övervägas. Skulle därvid de militära nackdelarna bedömas vara så stora, att alternativet icke kunde anses antagbart, borde frågan om ett skördeuppehåll av 3 à 4 veckor upptas till förnyat övervägande.

Yttranden.

Chefen för armén har ansett alternativet med sommarinryckning för hela värnpliktskontingenten bäst tillgodose utbildningskraven. En uppdelning i omgångar har arméchefen ansett endast skenbart bidra till en lösning av kupperedskapsproblemet men däremot medföra betydande nackdelar för utbildningen.

Arbetsmarknadsstyrelsen har, efter en ingående diskussion av de olika alternativens lämplighet ur arbetsmarknadssynpunkt, förordat alternativet med sommarinryckning. Styrelsen har därvid framhållit angelägenheten av att inryckningsdagen för huvuddelen av de värnpliktiga icke förläggas till vårmånaderna, särskilt april och maj, d. v. s. till den tid då svårigheterna för näringslivet att erhålla arbetskraft är störst, och att jämväl utryckningsdagen förläggas till en tidpunkt, då tillgången på arbete är den gynnsammast möjliga, d. v. s. på våren. Styrelsen, som funnit sommarinryckning eller höstinryckning vara att avgjort föredraga framför vinterinryckning eller vårinryckning, har funnit sommarinryckning fördelaktigare för industrien men höstinryckning gynnsammare för jordbruket. Därest ett övningsuppehåll inlägges på lämplig tid under sommaren i syfte att tillgodose jordbrukets ökade behov av arbetskraft under skördetiden, har styrelsen emellertid funnit alternativet med sommarinryckning godtagbart även för jordbrukets del. Styrelsen har emellertid framhållit, att ett skördeuppehåll om 14 dagar kan komma att visa sig otillräckligt.

Mot kommitténs förslag i fråga om inryckningstiden för värnpliktiga vid vissa luftvärnsförband och för kustartilleriets värnpliktiga har arbetsmarknadsstyrelsen icke haft något att erinra. Styrelsen har emellertid därvid förutsatt, att jordbrukare i regel icke skall behöva inkallas till här avsedd utbildning.

Svenska lantarbetsgivareföreningen har framhållit bland annat följande. Behovet av arbetskraft under skördemånaderna vore på grund av produktionsinriktning och jordbrukstekniska förhållanden numera större än tidigare, i varje fall på de större egendomarna. Med hänsyn härtill vore ur jordbrukets synpunkt alternativet med höstinryckning mest tillfredsställande. Då det för föreningen emellertid stått klart att vid bedömandet av denna fråga tillgodoseendet av jordbrukets behov av arbetskraft icke finge skjutas i förgrunden i sådan grad, att man därigenom eftersatte vad som måste anses vara nödvändigt ur utbildningssynpunkt, har föreningen icke velat förorda en dylik förläggning av värnpliktstiden.

Föreningen har ansett en uppdelning av värnpliktskontingenten i två inryckningsomgångar med jordbrukets värnpliktiga i den ena omgången, med inryckning den 1 oktober, vara ett alternativ, som skulle vålla jordbruket minst avbräck. Föreningen har ansett ett dylikt alternativ böra övervägas. Skulle det därvid visa sig, att alternativet icke läte sig genomföras, har föreningen ansett det av kommittén framförda förslaget vara att förorda. Föreningen har dock framhållit, att därest inom jordbruket verksamma värnpliktiga skola inrycka i juni ett skördeuppehåll om fyra veckor bör anordnas. Det nuvarande skördeuppehållet om fjorton dagar kunde nämligen vid en sådan förläggning av värnpliktstiden icke anses tillfyllest.

Sveriges lantbruksförbund och riksförbundet landsbygdens folk ha i huvudsak givit uttryck åt samma synpunkter som svenska lantarbetsgivareföreningen.

Departementschefen.

Frågan om första tjänstgöringens inpassning under året för huvuddelen av arméns värnpliktiga har tidigare varit föremål för statsmakternas överväganden, senast vid 1948 års riksdag i samband med beslutet om den provisoriska avkortningen av värnpliktstjänstgöringen. Efter ingående undersökningar av olika alternativ har värnpliktskommittén stannat för att förorda nuvarande ordning med inryckning omkring den 1 juni. Jag delar kommitténs uppfattning, att detta alternativ bäst tillgodoser de militära kraven. Då, såsom arbetsmarknadsstyrelsen framhållit, alternativet med sommarinryckning jämväl synes bäst tillgodose det totala näringslivets önskemål, anser jag mig böra förorda detsamma. Jag förutsätter därvid i likhet med värnpliktskommittén, att ett skördeuppehåll med en varaktighet liksom för närvarande av 2 veckor inlägges under sommarhalvåret.

Kommitténs förslag i fråga om första tjänstgöringens inpassande vid vissa specialtrupper m. m. inom armén och vid kustartilleriet kan jag jämväl biträda.

Repetitions- och efterutbildningsövningar.**Gällande bestämmelser.**

Enligt nu gällande provisoriska bestämmelser fullgöra arméns och kustartilleriets värnpliktiga utöver första tjänstgöring dels två repetitionsövningar om vardera en månad, den första före utgången av tredje året och den andra före utgången av åttonde året efter inskrivningsåret, dels ock en efterutbildningsövning om likaledes en månad före utgången av adertonde året efter inskrivningsåret. För flottans och flygvapnets värnpliktiga förekomma enligt nu tillämpade bestämmelser icke repetitions- eller efterutbildningsövningar.

Värnpliktskommittén.**Armén.**

Värnpliktskommittén har såsom i det föregående framhållits funnit, att med 12 månaders sammanlagd tjänstgöringstid för huvuddelen av de värnpliktiga största effekten kan ernås därest av densamma 9 månader anslås till första tjänstgöring och 3 till efterföljande utbildning.

För den efterföljande utbildningen har kommittén utgått från en av de militära myndigheterna uppställd målsättning, som åsyftar vidmakthållande och komplettering av de värnpliktigas färdigheter, inlärande av nya stridssätt och vapen samt omskolning och förbandsutbildning med särskild vikt lagd på tillämpad förbandsutbildning i bataljon eller motsvarande förband.

Kommittén har framhållit som uppenbart, att den efterföljande utbild-

ningen växer i betydelse i samma mån som den första tjänstgöringen avkortas och en överskjutning av väsentliga utbildningsmoment äger rum från första tjänstgöringen till den efterföljande. Om det samtidigt icke är möjligt att tillmäta längre tid för sistnämnda tjänstgöring framträder enligt kommitténs mening med skärpa kravet på att denna uppdelas i övningsperioder och i övrigt upplägges på sådant sätt, att den lämnar ett maximalt militärt utbyte.

Kommittén har framhållit, att det nuvarande repetitionsövningsystemet principiellt kännetecknas av att inkallelserna till repetitionsövning sker åldersklassvis. I anslutning härtill har kommittén anfört följande.

Det är den värnpliktiges hänförlighet till viss åldersklass som blir bestämmande för när han, tillsammans med övriga värnpliktiga av samma åldersklass, inkallas för att fullgöra första repetitionsövning, andra repetitionsövning och efterutbildningsövning. Förändringar i fråga om den värnpliktiges bostadsort m. fl. personliga förhållanden inverka icke på inkallelserna liksom icke heller ändringar beträffande hans avsedda användning vid krig (krigsplacering). Värnpliktiga, som äro krigsplacerade vid ett och samma krigsförband, komma sålunda att fullgöra sina repetitionsövningar tillsammans endast i den mån de också tillhöra samma åldersklass. Då krigsförbanden av praktiska skäl icke uteslutande eller ens huvudsakligen kunna sammansättas av värnpliktiga med samma födelseår, utan normalt måste inrymma värnpliktiga ur flera åldersklasser, blir följden av det åldersklassvisa repetitionsövningsystemet, att krigsförbanden aldrig komma att i fred övas såsom förband. I stället komma de olika värnpliktiga, som tillhöra förbandet, att repetitionsövas envar med sin åldersklass i tillfälligt sammansatta utbildningsförband.

Kommittén har funnit den nuvarande längden av varje repetitionsövning, en månad, vara väl avvägd med hänsyn till ändamålet med övningarna. Kommittén har emellertid framhållit, att för närvarande två perioder om vardera 9—10 år infalla under värnpliktstiden, under vilka icke någon militärtjänstgöring förekommer, och att det vore givet att den värnpliktiges tjänstbarhet mot slutet av dessa perioder i regel måste ha nedgått tämligen starkt.

Värnpliktskommittén har sammanfattningsvis angivit såsom sin uppfattning, att det åldersklassvisa repetitionsövningsystemet, sådant det gestaltats enligt 1941 års värnpliktslag, är värnpliktstekniskt enkelt och besitter vissa fördelar ur pedagogisk och organisatorisk synpunkt samtidigt som det på ett i huvudsak tillfredsställande sätt medger genomförande av den enskilda utbildning, förbandsutbildning och omskolning, som åsyftats. Å andra sidan synes det kommittén vara obestridligt, att systemet är behäftat med allvarliga svagheter, då det icke i tillräcklig grad tar sikte på att förbereda och trimma krigsorganisationen för kriget. I anslutning härtill har kommittén anfört följande.

Beredskaps- och krigsorganisatoriska synpunkter ha i alltför hög grad fått stå tillbaka för utbildnings- och värnpliktstekniska. Detta må ha haft

sin förklaring, ja måhända varit ofrånkomligt, så länge värnpliktsredovisningen allttjämt arbetade med underdimensionerad organisation och otillräckliga tekniska resurser. I och med att hela värnpliktsredovisningen i enlighet med 1942 års försvarsbeslut omlagts efter moderna och rationella linjer ha emellertid möjligheter skapats att gestalta den värnpliktiges fortsatta utbildning med utgångspunkt från hans aktuella *krigsplacering* i stället för hans hänförlighet till viss åldersklass. Därmed öppnas även möjligheter att ordna inkallelserna till repetitionsövningar *krigsförbandsvis* i stället för åldersklassvis. Varje inkallelse av ett krigsförband till repetitionsövning kommer därvid normalt att beröra värnpliktiga ur flera olika åldersklasser men vilka värnpliktiga alla ha det gemensamt, att de äro krigsplacerade vid det ifrågavarande förbandet. Ett och samma inkallelsetillfälle för ett visst krigsförband kan sålunda för en del av förbandets värnpliktiga utgöra deras första repetitionsövning, medan andra samtidigt fullgöra sin andra repetitionsövning och andra åter sin tredje.

De fördelar, var för sig av största betydelse, som stå att vinna genom att anordna repetitionsövningarna krigsförbandsvis, äro i korthet följande.

Genom att krigsförbanden inkallas till repetitionsövningar med den för vederbörligt förband enligt krigsplanläggningen gällande sammansättningen, bli förbanden bättre sammansvetsade till stridsdugliga enheter än vid något annat system. De enskilda individerna inom förbanden lära känna varandra. Envar blir övad just i den befattning och tillsammans med just de kamrater, som han skall ha i händelse av krig. Samhörighetskänslan utvecklas, förbandet finner sin individuella arbetsform. Intresset för utbildningen stegras hos såväl befäl som trupp, vilket skapar förutsättningar för ett bättre utbildningsresultat. Övningarna kunna helt eller delvis förläggas till terräng, som för förbandet är aktuell enligt krigsplanläggningen. Ett tillfredsställande mått av stridsduglighet kan påräknas omedelbart vid mobilisering. Beträffande betydelsen av här anförda förhållanden föreligga omfattande och otvetydiga erfarenheter från beredskapsåren 1939—1945.

Därest repetitionsövningarna anordnas krigsförbandsvis, kunna vidare inkallelsen och inryckningen utföras såsom en verklighetsbetonad mobiliseringsövning, varigenom mobiliseringsapparaten tid efter annan blir prövad och intrimmad till fördel för en eventuell mobiliserings snabba och säkra genomförande.

Slutligen är det ur beredskapssynpunkt avsevärt värdefullare att under repetitionsövning inom olika delar av landet ha samlade ett antal ordinarie krigsförband med ordinarie krigssammansättning än improviserade utbildningsförband av värnpliktiga ur en viss åldersklass.

I fråga om utformningen av ett system med repetitionsövningar i krigsförband har värnpliktskommittén framhållit följande.

För att ett system med repetitionsövningar krigsförbandsvis på ett tillfredsställande sätt skall fylla sin uppgift måste systemet vara så beskaffat, att varje i krigsorganisationen ingående förband blir inkallat till repetitionsövning med icke alltför långa mellanrum. Vad som i främsta rummet måste bli bestämmande för det tidsmellanrum som ur militär synpunkt högst kan tillåtas mellan två på varandra följande krigsförbandsövningar, är enligt kommitténs mening frekvensen av förändringar — omkrigsplace-

ringar — inom förbandets personalbestånd. Principiellt anser kommittén övningarna böra följa på varandra så tätt, att personalförändringarna inom ett förband icke hinna taga för stor omfattning under mellantiden, vilket pekar på en tidsintervall av 6 år. Vid bestämmandet av inkallelsefrekvensen bör emellertid enligt kommitténs mening jämväl beaktas, att arméorganisationen kontinuerligt måste anpassas efter utvecklingen på bl. a. de vapentekniska, stridstekniska och taktiska områdena. Detta medför med nödvändighet tid efter annan mer eller mindre genomgripande förändringar av krigsorganisationen, vilka bryta sönder eller grundligt omgestalta vissa förband och nyskapa andra. Erfarenhetsmässigt bör enligt kommittén intervallen mellan krigsförbandsövningarna även ur dessa synpunkter icke överstiga 6 år. Jämväl beredskapssynpunkter tala enligt kommitténs mening för att intervallen blir så kort som möjligt. En tidsintervall av 6 år har syntts godtagbart tillgodose kupperberedskapssynpunkterna.

Under återopande av det anförda har värnpliktskommittén kommit till den uppfattningen att ett system med repetitionsövningar i krigsförband lämpligast bör baseras på en 6-årsperiodicitet.

Beträffande den grundläggande mekanismen i ett sådant system föreslår kommittén, att krigsförbanden indelas i 6 grupper, förslagsvis benämnda a-, b-, c-, d-, e- och f-förband. Gruppindelningen har ansetts böra omfatta hela krigsorganisationen — alltså både fält- och lokalförsvarsförband — och principiellt göras så, att av alla slags förband omkring en sjättedel hänförs till a-förband, en sjättedel till b-förband o. s. v. Varje grupp kommer då att vart sjätte år fullgöra krigsförbandsövning, nämligen ett år samtliga a-förband, nästa år samtliga b-förband o. s. v.

Beträffande utformningen av de värnpliktigas tjänstgöringsförhållanden vid repetitionsövningar i krigsförband har värnpliktskommittén anført bl. a. i huvudsak följande.

Upprätthåller man kravet på att såväl samtliga krigsförband som samtliga värnpliktiga skola inkallas till repetitionsövning vart sjätte år, måste envar värnpliktig fullgöra minst 4 repetitionsövningar gentemot nuvarande 3. Emellertid stå endast 3 månader till förfogande inom ramen för en sammanlagd tjänstgöringstid av 12 månader. Under sådana förhållanden måste man antingen avkorta längden på de olika repetitionsövningarna eller också uppge fordran på att de enskilda värnpliktiga inkallas till repetitionsövning lika ofta som krigsförbanden. Kommittén har efter ingående överväganden stannat vid att förorda den sistnämnda lösningen med fasthållande vid det grundläggande kravet på att varje krigsförband skall inkallas till en övning av tillräcklig längd vart sjätte år. Genom att omplacera de värnpliktiga från krigsförband till personalreserv och omvänt är det emellertid möjligt att ordna så, att varje krigsförband kan inkallas med full eller i del närmaste full krigsstyrka till en månadsövning vart sjätte år ehuru av varje värnpliktig likväl icke uttages mera än sammanlagt 3 repetitionsövningar å en månad.

Kommittén har emellertid förutsatt, att det skall vara de militära myndigheterna obetaget att, då så finnes påkallat av utbildningsskäl, anordna repetitionsövningarna för enstaka personalkategorier i annan ordning än som övningar i krigsförband.

Kommittén har härefter till behandling upptagit frågan hur repetitionsövningar i krigsförband böra anordnas för att tillgodose kravet på kuppberedskap och därvid anfört följande.

Värnpliktiga kunna först efter 6 månaders rekrytutbildning anses användbara för enklare beredskapsuppgifter. Vid en första tjänstgöring om 9 månader kan således den yngsta åldersklassen nödortfigt tillgodose kuppberedskapen endast under 3 av årets månader. För att fullständigt täcka beredskapen under de nio månader av året, då den yngsta åldersklassen sålunda icke kan utnyttjas, skulle krigsförbandsövningarna årligen behöva uppdelas på icke mindre än nio omgångar. Detta är uteslutet redan av den anledningen, att beredskapsstyrkan under envar av dessa omgångar skulle bli helt otillräcklig. Man får därför inskränka sig till att tillgodose beredskapen under kortare perioder och enkannerligen de som erfarenhetsmässigt kunna bedömas vara mest utsatta, därvid hänsyn även bör tagas till önskvärdheten av att övningarna på ett naturligt sätt bli inpassade under utbildningsåret liksom även till behovet av samövningar mellan olika truppslag och försvarsgrenar. — Kommittén har i detta sammanhang jämväl beaktat arbetsmarknadssynpunkterna och därvid samrätt med arbetsmarknadsstyrelsen.

Rörande tidpunkten för anordnandet av repetitionsövningar i krigsförband har kommittén vidare anfört följande.

Under beaktande av samtliga de omständigheter, som enligt vad ovan framhållits böra utöva inflytande på frågan, har kommittén för sin del kommit till den uppfattningen, att fältförbanden jämte de rörliga lokal försvarsförbanden normalt lämpligen böra fullgöra krigsförbandsövning under september—oktober. Härvid kan en uppdelning i två omgångar ifrågakomma. I syfte att tillgodose kravet på vinterutbildning torde tidpunkten september—oktober vissa år böra utbytas mot februari—mars.

I fråga om de fasta lokal försvarsförbanden synes lämpligen som allmän hållpunkt böra gälla, att övningarna fullgöras i två omgångar under april—maj, dock att den närmare tids- och omgångsindelningen årligen bör bli föremål för samråd mellan de militära myndigheterna och arbetsmarknadsstyrelsen under hänsynstagande till bl. a. de skilda och stundom från år till år växlande klimatiska och arbetskraftstekniska förhållandena inom olika delar av landet.

Värnpliktskommittén har emellertid även framhållit, att vad kommittén anfört beträffande övningarnas inpassande under året icke vore att uppfatta så, att övningarna ur beredskapsskäl nödvändigtvis måste äga rum under vissa bestämda månader, utan att kommittén närmast åsyftat att påvisa föreliggande möjligheter till inpassning. Kommittén har utgått från att de ansvariga myndigheterna i praktiken komma att tillvarataga de möjligheter till en smidig anpassning av inkallelserna som krigsförbandsövningssystemet erbjuder och som utgör en styrka hos detsamma.

Värnpliktskommittén har låtit utföra beräkningar rörande kostnaderna för ett system med repetitionsövningar i krigsförband i jämförelse med repetitionsövningar åldersklassvis. Därvid har framkommit, att repetitionsövningar i krigsförband icke nödvändigtvis behöva medföra krav på ökade anslag för arméns utbildning. Kommittén har dock kommit till den uppfattningen, att, därest man genomför förslaget om krigsförbandsövningar, ytterligare fördelar av stor betydelse skulle stå att vinna för en förhållandevis måttlig kostnadsökning. Kommittén syftar därvid närmast på önskvärdeheten av att öva lokal försvarsförbanden på de aktuella krigsgrupperingsplatserna och att i ökad utsträckning taga i anspråk inlejda hästar och förhyrda motorfordon för att så långt som möjligt under krigsförbandsövningarna bringa upp förbanden till krigsstyrka. Merkostnaderna för nämnda åtgärder ha bedömts vara svåra att exakt beräkna, men ha uppskattats till omkring 2 miljoner kronor per år.

Marinen och flygvapnet.

Värnpliktskommittén har även undersökt möjligheterna att — därest beträffande flottan och flygvapnet tid därför anslås — tillämpa systemet med repetitionsövningar i krigsförband vid marinen och flygvapnet.

Vid flottan och flygvapnet har utbildningen ansetts vara så särpräglad att systemet saknar aktualitet.

Beträffande kustartilleriet har framhållits, att systemet skulle kunna genomföras vid de rörliga förbanden. Vid övriga förband, som utgöra huvuddelen, bedömes systemet icke medföra några fördelar. Då systemet således icke bör tillämpas för kustartilleriet i dess helhet, har kommittén ansett att detsamma icke heller bör införas i fråga om de rörliga förbanden.

Ändringar i värnpliktslagen.

Värnpliktskommittén har i förevarande sammanhang framhållit, att för tillämpningen av ett system med krigsförbandsvisa repetitionsövningar erfordras vissa ändringar i värnpliktslagen beträffande de bestämmelser, som ha avseende på repetitionsövningar. Sålunda böra ur värnpliktslagen avlägsnas de tidsspärrar, som bestämma, att första repetitionsövningen skall avhållas före utgången av tredje året, andra repetitionsövningen före utgången av åttonde året och tredje repetitionsövningen (efterutbildningsövningen) före utgången av adertonde året efter inskrivningsåret. I stället bör värnpliktslagen medge frihet att på lämpligt sätt fördela de tre repetitionsövningarna på hela värnpliktstiden. I lagen torde sålunda allenast böra ut-sägas, att värnpliktig skall vara skyldig att fullgöra tre repetitionsövningar om vardera 1 månad, vilka övningar skola kunna fördelas på hela värnpliktstiden.

Yttranden.

Samtliga myndigheter och organisationer ha i princip tillstyrkt värnpliktskommitténs förslag om övergång till ett system med repetitionsövningar i krigsförband.

Härutinnan må följande framhållas.

Överbefälhavaren har anfört, att även om det till en början skulle visa sig svårt att genomföra värnpliktskommitténs förslag i full utsträckning detsamma erbjöde så stora fördelar att det snarast borde tillämpas vid armén. Överbefälhavaren har delat kommitténs uppfattning att repetitionsövningar vid kustartilleriet och flygvapnet tills vidare av praktiska skäl icke böra ske i krigsförband.

Chefen för armén har förordat, att kommitténs förslag snarast realiseras. I anslutning härtill har arméchefen anfört bl. a. följande.

Vissa värnpliktiga ha tidigare än vad värnpliktslagen normalt avsett fullgjort all dem åliggande tjänstgöring eller genom särskilda beslut fått tillgodoräkna sig under kriget fulljord beredskapsövning (beredskapstjänstgöring) såsom fulljord repetitions- (efterutbildnings-)övning. Härav följer vissa svårigheter att under de första åren bringa upp förbanden till full fältstyrka under repetitionsövningarna. Det är under sådana omständigheter av särskild vikt, att anstånd med fullgörande av repetitionsövning under denna övergångsperiod beviljas i mycket begränsad utsträckning, så att icke dessa svårigheter ytterligare ökas. Därjämte bör beaktas, att — när den värnpliktige inkallas tillsammans med sitt krigsförband — anstånd medför antingen att han omkrigsplaceras till annat förband med därav följande olägenheter, eller att han måste vänta till dess förbandet nästa gång inkallas (efter 6 år).

Arméchefen har vidare framhållit, att det före detta fast anställda underbefälet helt eller delvis vore befriat från skyldigheten att fullgöra repetitionsövningar. Härigenom komme kvalificerad befälspersonal till stort antal att undandragas övningarna i krigsförband. Det vore av vikt att bestämmelserna i inskrivningsförordningen rörande den före detta fast anställda personalens utnyttjande så utformades, att krigsorganisatoriska och utbildningsmässiga krav bleve tillgodosedda utan eftersättande av personalkategoriens berättigade intressen. Arméchefen har uppgivit sin avsikt vara att framdeles inkomma med förslag i dessa avseenden.

Arméchefen — liksom även överbefälhavaren — har slutligen förordat, att det värnpliktiga befälet inkallas till repetitionsövning i krigsförband några dagar före huvuddelen av de värnpliktiga. Härigenom skulle möjlighet skapas att på ett rationellt sätt ordna inryckningen och att låta det värnpliktiga befälet genomgå en snabbrepetition av sina väsentligaste uppgifter och snabbutbildning med nytillkomna vapen och annan stridsmateriel. Arméchefen har i anslutning härtill föreslagit, att det värnpliktiga befälet åläggges längre repetitionsövningar än huvuddelen av de värnpliktiga, nämligen tillhoppa 33 dagar under första respektive andra samt 34 dagar under

tredje repetitionsövningen. Dessa dagar — tillhopa 10 — borde emellertid icke tagas från första tjänstgöringen, utan det värnpliktiga befälets sammanlagda tjänstgöringstid borde utökas med nämnda dagantal.

Arbetsmarknadsstyrelsen har framhållit, att vid varje krigsförband de värnpliktiga komme att tillhöra flera åldersklasser och att, i den mån förbanden voro regionalt rekryterade, repetitionsövningar i krigsförband kunde komma att medföra allvarliga rubbningar inom näringslivet. Styrelsen har med hänsyn härtill ansett systemet böra prövas under något år innan slutligt beslut i ämnet fattas.

Beträffande tidpunkten för repetitionsövningarna har arbetsmarknadsstyrelsen anfört följande.

Enligt värnpliktskommittén skulle repetitionsövningarna för fältförbanden och de rörliga lokalförsvarsförbanden förläggas normalt till september—oktober, eventuellt i två omgångar. Vissa år skulle denna tid kunna utbytas mot februari—mars. Häremot synes ur arbetsmarknadssynpunkt icke vara något att erinra om, såsom föreslagits, tids- och omgångsindelningen årligen blir föremål för samråd mellan de militära myndigheterna och arbetsmarknadsstyrelsen särskilt med hänsyn till förhållandena inom jordbruket och skogsbruket.

För de fasta lokalförsvarsförbanden föreslår värnpliktskommittén repetitionsövningarnas förläggande i två omgångar till tiden april—maj. Som förut framhållits i samband med frågan om förläggningen av första tjänstgöringen är det just under dessa två vårmånader som särskilt industrin är mest trängd under året beträffande tillgången på arbetskraft. Anordnandet av repetitionsövningar under tiden april—maj synes därför ur arbetsmarknadssynpunkt vara olämpligt.

Svenska lantarbetsgivareföreningen, Sveriges lantbruksförbund och riksförbundet landsbygdens folk ha framhållit angelägenheten av att övningar i krigsförband icke förläggas till tider, då jordbrukets behov av arbetskraft är särskilt stor.

Departementschefen.

Det förslag om övergång vid armén till anordnande av repetitionsövningar i krigsförband, som värnpliktskommittén framlagt, anser jag ur militär synpunkt innebära avsevärda fördelar i förhållande till nuvarande system med inkallelser till repetitionsövningar åldersklassvis. Mot utformningen av systemet har i remissyttrandena icke framförts någon principiell erinran. Jag tillstyrker, att det av kommittén förordade systemet för repetitionsövningarnas anordnande tillämpas från och med hösten 1950. Vederbörliga för budgetåret 1950/51 äskade anslag äro, såsom framgår av vad jag anfört vid anmälan i årets statsverksproposition av medelsäskandena under fjärde huvudtiteln, beräknade med utgångspunkt från att en övergång till det nya systemet skall ske under hösten 1950.

Beträffande tidpunkten för anordnandet av repetitionsövningar i krigsförband vid armén delar jag värnpliktskommitténs uppfattning att dessa

övningar normalt böra i vad avser fältförbanden och de rörliga lokalförsvarsförbanden förläggas till månaderna september—oktober, eventuellt med uppdelning i omgångar, men att, i syfte att tillgodose kravet på vinterutbildning, övningarna vissa år böra förläggas till månaderna februari—mars. Det torde ankomma på Kungl. Maj:t att för varje år närmare bestämma tids- och omgångsindelningen för övningarna; jag förutsätter att vederbörlig hänsyn därvid tages till förhållandena å arbetsmarknaden, särskilt inom jordbruket och skogsbruket.

Vad värnpliktskommittén förordat i fråga om repetitionsövningarna för de fasta lokalförsvarsförbanden ha med de av kommittén angivna förutsättningarna i princip icke föranlett till erinran från min sida.

Chefen för armén har föreslagit, att det värnpliktiga befälet skall inkallas till repetitionsövning 3—4 dagar före huvuddelen av de värnpliktiga och att den totala tjänstgöringstiden för dessa befälsvärnpliktiga skall utsträckas med 10 dagar. Jag är för närvarande icke beredd tillstyrka detta förslag.

Enligt nuvarande bestämmelser i värnpliktslagen gälla vissa tidsspärrar, inom vilka repetitions- och efterutbildningsövningar skola fullgöras. Det torde i enlighet med kommitténs förslag vara nödvändigt att avlägsna dessa tidsspärrar i samband med övergången till systemet med repetitionsövningar i krigsförband. Terminologien repetitionsövningar — efterutbildningsövningar torde i samband härmed såsom icke längre adekvat böra övergivnas; samtliga övningar böra betecknas såsom repetitionsövningar.

I olika sammanhang (jfr proposition 1949:194) har för riksdagen anmälts, att repetitions- och efterutbildningsövningar under senare år bedrivits i allenast begränsad omfattning och att de värnpliktiga i samband därmed meddelats generellt anstånd med repetitions- eller efterutbildningsövning för så lång tid, att de i värnpliktslagen fastställda tidsfristerna överskridits. Vid anståndens meddelande förutsattes, att hinder icke skulle möta att i sinom tid inkalla vederbörande till föreskrivna övningar. Riksdagens vederbörande utskott (sammansatta stats- och andra lagutskott vid 1949 års riksdag) har ansett, att, därest ifrågavarande kategorier värnpliktiga skulle fullgöra övningar, oaktat i värnpliktslagen fastställda tidsfrister utgått, tjänstgöringsskyldigheten borde regleras i värnpliktslagen eller i särskild förordning. Jag föreslår att nu gällande tidsspärrar uteslutas ur värnpliktslagen och att de värnpliktiga som erhållit generellt anstånd liksom ock värnpliktiga ur åldersklass 1946, vilka haft att före utgången av år 1949 fullgöra första repetitionsövning, men icke inkallats till dylik övning, skola i sinom tid inkallas till repetitionsövning i krigsförband.

Jag delar värnpliktskommitténs uppfattning att värnpliktsutbildningen vid flottan och flygvapnet är så speciell, att repetitionsövningar i krigsförband saknar aktualitet. Jag ifrågasätter icke heller att övningar i krigsförband skola anordnas vid kustartilleriet. Jag förordar emellertid, att, i enlighet med värnpliktskommitténs förslag, de tidsspärrar, som för när-

varande gälla för fullgörandet av repetitionsövningar vid övriga försvarsgrenar, av praktiska skäl borttagas samtidigt med motsvarande tidsspärrar för arméns värnpliktiga.

Beredskapsövning.

Gällande bestämmelser.

Enligt 1941 års värnpliktslag må värnpliktig, därest Konungen med hänsyn till krigsberedskapen så prövar nödigt, kunna åläggas att utöver vanlig fredstjänstgöring fullgöra en eller flera beredskapsövningar om sammanlagt 6 månader. Skyldigheten att fullgöra beredskapsövning upphör dock sedan ett och ett halvt år förflutit efter avslutandet av första tjänstgöring (motsvarande).

Enligt beslut av 1949 års riksdag (proposition 194, skrivelse 371) har i samband med beslutet om avkortningen av de värnpliktigas fredstjänstgöring skyldigheten att fullgöra beredskapsövning provisoriskt utsträckt till 9 månader, vilken tjänstgöring må åläggas värnpliktig inom ett år nio månader efter avslutandet av första tjänstgöringen (motsvarande). Gällande bestämmelser äro meddelade i förordning den 10 juni 1949 (SFS 307) med provisoriska bestämmelser angående beredskapsövning. Förordningen gäller så länge de provisoriska bestämmelserna rörande utbildningstiden äga tillämpning.

Värnpliktskommittén.

Värnpliktskommittén har framhållit, att möjlighet att inkalla värnpliktiga till beredskapsövning fortfarande bör föreligga såsom ett medel att stärka försvarsberedskapen utan att vidtaga de uppseendeväckande åtgärder, som inkallelser jämlikt 28 § värnpliktslagen innebära. Förband som inkallas till dylik övning (*beredskapsförband*) böra emellertid vara så organiserade, utrustade och utbildade, att de äro att betrakta som fullt stridsdugliga. Förbanden böra därför utgöra en del av krigsorganisationen eller, med andra ord, beredskapsförbanden böra vara krigsförband.

Då arméns krigsförband regelmässigt äro sammansatta av värnpliktiga tillhörande ett flertal åldersklasser bör enligt kommitténs åsikt skyldigheten att fullgöra beredskapsövning icke såsom nu begränsas till värnpliktiga ur den yngsta eller de yngsta åldersklasserna.

Värnpliktskommittén har övervägt olika förslag att begränsa befogenheten att inkalla äldre åldersklasser till beredskapsövning men har funnit det svårt att draga en gräns, som icke skulle menligt inverka på beredskapens effektivitet. Kommittén har ansett fältförbanden bäst lämpa sig för kuppberedskap, då de äro sammansatta av värnpliktiga ur yngre åldersklasser. Kommittén förutsätter att vid ifrågavarande inkallelser främst dessa förband komma att tagas i anspråk. Kommittén har emellertid an-

sett, att Konungen bör medges rätt att inkalla alla värnpliktiga — och sålunda icke blott den eller de yngsta åldersklasserna — till beredskapsövning.

Enligt kommitténs mening böra även inom marinen och flygvapnet beredskapsförbanden i princip vara desamma som krigsförbanden. Kommittén har därför förordat, att för de tre försvarsgrenarna ensartade bestämmelser meddelas.

Kommittén har föreslagit att, därest kommitténs förslag i övrigt bifalles, den sammanlagda tiden för fullgörande av beredskapsövning fastställas till högst 6 månader.

Yttranden.

Värnpliktskommitténs förslag har tillstyrkts av eller lämnats utan erinran av hörda myndigheter och organisationer.

Departementschefen.

Jag delar värnpliktskommitténs uppfattning att de förband som inkallas till beredskapsövning (beredskapsförband) i princip böra vara i möjligaste mån så organiserade, utrustade och utbildade, att de kunna betraktas såsom fullt fältdugliga. Jag tillstyrker därför kommitténs förslag att beredskapsförbanden skola vara krigsförband, vilken anordning bör gälla för samtliga försvarsgrenar. Härav följer emellertid, att möjlighet måste föreligga att till beredskapsövning inkalla värnpliktiga ur samtliga åldersklasser och kategorier. Jag förordar därför, att värnpliktslagen ändras i enlighet härmed. Jag förutsätter emellertid i likhet med värnpliktskommittén, att i första hand värnpliktiga ur fältförbanden skola ifrågakomma för inkallelser.

I samband med att tidspärren häves kan en återgång ske till värnpliktslagens ursprungliga bestämmelse att den sammanlagda tid, under vilken värnpliktig skall vara skyldig fullgöra beredskapsövning, skall utgöra 6 månader.

Uttagning av värnpliktiga till befälsutbildning.

Armén.

Vid inskrivningsförrättning genomgå samtliga värnpliktiga ett s. k. inskrivningsprov, vilket avser att dels ge upplysningar om de värnpliktigas personliga förhållanden och önskemål, dels möjliggöra en klassificering av de värnpliktiga med avseende på allmänintelligens och allmän bildbarhet. På grundval av detta inskrivningsprov, läkarundersökning och inskrivningsnämndens personliga bedömande tilldelas de värnpliktiga försvarsgren, truppslag etc. Provhäftena från inskrivningsprovet översändas

samtidigt med registreringshandlingarna till det förband, som den värnpliktige tilldelats.

Före inryckningen göres vid förbanden med ledning av tillgängliga handlingar en preliminär uppdelning av de värnpliktiga på olika utbildningslinjer och utbildningsförband. I samband därmed verkställes en klassificering av de värnpliktiga i fem olika grupper med hänsyn till allmän intellektuell nivå. Värnpliktiga ur grupperna A (mycket hög), B (ganska hög) samt de bästa ur gruppen C (genomsnittlig nivå) utväljas — därest de besitta erforderliga fysiska kvalifikationer och i övrigt vid inskrivningen bedömts lämpliga — till befälsutbildning.

Vid inryckningen eller så snart ske kan efter denna utföras vissa kompletterande prov. Ändamålet med dessa är att lämna ytterligare underlag för bedömningen av de värnpliktigas psykiska och fysiska förutsättningar. Med ledning av resultaten av dessa prov samt vederbörande befäls uppfattning angående de värnpliktigas lämplighet utföras erforderliga omflyttningar.

Underbefäl (gruppchefer).

Värnpliktiga i allmänhet utväljas till underbefälsutbildning med ledning av de urvalsprov, som verkställts vid inskrivningsförrättningarna och efter inryckningen. Det slutliga urvalet sker snarast efter inryckningen. Utvalda placeras i särskilda avdelningar inom utbildningskompanierna för att under 4 månader bibringas grundläggande utbildning. Under denna tid sker överflyttning av värnpliktiga, som icke visat sig lämpliga för befälsutbildning; å andra sidan sker motsvarande överflyttning av värnpliktiga, vilka tidigare icke utvalts, men som under utbildningens gång visat befälsanlag.

Av de till grupp K hänfödda värnpliktiga utväljes huvuddelen till underbefälsutbildning oavsett resultatet av inskrivningsproven. Återstående värnpliktiga tillhörande denna kategori äro antingen avsedda för utbildning till specialister eller i fysiskt avseende olämpliga till befälsutbildning. Inskrivningsproven ha här icke till syfte att konstatera den intellektuella standarden. Proven äro i stället vägledande för tilldelning till truppslag.

Grupp K tillhörande värnpliktiga, vilka uttagits till underbefälsutbildning, sammanföras redan vid inryckningen till ett särskilt utbildningskompani.

Omkring den 1 oktober organiseras befälsskolorna. Såsom elever i befälsskola K utväljas de värnpliktiga grupp K och de värnpliktiga i allmänhet, som bedömas lämpliga för fortsatt befälsutbildning (underofficers- och officersutbildning) efter första tjänstgöringens slut. För utbildning i befälsskola A uttagas de värnpliktiga grupp K och de värnpliktiga i allmänhet, som icke anses lämpliga för fortsatt befälsutbildning, men som efter utbildningen bedömas bli användbara i underbefälsbefattningar. De värnplik-

tiga i allmänhet vid befälsplutonerna och de värnpliktiga grupp K, vilka icke beordrats till vare sig befälsskola A eller K, överföras till utbildningsförband för »vanliga» värnpliktiga. Överflyttningar mellan de båda skolorna och från skolorna till utbildningsenheter för övriga värnpliktiga i allmänhet kan ske intill juluppehållet.

Underofficerare.

För utbildning till värnpliktig underofficer uttagas bland eleverna i befälsskola K huvuddelen och bland eleverna i befälsskola A det antal värnpliktiga, som erfordras för att fylla krigsorganisationens behov av värnpliktigt befäl av denna kategori, för närvarande begränsat till omkring 8 procent av hela åldersklassen. Uttagningen sker i princip på följande sätt.

Förbandschef insänder före viss tidpunkt till chefen för armén uppgift på det antal värnpliktiga i befälsskolor A och K, vilka böra föreslås till uttagning för fortsatt befälsutbildning. På förslag av chefen för armén bestämmer Kungl. Maj:t i kommandoväg omfattningen av ifrågavarande uttagning. Uttagningen verkställs av inskrivningsnämnd på förslag av förbandschef och kan ske mot den värnpliktiges egen önskan.

Värnpliktig, som under utbildningens gång visat sig icke kunna följa utbildningen eller visat opålitlighet eller olämplighet i övrigt, kan av vederbörande regementschef skiljas från utbildningen. Detta medför emellertid icke att uttagningen häves.

Officerare.

För utbildning till värnpliktig officer uttagas bland de till underofficersutbildning uttagna värnpliktiga så stort antal, omkring 4 procent av hela åldersklassen, som med hänsyn till mobiliseringskravet bedömes erforderligt. Uttagning till officersutbildning sker i princip på samma sätt, som förut angivits beträffande uttagning till underofficersutbildning. Därest elev skiljes från utbildningen anses uttagningen därmed icke hävd.

Erfarenheter av gällande uttagningssystem.

Värnpliktskommittén har framhållit, att möjligheterna att med ledning av inskrivningsproven utvälja värnpliktiga till underbefälsutbildning i stort sett kunna bedömas vara goda. De värnpliktiga hade hittills genomfört inskrivningsproven på ett lojalt sätt. Några tendenser att genom maskning göra proven missvisande hade i allmänhet icke kunnat iakttagas. Det syntes dock böra påpekas, att anledning till maskning icke förelegat, när proven icke legat till grund för uttagning till fortsatt befälsutbildning, en omständighet som de värnpliktiga syntes ha varit väl medvetna om. Däremot hade en utbredd maskning kunnat konstateras, då det gällt uttagning till fortsatt utbildning efter den lagstadgade första tjänstgöringen. Det syntes icke ligga någon överdrift i påståendet att utbildningsresultatet vid befälssko-

lorna och i synnerhet vid befälsskola K i många fall menligt påverkats av den förekommande maskningen. Vissa maskningstendenser hade även kunnat iakttagas vid plutonchefsskolorna före uttagningen till officersutbildning. Sedan uttagningen väl blivit gjord, hade enligt vad förbands- och skolchefer omvitnat maskningen försvunnit; alla hade då funnit sig i det rådande läget och försökt göra sitt bästa.

Värnpliktskommittén.

Värnpliktskommittén har ägnat förevarande fråga en ingående granskning. Särskild uppmärksamhet har ägnats åt möjligheterna att uttaga de värnpliktiga före inryckningen i syfte att därigenom förebygga maskning.

Värnpliktskommittén har härvid till behandling upptagit följande olika alternativ för uttagning av befäl.

Uttagning under första tjänstgöringen sedan längre tid förflutit efter inryckningen.

Vid inskrivningen utföras inskrivningsprov, vid inryckningen äga kompletterande prov rum och under utbildningen genomförs särskilda prov, allt i huvudsak enligt nu gällande system.

Ett sådant uttagningssystem skulle enligt kommittén besitta följande fördelar: de värnpliktiga skulle få möjlighet att visa sin lämplighet, befälet skulle erhålla tid att bilda sig en uppfattning om vederbörandes möjligheter att tillgodogöra sig utbildningen, metoden vore grundlig och systematisk till skillnad från engångsuttagning.

Kommittén har dock påpekat, att erfarenheterna visat att bestämda nackdelar vore förenade med ifrågavarande metod. Systemet gäve sålunda upphov till en utbredd maskning i avsikt att undandraga sig uttagning till fortsatt befälsutbildning. Maskningen hämmade utbildningen och försvårade en rättvis uttagning. Kommittén framhåller vidare, att det för många värnpliktiga vore olägligt att först vid en långt framskriden tidpunkt erhålla besked om den kommande militärtjänstgöringen. Systemet medförde slutligen att utbildning utöver den första tjänstgöringen måste förläggas till tiden efter denna, vilket beträffande gruppchefsutbildningen kunde vara en nackdel.

Med hänsyn till de olägenheter som äro förenade med uttagning sent under första tjänstgöringen anser värnpliktskommittén alternativet icke böra komma till användning.

Uttagning under första tjänstgöringen kort tid efter inryckningen.

Inskrivningsprov äga rum vid inskrivningen; efter inryckningen utföras prov under en period om en—fyra veckors längd; därefter sker slutlig uttagning.

Enligt värnpliktskommittén äro med detta alternativ följande fördelar förenade. De värnpliktiga skulle ganska tidigt få reda på längden av sin utbildning. Maskningsfaktorn förlorade i betydelse. Maskning kunde givetvis förekomma under provperioden, men lades uttagningen så nära inryckningen som här avsåges, syntes det stora flertalet värnpliktiga ännu icke ha blivit tillräckligt »varma i kläderna» för att kunna sätta maskningen i system.

Väsentliga nackdelar vidlåda enligt kommitténs mening även detta alternativ. Den korta tiden begränsade befälets möjligheter att åstadkomma ett riktigt uttagningsresultat. Svårigheterna att riktigt bedöma många värnpliktiga vore mycket stora i början av utbildningen. Vidare måste även enligt detta alternativ den förlängda utbildningstiden uttagas efter första tjänstgöringens slut.

Värnpliktskommittén har ansett, att fördelarna icke uppväga nackdelarna, varför alternativet icke kunnat förordas.

Frivillig uttagning före inryckningen till första tjänstgöring.

Enligt detta alternativ skulle samtliga, vilka önska genomgå befälsutbildning, anmäla detta vid inskrivningarna. Inskrivningsproven skulle avgöra, huruvida vederbörande vore lämplig för befälsutbildning eller icke. Systemet skulle icke hindra en frivillig uttagning även under utbildningens gång.

Kommittén har uttalat farhågor för att det skulle bli svårt att helt på frivillighetens väg uttaga tillräckligt antal befälsvärnpliktiga. Det nuvarande premiesystemet hade icke påverkat rekryteringen i önskad utsträckning. Att dessutom premiera de uttagna med vissa fördelar vid inträde i statstjänst syntes icke heller vara tillfyllest.

Med hänsyn till att ett system med frivillig uttagning med största sannolikhet icke komme att täcka erforderligt utbildningsbehov har värnpliktskommittén icke ansett sig kunna generellt anbefalla alternativet. Däremot borde vid tillämpningen av ett tvångsvis uttagningssystem samtliga, som frivilligt önskade genomgå befälsutbildning och kunde anses lämpliga, få möjlighet härtill. Alla åtgärder borde därvid vidtagas för att stimulera till en frivillig uttagning av därtill lämpliga befälsämnen.

Uttagning med hänsyn till avlagda examina, ådagalagda kunskaper eller visad duglighet i övrigt.

Uttagning skulle, enligt kommitténs förslag, ske med hänsyn till duglighet, visad genom avlagda examina, allmän duglighet, dokumenterad genom självskolning samt arbete inom politiska, fackliga och idrottsliga organisationer m. m. Kännedom om hithörande förhållanden skulle erhållas dels

genom folkbokföringsmyndigheternas uppgifter till inskrivningsmyndigheterna, dels genom samarbete med olika organisationer. Kontroll skulle ske genom inskrivningsprov i fråga om sådan värnpliktig, som icke avlagt minst realexamen.

Med ett dylikt system skulle enligt kommittén följande fördelar vara förenade. Maskningsanledning borde icke föreligga under förutsättning att förnyad uttagning icke gjordes under utbildningen. Ett säkert underlag för uttagning borde kunna föreligga vid inskrivningen och inskrivningsproven skulle främst komma att utgöra en kontroll av föregående uppgifter, varigenom en eventuell maskning vid proven skulle kunna undvikas.

Systemet vore emellertid även förenat med vissa nackdelar. Det kunde vara svårt att rätt bedöma den värnpliktiges lämplighet för befälsutbildning på grundval av betyg och tidigare verksamhet. I princip syntes det kommittén olämpligt att de, som genom självstudier eller genom annat arbete skaffat sig en bättre ställning i samhället eller medverkat till att ideell verksamhet möjliggöres, som »belöning» härför skulle åläggas längre tjänstgöringstid. För berörda myndigheter komme systemet att medföra ökat arbete, vilket måhända icke kunde bemästras utan personalförstärkning. Ett antal värnpliktiga ur den stora gruppen värnpliktiga i allmänhet syntes icke — ehuru de vore lämpliga — komma att uttagas till befälsutbildning.

Värnpliktskommittén har ansett, att ifrågakvarande alternativ möjligen skulle kunna vara användbart.

Uttagning vid inskrivningsförrättning med hänsyn till vid inskrivningen utförda prov m. m.

Samtliga värnpliktiga genomgå inskrivningsprov av utökad omfattning och bli föremål för exploration — ett under otvungna former fört personligt samtal mellan exploratören och exploranden i syfte att lämna exploratören en ingående inblick i den värnpliktiges personliga och sociala förhållanden. Med ledning härav verkställs vid inskrivningen uttagning.

Värnpliktskommittén har anfört, att alternativet medförde den stora fördelen, att den värnpliktige i mycket god tid finge veta längden av den utbildning som han hade att genomgå. Vidare skulle man slippa maskning under utbildningen, vilket skulle främja samarbetet mellan befäl och trupp. Härtill komme att befälsutbildningen skulle kunna förläggas oberoende av inryckningstiden för de värnpliktiga i allmänhet.

Som en nackdel har kommittén framhållit de omständigheterna att inskrivningsproven kunde råka i vanrykte och måhända behöva genomföras med en betydande maskningsfrekvens. Vidare avstode man från den fördelen att kunna studera den värnpliktige under utbildningstiden. Inskrivningsförrättningarna komme sannolikt att taga längre tid än nu, vilket

ökade kostnaderna. Vissa svårigheter torde dessutom uppstå att disponera lämplig personal för exploration m. m.

Värnpliktskommittén har ansett systemet vara i stort sett användbart.

Värnpliktskommittén har härefter till behandling upptagit de olika uttagningssalternativens användbarhet på de olika befälskategorierna. I det följande redovisas kommitténs förslag härutinnan. Dessa äro uppgjorda med den utgångspunkten att första tjänstgöringen för samtliga befälsvärnpliktiga skall vara längre än för övriga värnpliktiga.

Underbefäl (gruppchefer).

Uttagning av värnpliktigt underbefäl bör enligt kommitténs mening ske tvångsvis vid inskrivningsförrättningarna ur den samlade värnpliktskontingenten med ledning av särskilda inskrivningsprov och exploration. Vid inskrivningen uttages det antal, som erfordras för att vid vederbörligt förband och truppslag täcka mobiliseringsbehovet av värnpliktiga gruppchefer. Härutöver uttages en viss reserv för att säkerställa att erforderligt antal erhålles, även om befrielse av olika anledningar medges. Besvär över skedd uttagning skall kunna anföras hos inskrivningsrådet.

Kommittén har framhållit, att det med säkerhet kunde förutsägas, att föreliggande behov av värnpliktigt underbefäl icke skulle kunna uttagas på frivillighetens väg. Tvångsvis uttagning måste därför tillgripas. Uttagningen kunde därvid ske antingen vid inskrivningen eller under första tjänstgöringen. Sistnämnda system vore enligt kommitténs uppfattning på grund av maskningsfaktorn olämpligt. Kommittén ville därför förorda tvångsvis uttagning vid inskrivningen.

Inskrivningsnämndens uttagningsbeslut bör enligt kommittén fattas endast på grundval av den värnpliktiges sannolika lämplighet ur militär synpunkt. Rätten att medge befrielse från ifrågavarande utbildning på grund av sociala skäl syntes ur rättvisesynpunkt böra förbehållas högre instans, antingen inskrivningsrådet eller en nyskapad mellaninstans, inskrivningsrevision, en för varje län. Kommittén har funnit övervägande skäl tala för att låta inskrivningsrådet alltjämt handlägga besvär över av inskrivningsnämnd beslutad uttagning. Inskrivningsrådets arbetsbörda komme emellertid möjligen att öka i sådan utsträckning att en utökning av rådets medlemsantal kunde bli nödvändig.

Underofficerare.

Enligt värnpliktskommitténs förslag böra till värnpliktiga underofficerare vid inskrivningen uttagas dels samtliga de studenter och likställda, vilka äro lämpliga för utbildning i vapentjänst och icke på grund av särskild studieriktning utväljas för utbildning i specialtjänst, dels ock bland värnpliktiga i allmänhet det ytterligare antal, som erfordras för att tillgodose beho-

vet av värnpliktiga underofficerare i krigsorganisationen. Uttagning av värnpliktiga i allmänhet till här ifrågavarande utbildning bör enligt kommitténs förslag ske med ledning av särskilda inskrivningsprov och exploration m. m. i likhet med vad som föreslagits beträffande uttagning till underbefälsutbildning. Besvär över verkställd uttagning bör prövas av inskrivningsrådet. Uttagning under tjänstgöringen till underofficersutbildning bör enligt kommitténs mening icke ifrågakomma.

Till stöd för sitt förslag i fråga om uttagning vid inskrivningen av värnpliktiga för underofficersutbildning har kommittén anfört i huvudsak följande.

Antalet värnpliktiga, som årligen måste ges en högre befälsutbildning än till underbefäl, uppgår vid armén till omkring 2 670 och vid samtliga försvarsgrenar till 3 930. Uttagningen av detta antal kan liksom i fråga om underbefälet tänkas ske antingen vid inskrivningen eller under utbildningens gång. Av skäl, som ovan anförts vid behandlingen av motsvarande problem beträffande den sistnämnda kategorien, bör uttagning under utbildningens gång till underofficersutbildning icke lämpligen ifrågakomma. En uttagning vid inskrivningen bör därför vara att föredraga även beträffande de värnpliktiga, som utväljas för utbildning till värnpliktiga underofficerare.

Rent teoretiskt skulle därvid de, som vid inskrivningsproven uppnått de bästa resultaten, äga förutsättningar för kvalificerad befälsutbildning. Skulle emellertid en uttagning endast grundas på dessa resultat, komme förmodligen ett icke obetydligt antal att maska vid proven. Detta förhållande torde i särskilt hög grad gälla studenterna. Enligt erfarenheterna från tidigare härordningar ha dessa i stort sett visat sig väl kunna tillgodogöra sig en kvalificerad befälsutbildning. Starka skäl synas därför tala för att koppla ihop bildningsgraden med en mera kvalificerande befälsutbildning. Vid en uttagning till underofficersutbildning, baserad på avlagda examina, torde i huvudsak två kategorier kunna komma i fråga, nämligen a) värnpliktiga, som avlagt studentexamen eller motsvarande examen (nuvarande grupp K), eller b) värnpliktiga, som avlagt lägst realexamen (utvidgad grupp K).

Viktiga synpunkter vid en bedömning av denna fråga syntes vara, dels om tillgången på värnpliktiga med ovan angivna kvalifikationer är så stor, att behovet kan fyllas, dels om icke utanför dessa kategorier finnes en relativt god tillgång av lämpliga befälsämnen.

Kommittén har emellertid ansett utvägen att vidga rekryteringsbasen till att omfatta jämväl värnpliktiga med realexamen icke utgöra en fullt tillförlitlig grund för den befälsuttagning, varom här är fråga. Även om flertalet värnpliktiga med realexamen kunde anses vara lämpade för dylik utbildning, syntes den kunskapsnivå, som denna examen innebär, vara alltför begränsad för att examen i fråga i och för sig skulle kunna godtagas som obligatorisk uttagningsgrund. Beträffande den nuvarande kategorien studenter och likställda syntes däremot det omdömet kunna fällas, att uppnådd kunskapsnivå utgjorde garanti för lämplighet till kvalificerad befäls-

utbildning. En obligatorisk uttagning av dessa värnpliktiga syntes därför böra äga rum.

Officerare.

Värnpliktskommittén har föreslagit, att värnpliktiga officerare skola uttagas helt på frivillighetens väg bland värnpliktiga, vilka efter genomgången underofficersutbildning förklarats lämpliga för fortsatt utbildning.

Kommittén erinrar om att tvångsvis uttagning till underbefäls- respektive underofficersutbildning enligt kommitténs förslag icke må ske under tjänstgöringen. En värnpliktig, som underginge utbildning till underbefäl, finge alltså icke mot sin vilja överföras till den längre underofficersutbildningen. Den som uttagits till sistnämnda utbildning skulle, även om han icke kunde tillgodogöra sig denna, icke heller kunna överföras till underbefälskategorien med kortare utbildningstid. Motivet härför vore, att maskningen skulle neutraliseras.

I konsekvens härmed anser kommittén en tvångsvis uttagning under utbildningens gång av värnpliktiga till officersutbildning, vilken skulle fullgöras efter utbildningen till värnpliktig underofficer, icke vara att förordas. Skulle nämligen ett tvångsvis uttagningssystem tillgripas, skulle följden endast bli att maskningen — i varje fall bland de till underofficersutbildning uttagna värnpliktiga — alltjämt skulle fortleva. Med hänsyn härtill och då uttagning till officersutbildning icke gärna kunde äga rum redan vid inskrivningen har kommittén funnit nödvändigt, att uttagning till officersutbildning baseras på frivillighetens grund. För att stimulera till frivillig befälsutbildning har kommittén funnit vissa särskilda åtgärder nödvändiga. Kommittén har därvid förordat höjda premier (från 3 000 till 4 000 kronor) och uppdelning av kadettskolans sommarlinje på två sommarperioder.

Kommittén har framhållit, att därest det vid tillämpning av det föreslagna uttagningssystemet skulle visa sig att erforderligt antal värnpliktiga icke komme att tillföras krigsorganisationen, det kunde bli nödvändigt att ändra bestämmelserna för uttagning av denna befälskategori och att införa någon form av tvångsvis uttagning. Huruvida uttagningen i så fall borde ske vid inskrivningen eller efter viss tids utbildning kunde icke nu bedömas.

Beträffande inskrivningsprovets och explorationens användning för uttagning vid inskrivningsförrättning har värnpliktskommittén anfört bland annat följande.

Det nuvarande inskrivningsprovet i förening med läkarundersökning torde icke utgöra tillräcklig grundval för en uttagning till befälsutbildning. Inskrivningsprovet sådant det för närvarande är utformat syftar sålunda dels till att uppspåra de mentalt lägst stående värnpliktiga, vilka icke kunna tillgodogöra sig utbildningen m. m., dels till att underlätta de värnpliktigas fördelning på truppslag och utbildningslinjer. Utväljandet

till befälsutbildning har sålunda icke skett med ledning av inskrivningsprovet utan på grundval av den uppfattning, som under utbildningen erhållits om den värnpliktiges lämplighet för befälsutbildning. Erfarenheten har dock samtidigt visat, att resultaten av de värnpliktigas prestationer under utbildningstiden i mycket hög grad överensstämma med inskrivningsprovets utslag. Därest inskrivningsprovet skärpes och kombineras med exploration samt dessutom läkarundersökningen göres mer ingående än för närvarande, torde dessa faktorer, sedda i ljuset av införskaffade uppgifter rörande avlagda examina samt ådagalagda kunskaper och färdigheter i övrigt, utgöra en hållbar grund för uttagning till befälsutbildning.

Det är självfallet, att en uttagning redan vid inskrivningen av värnpliktiga till befälsutbildning kommer att öka kraven på noggrannhet beträffande bedömningen av såväl de psykiska som fysiska egenskaperna hos de inskrivningsskyldiga. Härtill kommer, att medvetandet hos den enskilde om att uttagning till befälsutbildning äger rum redan då, sannolikt hos vissa inskrivningsskyldiga kommer att leda till att dessa vid såväl den psykologiska som medicinska prövningen komma att »aggravera» — d. v. s. överdriva sina defekter — eller rent av simulera. Det ställer sig svårt att nu ange, i vilken omfattning dessa företeelser kunna komma att uppträda, innan vissa försök utförts. Det synes därför nödvändigt, att det skisserade uttagningssystemet tillämpas försöksvis beträffande en åldersklass, innan slutlig ställning till frågan om systemets utformning i detalj fattas.

Även om det icke är möjligt att med någon grad av säkerhet ange, vilken omfattning eventuell »maskning» eller »aggravation» kan komma att få, synes det angeläget att överväga, vilka åtgärder som höra vidtagas för att begränsa omfattningen av dessa företeelser.

Kommittén har framhållit, att för de inskrivningsskyldiga borde klargöras, efter vilka grunder uttagningen komme att ske. Resultaten av såväl inskrivningsprovet som läkarundersökningen borde kontrolleras med tillhjälp av bl. a. skolbetyg. Den viktigaste kontrollen av resultatet av inskrivningsprovet skulle emellertid ske genom exploration. Denna skulle ock syfta till att bedöma sådana för befälsutbildning betydelsefulla egenskaper, vilka icke kunnat prövas med ledning av inskrivningsprov och läkarundersökning.

Kommittén har vidare framhållit, att vid sidan av ovannämnda hjälpmedel man kunde genom att på vissa punkter ändra på svårighetsordningen i inskrivningsprovet skapa en simulationsdetektor.

I fråga om explorationsförfarandet hade gjorda undersökningar visat att en exploration med det ändamål kommittén uppställt genomsnittligt borde pågå under 12—15 minuter. Explorationen borde utföras av en person, som icke tillhörde inskrivningsnämnden. Övervägande skäl talade för att explorationen borde utföras av fackpsykologer. Tillgången på lämpliga fackpsykologer vore emellertid för närvarande så begränsad, att man icke kunde täcka hela behovet. Tills vidare vore det nödvändigt utfylla bristerna i tillgången på fackpsykologer med lämpliga — och härför särskilt utbildade —

truppofficerare. Jämväl för de civila fackpsykologerna krävdes särskild utbildning.

Frågan om vilka inskrivningsskyldiga, som borde exploreras, sammanhängde bl. a. med syftet med explorationerna, tillgången på personal för utförandet av explorationerna, antalet inskrivningsskyldiga per dag etc.

Kommittén har i anslutning härtill anfört bland annat följande.

Med utgångspunkt från att omkring 60 man per dag böra inskrivas och att för exploration disponeras ca 4—4½ timma per dag — de två första timmarna varje dag beräknas åtgå för inskrivningsprov m. m. — skulle en exploratör kunna medhinna maximalt 20 inskrivningsskyldiga per dag, d. v. s. tredjedelen av ovannämnda 60. Idealet vore givetvis, att samtliga inskrivningsskyldiga bleve explorerade. Detta skulle emellertid enligt anförda beräkningsgrunder kräva medverkan av icke mindre än tre exploratörer per nämnd. Både av organisatoriska och kostnadsskäl kan en sådan anordning icke förordas. Närmast tänkbart synes vara att begränsa explorationen till att omfatta inskrivningsskyldiga, vilka i inskrivningsprovet inrangerats i psykprovgrupperna A och B och vilka vid läkarundersökningen hänförls till besiktningsgrupperna 1 och 2. Detta skulle medföra explorationer med ca 25 procent av samtliga inskrivningsskyldiga eller 15 man per inskrivningsdag och nämnd. Då emellertid explorationen bl. a. skall utgöra en kontroll av inskrivningsprovet och erfarenheterna visa, att åtskilliga lämpliga gruppchefsämnen finnas inom psykprovgruppen C, bör kretsen av dem, som skola undergå exploration, vidgas till att omfatta samtliga inom psykprovgrupperna A—C, vilka vid läkarundersökning hänförls till besiktningsgrupperna 1 och 2. Eftersom psykprovgrupperna A—C innehålla omkring 70 procent av de inskrivningsskyldiga, och man kan räkna med att ca 80 procent hänförls till besiktningsgrupperna 1 och 2, torde antalet per dag och nämnd, vilka skola exploreras, kunna beräknas till 34 man. Med en kapacitet per exploratör under en dag av 20 man måste för utförandet av explorationer enligt detta alternativ två exploratörer disponeras, tills vidare lämpligen en officer och en fackpsykolog.

Med hänsyn till den korta tid, som står till buds för exploration, bör denna i flera hänseenden standardiseras, så att vissa frågor ställas i samma form till alla explorander. Ett särskilt formulär bör för detta ändamål uppgöras av centrala värnpliktsbyrån. Resultaten av explorationen böra av exploratören snarast ställas till inskrivningsnämndens förfogande. Såvitt nu kan bedömas böra dessa resultat meddelas på särskild blankett, vilken bör innehålla dels en bedömning (»skattning») av vederbörandes lämplighet såsom befälsämne dels en bedömning av hans allmänbegåvning och förmåga att uttrycka sig, dels ock övriga anteckningar rörande de intryck, vederbörande erhållit under explorationen.

Det av kommittén avgivna förslaget beträffande inskrivningsförrättningarnas ordnande kommer att medföra vissa kostnadsökningar, vilka av kommittén beräknats till 42 000 kronor för utbildning av exploratörer och provledare (engångskostnad) samt 143 000 kronor för rese- och traktamentsersättningar, ökade kostnader, orsakade av förlängd tid för besiktningsammans träden, ökad lokalhyra och successiv utbildning av psykologer (årliga kostnader).

Beträffande tidpunkten för övergången till det nya systemet har kommittén ansett det möjligt tillämpa systemet redan år 1950.

Yttranden.

Överbefälhavaren har i likhet med kommittén funnit det nödvändigt och naturligt att studenter och med dem likställda samt de bäst lämpade bland övriga värnpliktiga redan vid inskrivningen i princip uttagas till befälsutbildning av längre varaktighet än tjänstgöringstiden för värnpliktiga i allmänhet. Överbefälhavaren har därvid framhållit, att behov av värnpliktiga med god teoretisk underbyggnad för tjänstgöring i befälsställning förefunnnes icke blott inom den ordinarie trupptjänsten utan även inom staber m. fl. förband och att även för dessa befälsbefattningar i regel krävdes längre utbildningstid.

Överbefälhavaren har vidare framhållit, att man enligt nuvarande uttagningssystem sannolikt i de flesta fall kunnat bilda sig ett riktigt omdöme om den enskildes förutsättningar som befäl. Överbefälhavaren har ifrågasatt, huruvida uttagningen av befäl enbart bör grunda sig på prövning vid inskrivningsförrättning, och har givit uttryck åt den allmänna uppfattningen att det ordinarie befälet, sedan den värnpliktige tjänstgjort någon tid, borde kunna göra ett riktigare urval än som vore möjligt enbart på prövning vid inskrivning. Med denna utgångspunkt har överbefälhavaren föreslagit ett modifierat system för uttagning till befälsutbildningen av följande innebörd.

Till underofficersutbildning uttagas vid inskrivningen dels värnpliktiga tillhörande grupp K (studenter och likställda), dels därutöver erforderligt antal bland övriga värnpliktiga på grundval av inskrivningsprov och i övrigt tillgängliga uppgifter om examina, duglighet, yrke, m. m. Under den första tidens tjänstgöring prövas dessa värnpliktigas förutsättningar som befäl, varjämte exploration utföres med samtliga. Med ledning av de kvalifikationer de värnpliktiga under denna tid ådagalägga överföras efter 1—2 månaders tjänstgöring till befälsutbildning vid tekniska förband, i stabstjänst, inom personalvårdsorganisationen m. m. de värnpliktiga som visat sig mindre lämpade för underofficersutbildning i ordinarie trupptjänst, men väl lämpade för dessa andra befälsbefattningar. Då militära skäl icke kunde åberopas för att en värnpliktig, som icke vore lämpad att bestrida någon av förenämnda befälsbefattningar eller som eljest icke borde underkastas specialutbildning, skulle åläggas längre tjänstgöringstid än värnpliktiga i allmänhet, borde sådan värnpliktig i motsats till vad värnpliktskommittén förordat senast 1—2 månader efter inryckningen avskiljas från befälsutbildning och i stället fullgöra första utbildning av samma art och längd som värnpliktiga i allmänhet.

Beträffande frågan om uttagning av värnpliktiga officerare har överbefälhavaren ansett det ovisst, om det ginge att på frivillig väg fylla mobili-

seringsbehovet. Visade sig detta icke möjligt bleve det nödvändigt återgå till tvångsvis uttagning. Därvid borde liksom nu grunderna för uttagning i möjligaste mån bli likartade för samtliga värnpliktiga.

Chefen för armén har framhållit, att ehuru systemet med uttagning under tjänstgöringen teoretiskt vore det mest lämpliga, systemet i praktiken visat sig vara förenat med vissa olägenheter, sammanhängande med att de värnpliktiga i många fall genom maskning sökt undandraga sig den längre tjänstgöringstiden. En genomgripande och allmän förändring av de värnpliktigas inställning till värnpliktstjänstgöringen syntes icke möjlig åstadkomma på kort tid. Det syntes icke f. n. vara möjligt att komma ifrån maskning för att undgå uttagning på annat sätt än det som värnpliktskommittén föreslagit, nämligen att i princip verkställa uttagning före inryckning till första tjänstgöring.

Arméchefen har vidare framhållit, att av gruppen studenter och likställda en viss del — uppskattningsvis omkring 10 procent — icke vore lämpad för underofficersutbildning. En uttagning till befälsutbildning av sådana som icke vore lämpliga medförde nackdelar både för utbildningen och för den enskilde. Det kunde bli svårt att för dessa värnpliktiga ordna den förlängda tjänstgöringen så att denna bleve använd på ett lämpligt sätt och vore motiverad med hänsyn till den värnpliktiges avsedda krigsanvändning. *Chefen för armén* har med denna utgångspunkt föreslagit, att hela gruppen studenter och likställda icke skulle uttagas till underofficersutbildning och att vid inskrivningen skulle eftersträvas att icke uttaga dem som kunna beräknas vara mindre lämpade för utbildning till underofficer. Arméchefen har därför förordat ett i förhållande till värnpliktskommitténs förslag något modifierat system för uttagning vid inskrivningsförrättning.

1 anslutning härtill har arméchefen anfört följande.

Det modifierade systemet bör kunna

- a) eliminera maskning under första tjänstgöringen, varför uttagningen bör ske i samband med inryckningen;
- b) möjliggöra uttagning av de för underofficersutbildning mest lämpade värnpliktiga;
- c) i möjligaste mån eliminera olika felkällor vid uttagningen;
- d) vara praktiskt genomförbart;
- e) vara godtagbart ur ekonomisk synpunkt.

Kraven under b) ovan utesluta användningen av ett system med uttagning enbart med hänsyn till avlagda examina, ty bland värnpliktiga med studentexamen finnas, som tidigare anförts, ofta vissa, som ej äro lämpade för befälsutbildning. Samtliga värnpliktiga, som kunna förmodas äga fysiska och psykiska förutsättningar för att kunna tillgodogöra sig underofficersutbildningen — alltså även studenter och likställda — böra därför vid inskrivningsförrättningen genomgå såväl I-prov som exploration. På grundval härav och de upplysningar i övrigt, som inskrivningsmyndigheterna kunnat inhämta om den inskrivningsskyldige, uttas erforderligt antal värnpliktiga, oavsett tidigare avlagda examina, till underofficersutbildning.

För studenterna blir härvid explorationen (som av värnpliktskommittén icke avsetts komma till användning beträffande dem) av avgörande betydelse. Erfarenhetsmässigt uppnå nämligen studenterna i I-proven ett sådant resultat, att de med hänsyn enbart till dem skulle kvalificera sig för uttagning till befälsutbildning. Genom explorationen bör det däremot vara möjligt att särskilja det ringa antal studenter (sannolikt omkring 10 procent), som av skilda skäl icke lämpa sig för sådan utbildning.

Den utvidgning av explorationsförfarandet, som anført förslag innebär i jämförelse med vad värnpliktskommittén förordat, medför ett något ökat behov av exploratörer och möjligen också någon förlängning av tiden för förrättningarna. De härmed förenade merkostnaderna synas emellertid mer än väl uppvägas av de fördelar, som skulle vinnas.

För att maskning skall undvikas *under* utbildningen är det ofrånkomligt, att samtliga, som uttagits till förlängd tjänstgöring, fullgöra denna utan avkortning, oavsett om vederbörande omplaceras till annan utbildning. Med det system som ovan föreslagits för uttagningen, torde sådan omplacering behöva ske endast i undantagsfall.

Kommittén har med rätta bedömt, att det icke är möjligt att på frivillighetens väg utta tillräckligt antal värnpliktiga för befälstjänst. Emellertid torde det finnas ett icke obetydligt antal, som frivilligt vill genomgå underofficersutbildning. För den, som frivilligt anmäler sig, bör explorationen vid inskrivningsförrättningen kunna slopas, vilket ur såväl praktisk som ekonomisk synpunkt är en fördel. Möjligheten bör jämväl stå öppen för den, som under första tjänstgöringen frivilligt önskar genomgå sådan utbildning och som befinnes vara lämplig härför, att uttagas till underofficersutbildning.

Värnpliktskommitténs förslag i fråga om uttagning till värnpliktig officer har arméchefen tillstyrkt. Arméchefen har därvid ansett att den sammanlagda premien för underofficers- och officersutbildningen tills vidare borde bibehållas vid 3 000 kronor.

Försvarets sjukvårdsstyrelse har anført, att även om många skäl talade för att uttagning borde ske så tidigt som möjligt, d. v. s. vid inskrivningarna, det vore ur militärmedicinsk synpunkt önskvärt att en slutlig uttagning icke grundades på den relativt korta tid som stode inskrivningsläkare och psykologer till förfogande. Med hänsyn härtill ansåge ämbetsverket, att till underofficersutbildning vid inskrivningen uttagna värnpliktiga borde prövas under den första tiden av värnplikstjänstgöringen och att den definitiva uttagningen verkställes först därefter. Under denna tid, förslagsvis 3—4 veckor, borde utom utbildning och militär prövning även kunna medhinnas exploration och erforderliga medicinska specialundersökningar, däri innefattande, om så erfordrades, psykiatrisk undersökning.

Sjukvårdsstyrelsen har i detta sammanhang ävenledes framhållit, att en förlängning av inskrivningsperioden till närmare tre månader troligen komme att medföra, att de under de senaste åren verkställda skärmbildsundersökningarna av värnpliktiga vid inskrivningsförrättningarna måste inställas. Medicinalstyrelsens röntgenpatruller syntes icke kunna disponeras för ifrågavarande uppgifter under en så lång tidrymd.

Sjukvårdsstyrelsen har slutligen ifrågasatt, huruvida det kunde anses lämpligt eller ens rättvist, att en värnpliktig, som uttagits till underofficersutbildning men icke kunde tillgodogöra sig denna, skulle vara berövad varje möjlighet att bliva överförd till annan kategori med kortare utbildningstid. Oförmåga att tillgodogöra sig utbildningen behövde ej alltid bero på maskning utan kunde mycket väl bero på fysisk eller psykisk otillräcklighet eller felbedömning från myndighets sida.

Sjukvårdsstyrelsen har slutligen framhållit, att enligt styrelsens mening fackpsykolog icke lämpligen kunde ersättas av officer eller personalvårdsassistent för utförande av exploration och har ifrågasatt, om värnpliktskommitténs förslag f. n. vore genomförbart på grund av rådande brist på fackpsykologer.

Försvarets personalbehandlingsutredning har framhållit, att värnpliktskommittén enligt utredningens mening icke tillräckligt beaktat de försök till maskning, med vilka man måste räkna, om inskrivningsproven skulle utnyttjas jämväl för uttagning till befälsutbildning, och har ansett av kommittén föreslagna åtgärder för att reducera maskningseffekten knappast vara tillfyllest. Utredningen har vidare framhållit, att explorationen avgjort minskade i värde om den förlades till själva inskrivningsförrättningen utan möjligheter till korrelation med den praktiska tjänstgöringserfarenheten av vederbörande värnpliktige. Utredningen har vidare framhållit, att en exploration av föreslagen omfattning, d. v. s. 12—15 minuter, vore alldeles otillräcklig för det avsedda syftet redan under förutsättning att tränade fackpsykologer med militär erfarenhet komme att stå till buds. Utredningen har ansett, att allvarliga betänkligheter kunde riktas mot kommitténs förslag beträffande utbildningen av de officerare, som skulle användas som exploratörer, då utbildningstiden, 3—4 veckor, vore alldeles otillräcklig och man bortsett från nödvändigheten av att bibringa eleverna allmän psykologisk utbildning.

Inskrivningsrådet har ansett sig böra framhålla den förlust av goda befälsämnen, som enligt inskrivningsrådets intryck från besvärsmålen kan följa av den metod kommittén föreslagit.

Inskrivningsrådet har icke ansett någon ändring i instansordningen för besvärsmålen böra ske. Erfarenheterna från inskrivningsrevisionerna före inskrivningsrådets tillkomst syntes bland annat ha visat, att dåvarande inskrivningsrevisioner hade svårt att åstadkomma en enhetlig och jämn rättstillämpning.

Arbetsmarknadsstyrelsen har funnit övervägande skäl tala för genomförande av värnpliktskommitténs förslag beträffande uttagning av värnpliktiga underofficerare, varför styrelsen ansett sig böra biträda detsamma. Lösningen av spörsmålet om utbildning av värnpliktiga officerare har syntes styrelsen värd att pröva.

Kanslern för rikets universitet har anfört bl. a. följande.

I de yttranden, däri till behandling upptas frågorna, huruvida uttagningen till *underofficersutbildning* skall äga rum på frivillighetens väg eller tvångsvis, och om den skall ske vid inskrivningen eller under utbildningens gång, ha olika meningar gjort sig gällande.

Majoriteten inom det större akademiska konsistoriet i Uppsala håller före, att uttagning till *underofficersutbildning* redan vid första tjänstgöringens början vore enda utvägen att på ett tillfredsställande sätt tillgodose behovet av *underofficerare*. En betydande minoritet inom konsistoriet anser emellertid, att man bör försöka ett system, såvitt möjligt grundat på frivillig rekrytering, och låta denna rekrytering äga rum under den första tjänstgöringen. Först om det mot slutet av den för alla obligatoriska tjänstgöringen skulle visa sig, att behovet av värnpliktiga *underofficerare* icke bleve fyllt, borde tvångsuttagning ske.

Sveriges förenade studentkårer har med stöd av en utförlig motivering uttalat den meningen, att uttagningen till *underofficersutbildning* i största möjliga utsträckning borde ske på frivillighetens väg. Den del av utbildningsbehovet, som ej kunde fyllas på detta sätt, finge täckas genom tvångsvis uttagning ur hela *värnpliktskategorien* antingen vid inskrivningen med ledning av inskrivningsprov, exploration och civil utbildning eller under militärutbildningens gång med stöd av därunder vunnen erfarenhet rörande den värnpliktiges lämplighet för *underofficersutbildning*.

För egen del har jag kommit till den uppfattningen, att vägande skäl kunna anföras såväl för som mot den av kommittén föreslagna uttagningsmetoden. Detta har för övrigt även framhållits av kommittén. Det skäl, som synes ha kraftigast bidragit till kommitténs förordande av uttagningens förläggande till inskrivningen av de värnpliktiga, är dess önskan att undanröja frestelsen till »maskning» under utbildningen. Vilken roll maskningen hittills spelat och kan befaras komma att i framtiden spela under olika förhållanden torde endast kunna bedömas av den militära sakkunskapen, och denna tillmäter uppenbarligen maskningsrisken en stor betydelse. Under sådana förhållanden anser jag mig ej böra göra någon erinran mot att uttagningen äger rum före utbildningens början.

Vad beträffar spørsmålet, om uttagningen skall ske på frivillighetens väg eller tvångsvis, är frivillig uttagning givetvis principiellt att föredra. Här om torde alla vara ense. Men det finnes säkerligen ingen utsikt till att man enbart på frivillighetens väg skall kunna anskaffa det stora antal värnpliktiga *underofficerare*, som är erforderligt vid en mobilisering. En tvångsvis verkställd uttagning blir därför under alla förhållanden nödvändig. Möjlighet till frivillig anmälan bör emellertid finnas.

Frågan, huruvida gruppen »studenter och likställda» bör i sin helhet *utan särskilda prov* uttas till *underofficersutbildning*, är, såsom redan framgår av betänkandet, mycket svår att besvara. Jag hänvisar till den behandling detta spørgsmål erhållit i det av Sveriges förenade studentkårer avgivna yttrandet. Då jag emellertid håller före, att inskrivningsprov och exploration i här förevarande situation med hänsyn till ändamålet med undersökningen och den knappa tid, som står till förfogande, endast kunna tillmätas ett ganska begränsat värde, vill jag ej heller på denna punkt göra någon erinran mot kommitténs förslag. Skulle emellertid de militära myndigheter, som yttra sig över kommitténs förslag, hysa den uppfattningen, att de särskilda proven kunna erhålla en sådan utformning, att risken för maskning är till största delen eliminerad, tillstyrker jag, att även gruppen studenter och likställda försöksvis underkastas prov före uttagningen.

I fråga om det av kommittén föreslagna sättet för uttagningen till *officersutbildning* har några erinringar ej framställts i de avgivna yttrandena. Jag tillstyrker förslaget i denna del.

Kanslern för rikets universitet har vidare åberopat ett yttrande av *institutionen för psykologi och pedagogik vid Lunds universitet* (professorn H. Siegvald), vari riktats en allvarlig varning mot att tillämpa psykologiska urvalsmetoder på i värnpliktskommitténs betänkande föreslaget sätt och för däri angivna syften. För att en psykologisk metod skulle kunna lämna tillförlitliga och värdefulla resultat måste den psykologiska situationen vara adekvat med densamma och tillvägagångssättet betryggande gentemot såväl slumpmässiga som systematiska felkällor. Sålunda kunde undersökningsmetoder med det föreslagna inskrivningsprovets karaktär aldrig användas *mot* försökspersonen utan *för att hjälpa honom*, ty i annat fall bleve det fråga om intressebetonade förvanskningar av resultaten, som därigenom lätt bleve mycket felaktiga och ofta helt missvisande. Därför måste inskrivningsprovet uppenbarligen bli tämligen värdelöst såsom uttagningsinstrument. Detsamma gällde även den föreslagna explorationen. Explorationsmetoden utgjorde nämligen en mycket subjektiv undersökningsmetod, som ställde synnerligen stora krav på intervjuarens skicklighet, framförallt om explorationen skulle räcka endast 12—15 minuter för varje individ. Explorationsförfarandet, använt på av kommittén föreslaget sätt, vore helt omöjligt och därför olämpligt.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna har ansett, att ingen tvekan behövde råda därom, att ett icke oväsentligt antal vapenföra studenter och likställda icke vore lämpade för militär befälstjänst. Ett genomförande av kommitténs förslag i denna del skulle därför kunna innebära, att för den intellektuella eliten synnerligen värdefull tid för dess civila verksamhet förspildes utan att därmed något vunnit ur militär synpunkt.

Överstyrelsen har ej blivit övertygad om att tendensen till maskning skulle vara särskilt framträdande bland studenter och likställda. Styrelsen har förordat, att uttagning av studenter och likställda till värnpliktiga underofficerare sker på grundval av inskrivningsprov och exploration.

Sveriges förenade studentkårer och *Sveriges akademiska centralorganisation* ha avstyrkt kommitténs förslag beträffande uttagning till underofficersutbildning. Organisationerna förorda, att uttagningen i största möjliga utsträckning skall ske på frivillighetens väg. Återstående behov borde täckas genom tvångsvis uttagning ur *hela* värnpliktskontingenten antingen vid inskrivningen eller under utbildningens gång. Valdes det första av dessa alternativ borde möjlighet till upp- resp. nedflyttning under utbildningen finnas. De som icke kunde tillgodogöra sig underofficersutbildningen borde icke åläggas fullgöra någon extra tjänstgöring.

Organisationerna ha delat kommitténs uppfattning beträffande uttagning till officersutbildning.

Flottan.**Värnpliktskommittén.***Underbefäl.*

Vid flottan utbildas vissa värnpliktiga i stabstjänst (kryptotekniker, expeditionsbiträden, väderlekstekniker) till underbefäl. Under värnplikts-tjänstgöringen utbildas dessutom till underbefäl vissa värnpliktiga, som äro användbara såsom radiotelegrafister samt värnpliktiga som vid navigationsskola undergått viss utbildning.

Värnpliktskommittén har föreslagit, att värnpliktiga krypto- och väderlekstekniker skola överföras till gruppen värnpliktiga, uttagna i specialtjänst. Därutöver har värnpliktskommittén icke föreslagit någon ändring i nu gällande system.

Underofficerare vid däcksavdelningen.

Beträffande utbildningen av värnpliktiga underofficerare vid däcksavdelningen tillämpas i princip två olika utbildningslinjer, dels sjökaptens- och styrmanslinjen, dels sjövärnsskårslinjen.

Enligt det nuvarande systemet utbildas på den förstnämnda linjen värnpliktiga, vilka före inryckning till värnpliktstjänstgöring avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen, till värnpliktiga underofficerare.

Värnpliktskommittén har föreslagit att det nuvarande systemet skall bibehållas. Kommittén har vidare föreslagit, att värnpliktiga tilldelade flottan, vilka avlägga sjökaptens- eller styrmansexamen efter fullgjord värnpliktstjänstgöring om 12 månader, skola uttagas och utbildas till värnpliktiga underofficerare. Ifrågasvarande utbildning föreslås skola äga rum under den i värnpliktslagen föreskrivna fortsatta utbildningstiden om 4 månader. I anslutning härtill har kommittén framhållit, att det endast vore ett ringa antal elever vid navigationsskolorna som fullgjorde sin första tjänstgöring efter avlagd examen. Det vore emellertid ytterst viktigt, att samtliga värnpliktiga sjökaptener och styrmän erhöle sjömilitär befälsutbildning.

Värnpliktskommittén har icke ifrågasatt någon ändring i de grunder efter vilka uttagning och utbildning av värnpliktiga underofficerare på sjövärnsskårslinjen f. n. äger rum.

Underofficerare vid maskinavdelningen.

Värnpliktiga som vid navigationsskola avlagt övermaskinistexamen eller maskinistexamen av 2. klass utbildas till värnpliktiga underofficerare.

Värnpliktskommittén har icke föreslagit någon ändring beträffande denna utbildning. Kommittén har emellertid föreslagit att flottan tilldelade värnpliktiga som avlägga övermaskinistexamen eller maskinistexamen av 2. klass vid navigationsskola efter fullgjord värnpliktstjänstgöring om 12 månader skola kunna uttagas och utbildas till värnpliktiga underofficerare.

Denna utbildning föreslås skola äga rum under den i värnpliktslagen fastställda fortsatta utbildningstiden om 4 månader.

Officerare.

Det är huvudsakligen två kategorier värnpliktiga som kunna ifrågakomma för utbildning till värnpliktiga officerare vid flottan, nämligen dels värnpliktiga, som vid navigationsskola avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen, dels värnpliktiga, som genom aspirantutbildning vid sjövärnsskåren erhållit sjömilitär utbildning före inryckningen till tjänstgöring.

Genom 1942 års försvarsbeslut bestämdes, att värnpliktig, som avlagt sjökaptensexamen vid navigationsskola och icke antagits som reservofficersaspirant vid flottan, skulle uttagas för utbildning till värnpliktig officer. Sedan tjänstgöringen för värnpliktiga i allmänhet avkortats till 12 månader blev det nödvändigt att specialisera utbildningen till värnpliktig officer. Numera kunna icke blott sjökaptener utan jämväl styrmän uttagas till officersutbildning. Erforderlig tid för officerskursen har erhållits genom att minska den praktiska delen av första tjänstgöringen med en månad samt låta dem, som frivilligt ansökt om officersutbildning, fullgöra första repetitionsövningens två månader i direkt anslutning till nyssnämnda tjänstgöring.

1948 års värnpliktskommitté har föreslagit, att det för närvarande gällande systemet med frivillig uttagning av värnpliktiga sjökaptener och styrmän, vilka genomgått underofficersutbildning vid flottan, fortfarande skall tillämpas. Därutöver har kommittén föreslagit, att värnpliktig, som efter fullgjord värnpliktstjänstgöring avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen och utbildats till värnpliktig underofficer vid flottan, må kunna frivilligt uttagas till officersutbildning.

Beträffande utbildning av värnpliktiga officerare enligt de föreskrifter, som gälla för sjövärnsskåren, har kommittén icke föreslagit någon ändring.

Yttrande.

Chefen för marinen har icke funnit anledning till principiella erinringar mot kommitténs förslag, som även tillstyrkts av *arbetsmarknadsstyrelsen*.

Kustartilleriet.

Värnpliktskommittén.

Värnpliktiga avsedda för *underbefälsutbildning* uttagas dels bland de värnpliktiga i allmänhet, dels bland studenter och likställda. Uttagning bland den förstnämnda kategorien sker omkring en månad efter inryckningen till första tjänstgöring. Samtliga studenter och likställda uttagas principiellt till underbefälsutbildning.

För *officers- och underofficersutbildning* uttagas därtill lämpade ur såväl kategorien värnpliktiga i allmänhet som kategorien studenter och likställda uttagna till underbefälsutbildning.

Värnpliktskommittén har framhållit, att det råder principiell överensstämmelse mellan de värnpliktiga befälskategorierna vid armén och kustartilleriet. Det uttagningssystem, som föreslagits för arméns del, bör därför, enligt kommitténs mening, även komma till användning vid kustartilleriet.

Yttrande.

Chefen för marinen har biträtt kommitténs förslag.

Flygvapnet.**Värnpliktskommittén.**

Värnpliktskommittén har till en början framhållit, att enligt 1948 års försvarsbeslut värnpliktiga, vilka skulle utbildas till värnpliktiga underofficerare och officerare vid flygvapnet, kunde uttagas bland de värnpliktskategorier, som normalt tilldelades vapnet, d. v. s. i huvudsak den i grupp K ingående kategorien värnpliktiga. Ännu förelåge icke några praktiska erfarenheter, huruvida nyssnämnda kategori värnpliktiga kunde tillgodogöra sig den utbildning, varom här vore fråga. På grund av vad som framkommit i samband med flygvapenövningen i april 1949 ville det emellertid synas, som om vissa svårigheter därutinnan förelåge.

Det har hittills ansetts som ett önskemål, framhåller kommittén, att urvalet till befälsutbildning för luftbevakningstjänst — det enda område inom flygvapnet som beröres av förevarande fråga — skulle kunna göras efter första tjänstgöringens slut och med ledning av därunder vunna erfarenheter.

Värnpliktskommittén har ansett det nu tillämpade systemet på längre sikt vara förenat med avsevärda nackdelar och har föreslagit, att i princip samma förfaringssätt med uttagning vid inskrivningarna tillämpas som föreslagits för arméns vidkommande.

För utbildning till underofficerare skulle alltså uttagas dels ett visst antal studenter och likställda, dels — på grundval av inskrivningsprov och exploration m. m. — bland gruppen värnpliktiga i allmänhet det ytterligare antal, som erfordras för att fylla utbildningsbehovet av såväl värnpliktiga underofficerare som värnpliktiga officerare samt härutöver viss reserv.

Kommittén har framhållit, att det vore svårt att finna reträttplatser för uttagna värnpliktiga, som måste skiljas från utbildningen. Utbildningen i luftbevakningstjänst skilde sig helt från den övriga utbildningen vid flygvapnet. För att i möjligaste mån undvika gallring under utbildningen hade från flygvapnets sida ifrågasatts, om icke inskrivningsnämndernas uttagning kunde kompletteras med en ytterligare omprövning före inryckningen, förslagsvis företagen av en inom flygvapnet tillsatt särskild uttagningskommission i anslutning till vad som tillämpades vid uttagning av flygskol-

elever. Värnpliktskommittén har emellertid i avvaktan på närmare erfarenheter av det föreslagna uttagningssystemet i samband med inskrivningarna icke ansett sig böra framlägga förslag i detta hänseende.

Uttagning till officersutbildning har kommittén föreslagit skola äga rum under utbildningen bland därför lämpade värnpliktiga, som genomgått underofficersutbildning, och ske på frivillighetens väg.

Yttrande.

Chefen för flygvapnet har föreslagit, att uttagning av värnpliktiga underofficerare bör ske endast bland studenter och likställda. Härför talade svårigheten att finna reträttplatser för sådana som måste avbryta utbildningen, lättheten att genomföra underofficersutbildningen därest alla elever hade samma skolutbildning samt fördelen att de, vilka frivilligt önskade genomgå officersutbildning, ägde erforderliga kvalifikationer. *Chefen för flygvapnet* har vidare föreslagit, att vid inskrivningen även uttagas värnpliktiga officerare, därest tillräckligt antal frivilliga icke anmäla sig, ävensom att uttagningen vid inskrivningsförrättningen icke skall vara definitiv utan att en omprövning genom en särskild uttagningskommission skall ske.

Departementschefen.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att värnpliktskommittén funnit allvarliga olägenheter vara förenade med den nuvarande tvångsvisa uttagningen till befälsutbildning först sedan relativt lång tid förflutit efter inryckning till värnpliktstjänstgöring. Speciellt den i samband med dylik uttagning förekommande »maskningen» i syfte att undgå förlängd tjänstgöring anses ha menligt inverkat på utbildningsresultaten och försvårat en rättvis uttagning. Än större betydelse måste enligt kommitténs mening maskningsproblemet tillmätas därest, såsom kommittén föreslagit, de värnpliktiga gruppchefseleverna erhålla en i förhållande till flertalet värnpliktiga förlängd utbildningstid.

Kommittén har därför undersökt andra tänkbara alternativ för uttagning till befälsutbildning. Kommittén har därvid förordat, att uttagning verkställes redan i samband med inskrivningen av de värnpliktiga. Jag delar i princip kommitténs uppfattning, att endast genom en uttagning i samband med inskrivningsförrättningarna olägenheterna av maskningen kunna helt undvikas. Det kan förväntas, att utbildningsresultatet blir bättre och att större förutsättningar för ett friktionsfritt samarbete mellan befäl och trupp komma att förefinnas. Alternativet medför även den fördelen att den värnpliktige så tidigt som möjligt får veta längden av den tjänstgöring han har att genomgå. En fördel är ock att inryckningen för gruppcheferna, därest förlängd utbildningstid för dessa skulle komma att beslutas, kan i tiden förläggas före inryckningen av värnpliktiga i allmänhet, varigenom »kvarsittarmentalitet» kan undvikas för denna kategori.

Mot systemet med uttagning vid inskrivningen ha riktats erinringar i huvudsakligen två hänseenden. Således ha framhållits svårigheterna att hinna med uttagning till befäl utan att inskrivningsförrättningarna skola behöva draga ut alltför lång tid ävensom bristen på för ändamålet lämpad personal. Vidare har framhållits, att de urvalsmetoder — inskrivningsprov av utökad omfattning och exploration — som utredningen föreslagit för uttagningen, i och för sig icke kunna anses giva tillförlitliga resultat, särskilt som det kunde förväntas att de värnpliktiga även vid proven komme att »maska».

Med dessa utgångspunkter har överbefälhavaren föreslagit, att vid inskrivningsförrättningarna endast skall verkställas en preliminär, på inskrivningsprov och uppgifter om examina etc. grundad uttagning, under det att den definitiva uttagningen skulle verkställas först efter 1—2 månaders tjänstgöring och grundas jämväl på befälets omdöme rörande vederbörandes lämplighet och på resultatet av under tjänstgöringen företagen exploration.

Det av överbefälhavaren förordade systemet skulle erbjuda den fördelen, att genom det ordinarie utbildningsbefälets medverkan vid uttagningen säkrare hållpunkter skulle kunna vinnas rörande vederbörandes förutsättningar att utöva befäl. Å andra sidan kommer man vid detta alternativ icke ifrån maskningen under tjänstgöringen. Värnpliktskommittén, som diskuterat ett alternativ med uttagning kort efter inryckningen, har såsom en nackdel framhållit, att befälet på den till förfogande stående korta tiden icke skulle få samma möjligheter att åstadkomma ett riktigt uttagningsresultat som vid en uttagning senare under tjänstgöringen, och att svårigheterna att bedöma de värnpliktiga vore mycket stora i början av tjänstgöringen. Härtill kan ytterligare framhållas, att systemet icke är tillämpligt, därest gruppecheferna skola inkallas före övriga värnpliktiga, att fördelningen av de värnpliktiga befälseleverna mellan olika förband kan ske jämnare om uttagningen verkställs vid inskrivningarna, att synpunkten att den värnpliktige så tidigt som möjligt bör få kännedom om sina tjänstgöringsförhållanden icke tillgodoses enligt överbefälhavarens alternativ och att behovet av exploratörer sannolikt blir större enligt detta alternativ.

Invändningarna mot att använda inskrivningsproven och explorationsförfarandet i urvalssyfte gälla uppenbarligen även det av överbefälhavaren förordade systemet. Jag finner icke detsamma vara förenat med sådana fördelar, att det bör givas företräde framför kommitténs förslag.

Arméchefens förslag skiljer sig från kommitténs i princip endast därigenom att arméchefen förordar exploration med samtliga till grupp K hänförliga i syfte att avskilja de för befälsutbildning icke lämpliga. I remissyttrandena har något ytterligare alternativ icke skisserats.

Enligt min mening synes det vara svårt att fälla något bestämt omdöme om tillförlitligheten av de urvalsmetoder, som kommittén förordat, innan

praktiska erfarenheter av desamma vunnits. Jag vill här endast erinra om att erfarenheterna från nuvarande inskrivningsprov givit vid handen att de på grundval av desamma gjorda omdömena om de värnpliktigas lämplighet för befälsutbildning slagit rätt till omkring 90 procent.

Ehuru väl medveten om att vissa svårigheter komma att uppstå, i varje fall till en början, vid realiserandet av värnpliktskommitténs förslag, finner jag mig böra förorda att detsamma nu prövas.

Emellertid anser jag mig i likhet med en del av de hörda myndigheterna böra förorda vissa jämkningar i kommitténs förslag. Såsom arméchefen framhållit har erfarenheten givit vid handen att en del av de värnpliktiga ur gruppen studenter och likställda — uppskattningsvis 10 procent — icke lämna sig för underofficersutbildning. En uttagning av dessa skulle medföra nackdelar såväl för utbildningen som för den enskilde. Jag kan således icke dela kommitténs uppfattning att gruppen studenter och likställda skall i sin helhet åläggas obligatorisk underofficersutbildning. Jag förordar i stället att jämväl dessa värnpliktiga vid inskrivningen undergå inskrivningsprov och exploration.

Möjlighet bör givetvis beredas de värnpliktiga att vid inskrivningsförrättning frivilligt anmäla sig till befälsutbildning. Explorationsförfarandet bör i regel icke behöva tillämpas beträffande dessa.

Jag delar värnpliktskommitténs uppfattning att explorationen bör utföras av personal, som icke tillhör inskrivningsnämnd, och att för ändamålet om möjligt bör anlitas fackpsykologer. Då emellertid för närvarande tillgången på dylika psykologer är begränsad torde det bli nödvändigt att åtminstone övergångsvis som exploratörer anlita för uppgiften lämpade officerare. Jag vill understryka kommitténs uttalande, att endast sådana officerare böra utväljas, som äga personliga kvalifikationer för uppgiften. Det torde vara nödvändigt att vid särskilda kurser bibringa dessa officerare nödig utbildning och jag vill framhålla betydelsen av att denna utbildning göres så grundlig som möjligt med avseende på de psykologiska problemen.

Vad värnpliktskommittén föreslagit rörande den närmare utformningen i övrigt av inskrivningsförrättningarna har för närvarande icke givit mig anledning till erinran. Jag förutsätter emellertid att, därest under förberedelserna till årets inskrivningsförrättningar eller på grundval av vid desamma vunna erfarenheter det skulle visa sig ändamålsenligt att i ett eller annat avseende modifiera förslagen, dylika ändringar vidtagas.

Jag delar icke värnpliktskommitténs uppfattning att inskrivningsnämnds beslut om uttagning till befälsutbildning böra fattas endast på grundval av den värnpliktiges sannolika lämplighet ur militär synpunkt. Enligt min mening bör inskrivningsnämnd liksom hittills beakta sociala skäl, som tala för att uttagning ej bör ske. Med hänsyn till önskvärdheten att erhålla

enhetlighet vid bedömandet av besvär förordar jag, att inskrivningsrådet alltjämt blir besvärsinstans.

Värnpliktskommitténs förslag om uttagning vid inskrivningsförrättningar avser endast uttagning av underbefäl och underofficerare. Beträffande uttagning till officersutbildning kan denna, såsom kommittén framhållit, icke gärna ske redan vid inskrivningsförrättningar. Vid en tvångsvis uttagning av värnpliktiga till officersutbildning åter skulle maskningen komma att fortleva. Jag tillstyrker på av kommittén anförda skäl, att uttagning till officersutbildning tills vidare skall ske endast av värnpliktig, som därtill frivilligt anmält sig. I det följande avser jag att förorda kommitténs förslag att anordna jämväl en delad sommarlinje för arméns till officersutbildning uttagna värnpliktiga i syfte att underlätta för studerande att genomgå denna utbildning. I detta sammanhang vill jag även framhålla önskvärdheten av att söka åstadkomma en samordning av tiden för värnpliktstjänstgöringen och högskoleterminerna och av att en översyn kommer till stånd av bestämmelserna om rätt för värnpliktiga att tillgodoräkna värnpliktstjänstgöring vid tjänsteårs- och meritberäkning samt för inträde vid högskolor och universitet m. m. Av det följande framgår, att jag för närvarande icke kan tillstyrka en höjning av den nu för 6 månaders officersutbildning utgående premien.

Skulle det framdeles visa sig att det för officerare förordade uttagningssystemet icke kommer att tillföra krigsorganisationen erforderligt antal värnpliktiga officerare, torde spørgsmålet om officersuttagningen ånyo få upptagas till prövning.

Systemet med tvångsvis uttagning vid inskrivningsförrättning bör givetvis icke hindra att under tjänstgöringens gång uttagning till underbefäls- och underofficersutbildning, grundad på frivilligt åtagande, skall kunna ske av därför lämpade värnpliktiga. Dylik uttagning bör kunna verkställas av förbandschef inom ramen för det totala behovet av befäl inom de olika kategorierna.

Det föreslagna systemet för uttagning av underbefäl och underofficerare bör tillämpas från och med inskrivningsförrättningar hösten 1950. En del av de vid dessa förrättningar inskrivna inrycka till tjänstgöring under år 1951. Detta år inrycka även flertalet värnpliktiga, som inskrevos hösten 1949. Dessa ha icke varit föremål för uttagning vid inskrivningsförrättningar. Det torde icke vara lämpligt att samtidigt tillämpa två olika uttagningssystem. Det torde således bli nödvändigt att beträffande de värnpliktiga som inskrivits före år 1950 och som inrycka till första tjänstgöring (mot-svarande) först år 1951 eller senare avstå från tvångsvis uttagning till befälsutbildning. I fråga om de övergångsbestämmelser som erfordras i samband med övergången till det nya uttagningssystemet återkommer jag i det följande.

Såsom värnpliktskommittén framhållit kommer övergången till det nya

uttagningsystemet att medföra vissa merkostnader, nämligen under budgetåret 1949/50 omkring 40 000 kronor för vissa utbildningskostnader för exploratörer och provledare samt under följande budgetår omkring 140 000 kronor per budgetår för inskrivningsförrättningarna. Det är min avsikt föreslå, att, därest riksdagen icke har något att däremot erinra, å innevarande budgetår belöpande kostnader skola få bestridas från det för budgetåret å riksstaten uppförda förslagsanslaget till inskrivningskostnader. I avbidan å erfarenheter rörande den verkliga belastningen å förenämnda anslag efter övergången till det nya systemet torde det icke vara erforderligt att för nästa budgetår omräkna detsamma.

Utbildning av värnpliktigt befäl.

Armén.

Värnpliktskommittén.

Värnpliktskommitténs förslag i fråga om utbildning av *värnpliktigt underbefäl* har anmälts i det föregående.

Underofficerare.

Målet för underofficersutbildningen har under mars 1949 angivits vara att den värnpliktige underofficeren skall kunna tjänstgöra dels som plutonchefs ställföreträdare (motsvarande) vid fältförband, dels såsom biträdande instruktör vid enskild utbildning och utbildning av grupp. Därjämte måste utbildningen läggas så att en fast grund erhålles för fortsatt utbildning till officer av därtill lämpade elever.

Värnpliktskommittén har icke ansett det möjligt att sätta målet för underofficersutbildningen lägre än vad som skedde år 1949. Kommittén har funnit, att för att nå detta utbildningsmål egentligen skulle krävas en utbildningstid av $15\frac{1}{2}$ —17 månader, därvid kommittén räknat med att för gruppchefsutbildning skulle erfordras 11 månader. Å andra sidan har kommittén ansett, att såväl av statsfinansiella skäl som med hänsyn till individernas berättigade intressen utbildningstiden icke bör göras längre än som får anses oundgängligen nödvändigt för uppnående av ett något-sånär godtagbart resultat. Med denna utgångspunkt har kommittén kommit till en utbildningstid av $15\frac{1}{2}$ månader. Emellertid kunde med hänsyn till tidpunkten för studentexamens avläggande inryckning till tjänstgöring ske först i början av juni. Då utbildningen till underofficer borde vara avslutad i god tid före påbörjandet av undervisningen under hösten vid universitet och högskolor, d. v. s. i mitten av september, har kommittén funnit hänsynen till kategorien studenter och likställda motivera en utbildningstid för underofficerarna om allenast 15 månader med inryckning i början av juni och utryckning i början av september påföljande år. Utbildningstiden

har alltså föreslagits bliva oförändrad i förhållande till nu gällande 9 månaders första tjänstgöring och 6 månaders fortsatt tjänstgöring.

Officerare.

Värnpliktig som uttagits för utbildning till värnpliktig officer är enligt nu gällande bestämmelser skyldig att efter första tjänstgöring om 9 månader fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst 12 månader, däri inräknat tid för underofficersutbildning. För officersutbildningen stå högst 6 månader till buds. Officersutbildningen sker vid kadettskola antingen å vinterlinje om 6 månaders längd och med inryckning omedelbart efter underofficersutbildningens avslutande eller å en sommarlinje om 5 månaders längd med inryckning våren året efter det underofficersutbildningen avslutats.

Värnpliktskommittén har erinrat om att enligt de bestämmelser som utfärdats för utbildningen vid infanteriets kadettskola från och med hösten 1949 uppställts som mål att bibringa eleverna färdighet, kunskap och förmåga att tjänstgöra vid fältförband, såsom plutonchefer samt som instruktörer vid utbildning av pluton. Kommittén har ansett, att målsättningen icke kan sättas lägre. Därest eleverna vid kadettskolas början besutte de kunskaper och färdigheter som uppställts som mål för underofficersutbildningen kräves enligt kommitténs mening för officersutbildningen lika lång tid som för närvarande, d. v. s. 6 månader för vinterlinjen och 5 månader för sommarlinjen.

Kommittén har under erinran om sitt förslag om uttagning till officersutbildning helt på frivillighetens väg i detta sammanhang framhållit angelägenheten av att möjligheter skapas till att genomgå kadettskola å tid då undervisning icke pågår vid universitet och högskolor. Kommittén har härom anfört bland annat följande.

Den nuvarande vinterlinjen är förlagd till tiden mitten av september till mitten av mars och sommarlinjen till tiden april—augusti. Vinterlinjen genomföres i sin helhet medan undervisning pågår vid de civila högskolorna. Vid sommarlinjen däremot gäller detta endast april—maj. Sommarlinjen är sålunda ur denna synpunkt fördelaktigare än vinterlinjen men torde ändå icke vara inpassad på ett fullt tillfredsställande sätt. Det synes därför bli nödvändigt att anordna en utbildningslinje, som i sin helhet är förlagd till annan tid än den, varunder undervisning pågår vid de civila läroanstalterna, d. v. s. tiden juni—augusti. Detta innebär, att endast 3 månader i en följd stå till förfogande för utbildning vid kadettskolan. Skolan kan alltså icke genomföras under *en* sommar, utan *två* somrar måste disponeras. Härvid kan man icke räkna med, att samma utbildningsmål kan uppnås under 5 månader, vilka äro uppdelade på två somrar, som under en sammanhängande 5-månaders kurs. Utbildningstiden måste därför ökas något vid den »delade sommarlinjen», förslagsvis med 1 månad, för att erforderlig repetition skall kunna genomföras.

En »delad sommarlinje» kommer emellertid att medföra vissa konsekvenser. Elevantalet vid någon av de tre olika linjerna, vinterlinjen, ode-5 — *Bihang till riksdagens protokoll 1950. 1 saml. Nr 224.*

lade sommarlinjen och delade sommarlinjen kan, särskilt vid truppslagen utom infanteriet och artilleriet, d. v. s. vid de mindre truppslagen, bli för litet för att utbildning skall kunna äga rum med hänsyn till ett ändamålsenligt utnyttjande av befälet. Det kan då bli nödvändigt att under visst år inställa en av de ovan angivna tre linjerna och bedriva utbildningen endast på två av dem. Det synes vidare kunna bli erforderligt att ordna utbildningen vid den delade sommarlinjen så, att de båda omgångarna icke behöva fullgöras under två på varandra följande sommarhalvår. Genom att utbildningen vid olika truppslag under årens lopp växelvis bedrivs i den ena eller andra formen under smidig anpassning till vid truppslaget rådande tillgång på värnpliktiga, som önska genomgå officersutbildning, synes olägenheterna icke behöva bli sådana, att de skulle utgöra ett hinder för systemets genomförande ens vid de mindre truppslagen. En vid pansartrupperna — som får anses utgöra en medeltyp bland dessa truppslag — företagen undersökning utvisar, att vid ett dylikt växelsystem en mindre, tillfällig förstärkning av befälet vid kadettskolan med 2—3 officerare i regel torde bli erforderlig under tiden 1 juni—31 augusti. Ett dylikt temporärt personalbehov torde, utan krav på kaderökningar, kunna tillgodoses inom nuvarande personalram. Arméchefen bör bemyndigas avgöra, hur utbildningen vid de tre linjerna lämpligen bör ordnas med hänsyn till dels de värnpliktigas egna önskemål, dels tillgången på utbildningsbefäl.

Värnpliktskommittén har föreslagit, att utbildningen till värnpliktig officer organiseras på dels en vinterlinje av omkring 6 månaders längd, dels en odelad sommarlinje av omkring 5 månaders längd, dels ock en på två somrar uppdelad sommarlinje av omkring 6 månaders sammanlagd längd.

Yttranden.

Överbefälhavaren har mot bakgrunden av bristerna i den grundläggande utbildningen ansett det ovisst, om en 6-månaders underofficersutbildning kan tillföra krigsorganisationen en befälskader av erforderlig kvalitet.

Chefen för armén har framhållit nödvändigheten av en samordning beträffande tiderna för de olika högskolornas terminer. Kommitténs förslag om en uppdelning av kadettskolans sommarlinje har tillstyrkts.

Arbetsmarknadsstyrelsen har tillstyrkt kommitténs förslag.

Lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm har ifrågasatt om icke närmare undersökningar borde göras angående möjligheterna att uttaga dugliga och skötsamma studenter till en särskild och mera effektiv utbildning. Med hänsyn till den stora bristen på intellektuell arbetskraft är det, enligt kollegiets mening, önskvärt att ägna frågan om begränsning av värnpliktstiden för studenter och likställda oavlätlig uppmärksamhet.

Sveriges förenade studentkårer och *Sveriges akademikers centralorganisation* ha bland annat framhållit, att de intet hade att erinra mot kommitténs förslag till utbildningstider och utbildningslinjer för värnpliktiga underofficerare och officerare, dock att utbildningstiden för den delade sommarlinjen för officersutbildningen syntes kunna sättas till 5 månader.

Förslagen syntes dock beträffande utbildningstidernas inpassning icke tillräckligt beakta tidpunkterna för påbörjande och avslutande av undervisningen vid universitet och högskolor.

Flottan.

Värnpliktskommittén.

Beträffande utbildningen av *värnpliktigt underbefäl* — undantagandes värnpliktiga krypto- och väderlekstekniker, vilka av värnpliktskommittén har föreslagits skola överföras till gruppen värnpliktiga uttagna i specialtjänst och därför behandlats i annat sammanhang — har värnpliktskommittén icke ifrågasatt någon ändring i nu gällande föreskrifter.

Underofficerare.

Värnpliktskommittén har erinrat om att underofficersutbildning för närvarande anordnas för värnpliktiga sjökaptener och styrmän, som vid navigationsskola avlagt sjökaptens- respektive styrmansexamen *före* inryckning till värnpliktstjänstgöring. Utbildningen sker under första tjänstgöringen (12 månader) och under den ytterligare tjänstgöring (4 månader i 2 perioder) som åligger dessa kategorier värnpliktiga. Motsvarande utbildning anordnas för värnpliktiga, som vid navigationsskola avlagt övermaskinistexamen eller maskinistexamen av 2. klass. Härutinnan ifrågasätter kommittén icke någon ändring.

Kommittén har emellertid framhållit, att endast ett ringa antal elever vid navigationsskolorna fullgöra sin första tjänstgöring *efter* avlagd examen. För att öka tillgången på värnpliktigt befäl vid flottan bör enligt kommitténs mening underofficersutbildning kunna anordnas för de värnpliktiga som fullgjort värnpliktstjänstgöring vid flottan *före* examen vid navigationsskola. Kommittén har föreslagit att denna utbildning anordnas med utnyttjande av tiden för den fortsatta tjänstgöringen om 4 månader, som bör uttagas i en följd.

Kommittén har icke föreslagit någon ändring i de grunder, efter vilka uttagning av och utbildning till underofficerare sker av värnpliktiga, tillhörande sjövärnskåren.

Officerare.

Värnpliktiga, som vid navigationsskola avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen *före* inryckning till värnpliktstjänstgöring, kunna efter frivilligt åtagande undergå officersutbildning vid en särskild officerskurs, som anordnas med utnyttjande av 1 månad av första tjänstgöringen och, i direkt följd, 2 månader av den fortsatta tjänstgöringen. Värnpliktskommittén förordar att denna utbildningslinje bibehålles, men har ansett nödvändigt att den erforderliga utbildningstiden, 3 månader, uttages utöver tiden för första tjänstgöring och fortsatt tjänstgöring.

Kommittén föreslår vidare, att möjlighet att genomgå en särskild officerskurs hör, efter frivilligt åtagande, beredas även sådana sjökaptener och styrmän, som avlagt examen *efter* fullgjord ordinarie värnpliktstjänstgöring och som därefter enligt kommitténs förslag genomgått underofficersutbildning under den fortsatta tjänstgöringen om 4 månader.

Yttrande.

Chefen för marinen har tillstyrkt kommitténs förslag.

Kustartilleriet.

Värnpliktskommittén.

Beträffande frågan om utbildning av *värnpliktigt underbefäl* vid kustartilleriet torde få hänvisas till det föregående.

Underofficerare.

Den särskilda utbildningen av värnpliktiga underofficerare vid kustartilleriet omfattar för närvarande 6 månader och är förlagd till sommarhalvåret. De värnpliktiga underofficerseleverna ha undergått underbefälsutbildning under de 9 månadernas första tjänstgöring.

Underofficersutbildningen av värnpliktiga har till mål att bibringa eleverna förmåga att kunna tjänstgöra i vanligare underofficersbefattningar inom kustartilleriets olika delar.

Värnpliktskommittén har förutsatt, att 9 månaders underbefälsutbildning för de bättre eleverna kan ge den grund som erfordras för vidareutbildning till underofficer. Utbildningen till underofficer kan enligt kommittén icke göras kortare än 6 månader.

Kommittén har föreslagit, att första tjänstgöringen för värnpliktiga, uttagna till underofficersutbildning vid kustartilleriet, tills vidare fastställs till (9 + 6 =) 15 månader samt att inryckning till tjänstgöring sker i början av juli året efter inskrivningsåret och utryckning i början av oktober påföljande år.

Officerare.

Värnpliktskommittén har icke förordat någon ändring av den nuvarande utbildningstiden för värnpliktiga officerare, omfattande omkring 6 månader. Utbildningen bör enligt kommitténs mening liksom hittills förläggas i direkt anslutning till underofficersutbildningen och alltså fullgöras under vinterhalvåret.

Yttrande.

Chefen för marinen har tillstyrkt kommitténs förslag.

Flygvapnet.

Värnpliktskommittén.

Värnpliktskommittén har framhållit att frågan om utbildning av värnpliktigt befäl vid flygvapnet endast omspannar luftbevakningsorganisationen. Kommittén har vidare framhållit, att kommitténs utredning icke avsett utbildningen av *värnpliktigt underbefäl*.

Underofficerare och officerare.

De värnpliktiga erhålla enligt nuvarande system, som börjat tillämpas först år 1949, utbildning i luftbevakningstjänst samtidigt med övrig utbildning. Utbildningstidens längd är enligt gällande föreskrifter 18 månader för underofficerseleverna och 24 månader för officerseleverna.

Värnpliktskommittén har ingående granskat behovet av utbildningstid för ifrågavarande underofficers- och officersutbildning. Av kommittén därvid framräknade tider grundade sig på praktiska erfarenheter från hittillsvarande utbildning enligt nuvarande system. Någon utbildning innefattande samtliga utbildningsmoment hade dock hittills icke ägt rum. Ehuru vilande på praktisk erfarenhetsgrund vore beräkningarna därför som helhet betraktade övervägande teoretiska.

Enligt värnpliktskommitténs beräkningar skulle för utbildning av värnpliktiga underofficerare och officerare erfordras en sammanlagd utbildningstid — oberäknat repetitionsövningar under sammanlagt 3 månader — av 10 månader respektive 16½ månader.

Värnpliktskommittén har emellertid föreslagit, att, då erfarenheterna efter ett antal utbildningsår kunde ge vid handen att längre utbildningstider erfordrades, utbildningstiderna för flygvapnets del icke bindas vid de angivna värdena. I stället borde vissa maximitider fastställas, vilka av praktiska skäl borde vara desamma som gällde för utbildning till värnpliktig underofficer respektive officer vid armén och kustartilleriet, eller 15 månader respektive 21 månader.

Yttrande.

Chefen för flygvapnet har funnit kommitténs förslag i princip lämpligt.

Kostnader.

Värnpliktskommittén har beräknat, att ett bifall till kommitténs förslag beträffande utbildning av värnpliktiga underofficerare och officerare skulle medföra kostnadsökningar på tillhoppa 67 000 kronor, därav 27 000 kronor belöpa å den frivilliga officersutbildningen vid marinen och 40 000 kronor avse kostnader, föranledda av en något ökad värnpliktskontingent vid flygvapnet efter övergången till det nya utbildningssystemet.

Departementschefen.

Till värnpliktskommitténs förslag i fråga om förlängning av utbildningstiden för värnpliktiga gruppechefer vid armén och kustartilleriet har jag i det föregående tagit ställning.

Jag tillstyrker kommitténs förslag att utbildningstiden för arméns värnpliktiga, som uttagas till underofficersutbildning eller till officersutbildning — bortsett från repetitionsövningarna — bibehålles vid $(9 + 6 =)$ 15 månader respektive $(9 + 12 =)$ 21 månader.

Kommitténs förslag beträffande underofficersutbildningens inpassning under året synes mig vara ägnat att i möjligaste mån tillgodose den studerande ungdomens krav.

Jag har i det föregående förordat, att uttagning av värnpliktiga till officersutbildning skall ske helt på frivillighetens väg. I syfte att göra det lättare för studerande att genomgå frivillig officersutbildning vid armén utan att denna utbildning skall behöva inkräkta på studierna har kommittén föreslagit en ny utbildningslinje, s. k. delad sommarlinje. Jag tillstyrker detta förslag. Den sammanlagda utbildningstiden för denna linje torde i avbidan å erfarenheter böra beräknas till 6 månader.

De skäl värnpliktskommittén anfört för att vid flottan anordna nya utbildningslinjer för underofficerare finner jag bärande. Jag förordar alltså, att underofficersutbildning enligt kommitténs förslag anordnas med värnpliktiga, som fullgjort värnpliktstjänstgöring vid flottan före examen vid navigationsskola. Jag tillstyrker jämväl, att officersutbildning, efter frivilligt åtagande, anordnas för sjökaptener och styrmän, som vid flottan genomgått underofficersutbildning. Officerskursen torde i enlighet med värnpliktskommitténs förslag böra omfatta en tid av 3 månader och den sammanlagda tiden för värnpliktiga sjökaptener och styrmän, som genomgå officersutbildning, fastställas till $(16 + 3 =)$ 19 månader.

I det följande avser jag förorda särskild premie om 1 000 kronor till värnpliktig, som genomgår här avsedd kurs.

Värnpliktskommitténs förslag i fråga om utbildningen vid kustartilleriet av underofficerare och officerare har icke föranlett erinran från min sida.

Vad slutligen angår flygvapnets utbildning av underofficerare och officerare i luftbevakningstjänst finner jag ändamålsenligt att utbildningstiden, ehuru av kommittén föreslagen till kortare tid än för arméns och kustartilleriets motsvarande värnpliktiga, i avbidan å erfarenheter rörande det nya utbildningssystemet fastställas till — bortsett från repetitionsövningar — högst samma månadsantal, som för sistnämnda kategorier värnpliktiga, d. v. s. $(9 + 6 =)$ 15 respektive $(9 + 12 =)$ 21 månader. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att inom angivna tidsramar besluta om utbildningens utformning.

Vid utformandet av förslaget till ändring av 27 § 1 mom. A c) värnplikts-

lagen har jag beaktat att enligt det nya utbildningssystemet repetitionsövningar skola förekomma för befälsvärnpliktig luftbevakningspersonal.

En övergång till de föreslagna utbildningssystemen torde icke komma att medföra merkostnader av sådan storleksordning att omräkning av vederbörande anslag är erforderlig.

Uttagning och utbildning av värnpliktiga i specialtjänst.

Gällande bestämmelser.

För värnpliktig, som fullbordat, idkar eller, enligt vad som göres sannolikt, kommer att idka studier antingen för utbildning till ingenjör eller ock, vid högskola eller annan därmed jämförlig högre läroanstalt, för utbildning till läkare, tandläkare, apotekare eller veterinär eller eljest i sådana ämnen, att hans insikter kunna vara till särskilt gagn för krigsmakten, samt för värnpliktig, som fullbordat eller påbörjat teknisk yrkesutbildning av den art, att hans insikter kunna vara till sådant gagn, gälla följande särskilda bestämmelser.

Beträffande värnpliktig som nu sagts må Konungen, där så befinnes lämpligt, förordna, att enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar den för värnpliktiga i allmänhet angivna tjänstgöringen (för närvarande 12 månader) skall, med rätt i förekommande fall till avbrott under viss tid för studiernas eller yrkesutbildningens fullföljande, fullgöras med dels soldat- och befälsutbildning eller enbart soldatutbildning, dels ock fackutbildning och facktjänstgöring. Värnpliktig, beträffande vilken på grund av studier sålunda förordnats, må, där så anses påkallat för bibringande och vidmakthållande av för avsedd mobiliseringsbefattning erforderliga insikter, åläggas att därutöver fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst 6 månader. Den fortsatta tjänstgöringen skall kunna i omgångar fördelas på hela värnpliktstiden.

Har ej värnpliktig före utgången av den tid, under vilken tjänstgöringen fått avbrytas, avlagt de studieprov eller förvärvat den yrkesutbildning, Konungen bestämmer, skall den värnpliktige enligt vad Konungen föreskriver fullgöra den tjänstgöring, som på grund av bestämmelserna i 27 § 1 mom. A—C i värnpliktslagen eljest åligger honom; och räknas därvid genomgången soldat- eller befälsutbildning honom till godo på sätt Konungen prövar skäligt.

Uttagning av värnpliktiga i specialtjänst sker vid inskrivningsförrättning.

Beträffande för närvarande tillämpad uppdelning av värnpliktstiden för olika kategorier i specialtjänst uttagna torde få hänvisas till värnpliktskommitténs betänkande (s. 180 o. f.).

Värnpliktskommittén.

Värnpliktskommittén har inledningsvis erinrat om att den grundläggande principen i tjänstgöringsordningen är, att värnpliktstjänstgöringen uppdelas i omgångar, vilkas fullgörande anpassas efter dels vederbörandes civila utbildningsgång och tjänstgöringsförhållanden i övrigt, dels behovet av att genom fortsatt tjänstgöring bibringa berörda värnpliktiga kontinuerlig utbildning, varigenom deras tjänstbarhet kan vidmakthållas och förbättras. En sådan utbildningsform medför stora fördelar för såväl staten (försvaret) som den enskilde individen. Samtidigt som den tillgodoser kravet på en grundlig efter de civila studierna anpassad utbildning av de värnpliktiga tillgodoses behovet av utbildade specialister vid förbanden genom att facktjänstgöringen kan fullgöras vid dessa.

Kommittén har vidare erinrat om att redan 1941 års försvarsutredning förebragt en ingående motivering för den längre tjänstgöring, som ålagts här berörda kategorier i jämförelse med övriga studenter och likställda, vilka icke uttagas till fortsatt befälsutbildning efter första tjänstgöringens slut. Utredningen fann, att de för utbildning i specialtjänst uttagna värnpliktiga med den dittills gällande korta utbildningstiden (= den för övriga studenter och likställda) icke under de första beredskapsåren hade nöjaktigt kunnat fullgöra de åligganden, som voro förenade med deras befattningar. I anslutning härtill föreslog försvarsutredningen, att dessa värnpliktiga skulle åläggas 6 månaders längre tjänstgöring än övriga värnpliktiga.

Värnpliktskommittén har icke föreslagit någon ändring beträffande den sammanlagda tjänstgöringstid som må åläggas de till specialtjänst uttagna. Emellertid har kommittén föreslagit att en ändrad utbildningsgång skall tillämpas beträffande vissa specialister inom ramen för den totala tjänstgöringstiden, ävensom att vissa specialistkategorier skola tillkomma.

Med hänsyn till en inom flygvapnet pågående utredning har värnpliktskommittén inskränkt sig till att föreslå, att nu för flygvapnet gällande bestämmelser tills vidare tillämpas. Sedan utredningen slutförts, torde frågan få upptagas till ny behandling.

Armén.

Värnpliktskommittén har föreslagit, att de nuvarande specialistkategorierna — läkare, tandläkare, apotekare, veterinärer, tygtekniker, skyddstekniker, radartekniker, fotografitekniker, signaltekniker och krigskassörer — fortfarande skola finnas samt utökas med kategorierna psykotekniker och forskningstekniker.

För psykotekniker och forskningstekniker förordar kommittén en tjänstgöringstid av 18 månader. Samma tjänstgöringstid förordas för fotografi-teknikerna (nu 12 månader). Tjänstgöringstiden för krigskassörerna anses kunna bibehållas vid nu gällande längd, 12 månader.

Beträffande de förslag kommittén framlagt i fråga om ändringar i utbildningsgången för nuvarande specialister och beträffande utbildningen av de nytilkommande specialisterna, torde få hänvisas till betänkandet.

Flottan.

Enligt nu gällande ordning hänföras till gruppen värnpliktiga i special-tjänst ingenjörer, kemister, skyddstekniker, intendenter, läkare, tandläkare och tygtekniker. Huvuddelen av specialisterna inom detta vapenslag utgöres sålunda av teknisk personal.

Värnpliktskommittén har föreslagit att tygteknikerna överföras från specialistgruppen till gruppen värnpliktiga i allmänhet.

Övriga till specialister nu hänförda värnpliktskategorier har värnpliktskommittén ansett böra alltjämt bibehållas. Kommittén har icke ifrågasatt någon ändring i nu gällande regler för deras uttagning och utbildning. Kommittén har emellertid föreslagit, att utöver de angivna kategorierna fyra nya inrättas, nämligen elektrotekniker, teletekniker, kryptotekniker och väderlekstekniker. Tjänstgöringstiden för dessa har föreslagits skola bli densamma som för övriga specialister, d. v. s. 18 månader.

Kustartilleriet.

Vid kustartilleriet utbildas för närvarande följande värnpliktiga i special-tjänst, nämligen skyddstekniker, tygtekniker, teletekniker och krigskassörer.

Värnpliktskommittén har förordat att dessa kategorier bibehållas och att de värnpliktigas tjänstgöringstid skall omfatta 18 månader utom för krigskassörer, som tills vidare böra tjänstgöra endast 12 månader.

Yttranden.

Värnpliktskommitténs förslag har i huvudsak biträtts av *överbefälhavaren* och *försvarsgrenscheferna*. Vissa ändringsförslag framföras dock beträffande psykoteknikernas utbildning och i fråga om sättet för tillgodoseende av försvarsväsendets behov av forskningstekniker.

Försvarets forskningsanstalt har tillstyrkt, att kategorien forskningstekniker införes. Anstalten har emellertid föreslagit, att uttagning av forskningstekniker icke skall ske vid inskrivningen, utan att i stället närliggande specialistkategorier tillföras ett större antal än som i och för sig skulle vara erforderligt och att forskningstekniker sedermera utväljas bland dessa, antingen på förslag av forskningsanstalten eller efter ansökan av den värnpliktige.

I fråga om tjänstgöringstidens längd m. m. inhämtas av yttrandena bland annat i huvudsak följande.

Medicinalstyrelsen har påpekat, att den civila läkarutbildningen inrymmer ett icke oväsentligt inslag, som måste betecknas som direkt beredskaps-

utbildning för försvaret. Styrelsen har ansett det icke vara uteslutet att en minskning av den totala värnpliktstiden för läkare skulle kunna ernås genom att avkorta den del av tjänstgöringstiden — 300 dagar — som för närvarande och enligt kommitténs förslag är anslagen till fackutbildning, facktjänstgöring och fortsatt tjänstgöring.

Medicinska fakulteten i Uppsala har understrukit vikten av att den extra tjänstgöring, som åligger de värnpliktiga läkarna i likhet med övriga specialister, strängt utnyttjas för bibringande och vidmakthållande av de för avsedd mobiliseringsbefattning erforderliga insikterna.

Karolinska institutets lärarkollegium har ifrågasatt om icke tiden för soldat- och befälsutbildningen för läkarna skulle kunna förkortas.

1948 års läkarutbildningskommitté har föreslagit, att tjänstgöringstiden för värnpliktiga läkare vid armén och flottan minskas till 420 dagar.

Läkarutbildningskommittén har i anslutning därtill framhållit, att dubbelundervisning syntes böra undvikas, att kommittén planerade att föreslå en förlängning av den civila utbildningen i kirurgi och att den militära utbildningen i kirurgi syntes kunna i motsvarande mån avkortas, att målsättningen för de värnpliktiga läkarnas militärutbildning mer än vad nu vore fallet borde taga direkt sikte på den avsedda krigsplaceringen samt att efter rationaliseringar av olika slag den minskning och omfördelning av tjänstgöringstiden som kommittén föreslagit syntes genomförbar.

Sveriges förenade studentkårer har ansett en allmän tendens förefinnas att övervärdera betydelsen och överdimensionera omfattningen av soldat- och befälsutbildningen för specialistkategorierna. Organisationen har vidare framhållit, att alla specialister icke nödvändigtvis behövde lika utbildningstid. Utbildningstiden för var och en av kategorierna borde nämligen icke omfatta längre tid än som ett riktigt avvägt utbildningsmål krävde. De värnpliktiga läkarnas utbildningstid har av organisationen föreslagits skola avkortas till 16 månader och utbildningstiden för psykoteknikerna till 430 dagar.

Sveriges akademikers centralorganisation har ansett utbildningen för värnpliktiga läkare och apotekare kunna utan menlig inverkan på krigsanvändbarheten minskas med 45 dagar.

Departementschefen.

Värnpliktskommitténs förslag i fråga om uttagning och utbildning av värnpliktiga i specialtjänst äro icke av den innebörd att därav föranledas ändring i gällande värnpliktslag med däri provisoriskt beslutade ändringar. Jag har därför icke ansett erforderligt att i det föregående lämna en uttömmande redogörelse för kommitténs ifrågavarande förslag. Det torde ankomma på Kungl. Maj:t eller, efter befogenhet, underlydande myndigheter, att taga slutlig ställning till förslagen, därvid de i remissyttrandena framförda synpunkterna beträffande utbildningsgången för de värnpliktiga

böra komma under omprövning. Jag vill emellertid i detta sammanhang framhålla, att jag i allt väsentligt delar värnpliktskommitténs uppfattning i dessa avseenden.

Några av de i ärendet hörda myndigheterna och organisationerna ha föreslagit, att den totala tjänstgöringstiden för vissa kategorier specialister måtte avkortas. Jag är icke beredd nu taga slutlig ställning till frågan om en begränsning av den förlängda tjänstgöring som för närvarande må avkrävas specialisterna men vill å andra sidan vitsorda angelägenheten av att de värnpliktiga icke åläggas längre tjänstgöring än som betingas av militära skäl. Jag avser att ägna denna fråga fortsatt uppmärksamhet.

Premier till vissa värnpliktiga.

Gällande bestämmelser.

Gällande bestämmelser om premier åt vissa värnpliktiga, vilka åläggas fortsatt tjänstgöring, återfinnas i 28 och 29 §§ kungörelsen den 21 december 1945 (nr 881) om värnpliktsavlöning, sådant författningsrummet lyder enligt kungörelserna den 17 januari 1947 (nr 12) och den 30 juni 1948 (nr 600). Genom Kungl. Maj:ts brev den 26 september 1947 ha föreskrifter meddelats om premier till förutvarande stamflygförare för fullgjorda repetitionsövningar.

Värnpliktskommittén.

Värnpliktskommittén har ansett, att premie i princip skall utgå för tjänstgöring av längre varaktighet än som gäller för huvuddelen av de värnpliktiga. I anslutning härtill föreslår kommittén en utvidgning av premiesystemet till nya kategorier värnpliktiga. I vissa fall föreslås också förhöjning av nu utgående premiebelopp.

Kommitténs förslag beträffande premier innebära i huvudsak följande.

För gruppchefsutbildning föreslås premie av 250 kronor.

För en tjänstgöring, som med 6 månader överstiger den som gäller för flertalet värnpliktiga, skulle premie utgå med 1 000 kronor. Detta innebär oförändrad premie i förhållande till vad som nu utgår för underofficersutbildning. Även specialisterna skulle emellertid erhålla samma premie, vilken skulle utgå med visst belopp för varje avslutad utbildningsomgång.

Med hänsyn till att uttagningen till officersutbildning föreslås skola äga rum efter frivillig anmälan anser kommittén, att den nuvarande premien för dylik utbildning, 2 000 kronor, måste väsentligt höjas. Kommittén föreslår en premie av 3 000 kronor.

För att bibehålla jämställdheten mellan premiebeloppen föreslår kommittén samma förhöjning av premie med 1 000 kronor till 3 000 kronor för alla de kategorier (aspiranter och kadetter) som nu uppbara premie om 2 000 kronor för officersutbildning. Ett undantag göres dock härvidlag för värnpliktiga officerare vid flygvapnet (i luftbevakningstjänst). Med hänsyn till den kortare utbildningstid, som kommittén förutsatt för denna kategori — $7\frac{1}{2}$ månader utöver tjänstgöringstid för värnpliktiga i allmänhet — har kommittén i detta fall föreslagit en premie av 1 750 kronor. Av denna premie belöper 125 kronor på underofficersutbildningen, som förutsättes skola fullgöras under tjänstgöringstid som med 1 månad överstiger tiden för den tjänstgöring som uttages av värnpliktiga i allmänhet.

För den frivilliga utbildning om 3 månaders längd till värnpliktig officer som kommittén förordat för värnpliktiga sjökaptener och styrmän föreslår kommittén premie om 1 500 kronor. Till samma belopp föreslås den nu utgående premien om 600 kronor till värnpliktig sjökaptan, som efter frivillig ansökan genomgår reservofficerslinje A vid flottan, skola höjas.

Den premie om sammanlagt 300 kronor som nu utgår till värnpliktig vid marinen för fortsatt tjänstgöring om tillhoppa 120 dagar jämlikt 27 § 1 mom. C värnpliktslagen föreslår kommittén skola höjas och differentieras så att premie skulle utgå med 125 kronor för månad eller sammanlagt 500 kronor till den som fullgör denna tjänstgöring såsom underbefäl (menig) och med 170 kronor för månad eller sammanlagt 680 kronor till den som fullgör tjänstgöringen såsom underofficer eller officer.

Officersutbildning skulle enligt kommitténs förslag icke förekomma under denna fortsatta tjänstgöring om 120 dagar. Den nuvarande bestämmelsen om särskild premie av 300 kronor för officersutbildning under denna tjänstgöring borde därför upphävas. I stället föreslår kommittén samma premie för underofficersutbildning under denna tjänstgöring.

Nu utgående premie om 400 kronor till sjövärnsman för utbildning till underofficer föreslås skola bibehållas. Däremot föreslås en förhöjning till 900 kronor av den premie om 600 kronor som nu utgår till sjövärnsman för officersutbildning.

Yttranden.

Överbefälhavaren har ansett, att kommitténs förslag beträffande premier böra ytterligare övervägas.

Chefen för armén har föreslagit — under hänvisning till stabiliseringspolitiken och av honom föreslagna åtgärder för att stimulera rekryteringen — att den sammanlagda premien för officers- och underofficersutbildningen t. v. bibehålles vid 3 000 kronor.

Arméchefen har avstyrkt, att värnpliktiga specialister erhålla premie och

har därvid framhållit, att dessa värnpliktigas militära fackutbildning i många fall har ett betydande värde som merit i det civila livet.

Chefen för marinen har biträtt kommitténs förslag utom i vad avser premier till sjövarnsmän, vilka frivilligt utbildas till officerare. Under hänvisning till överensställelsen mellan utbildningen av denna kategori och av sjökaptener och styrmän har marinchefen ansett det skäligt och rättvist att premierna fastställas till samma belopp (1 500 kronor) för båda kategorierna.

Chefen för flygvapnet har i princip intet haft att erinra mot förslagen.

Civilförvaltningen har ansett sig icke böra framställa någon erinran mot förslagen.

Statskontoret har icke motsatt sig premier till värnpliktigt underbefäl men har avstyrkt höjningen av premierna till officerare och icke funnit tillräckliga skäl föreligga för att tillerkänna specialisterna premie.

Lönenämnden har numera icke velat motsätta sig att rätten till premier utsträcker till specialisterna. Ej heller har lönenämnden funnit anledning till erinran mot storleken av de av kommittén föreslagna premierna. Lönenämnden har emellertid funnit själva premiesystemet icke vara fullt tillfredsställande. Enligt nämnden innefattade värnpliktskommitténs förslag tre olika grunder för att erhålla premie, nämligen genomgången utbildning med godkännande betyg, genomgången utbildning oberoende av resultatet samt en kombination av nämnda två grunder. Lönenämnden har ifrågasatt, om icke ett system med dels tjänstgöringspremier, vilka skulle utgå i förhållande till fullgjord tjänstgöring, dels utbildningspremier, vilka skulle utgå därest vederbörande genomgått föreskriven utbildning med godkännande betyg, vore att föredraga.

Lönenämnden har dock icke velat motsätta sig att förslaget i föreliggande skick genomföres, om en omarbetning icke borde komma till stånd av militära skäl.

Arbetsmarknadsstyrelsen har anslutit sig till kommitténs förslag.

Universitetskanslern har föreslagit — under förutsättning att den statsfinansiella situationen icke hindrar — att premien för underofficersutbildning höjes till 1 500 kronor.

Medicinska fakulteten i Uppsala har hälsat förslaget om premier till specialisterna med tillfredsställelse.

Lärarkollegiet vid veterinärhögskolan har ifrågasatt om icke premien för underofficersutbildning kunde höjas till lägst 1 500 kronor.

Sveriges förenade studentkårer har hyst starka tvivelsmål om huruvida den av kommittén föreslagna höjningen av premien för officersutbildning tillsammans med av kommittén i annat sammanhang föreslagen uppdelning av tjänstgöringen vore tillräckliga åtgärder för att stimulera rekryteringen. Organisationen har ansett det önskvärt, att premien för underofficersutbildning fastställes till 2 500 kronor.

Sveriges akademiska centralorganisation har med tillfredsställelse konstaterat, att kommittén föreslagit en höjning av premien för officersutbildning men har föreslagit, att premien för underofficersutbildning höjes till 2 000 kronor.

Departementschefen.

Med hänsyn till att det statsfinansiella läget alltjämt kräver återhållsamhet med statsutgifter finner jag det icke möjligt att nu taga upp premiefrågan till omprövning i hela dess vidd. Vissa av värnpliktskommittén föreslagna och av mig i det föregående tillstyrkta förändringar beträffande tjänstgöringsförhållandena för vissa värnpliktiga påkalla emellertid uppmärksamhet även i förevarande sammanhang.

Jag räknar icke med förlängd tjänstgöring för gruppchefer och saknar därför anledning att föreslå premier för denna kategori värnpliktiga.

För specialisterna förutsättes ingen förlängning av tjänstgöringstiden i förhållande till vad som nu gäller. Jag kan alltjämt icke tillstyrka, att premiesystemet utvidgas till att omfatta dessa värnpliktskategorier.

Övergången helt till uttagning till officersutbildning på frivillighetens grund har närmast karaktären av ett försök. Erfarenheterna få visa, om det blir möjligt att med detta system erhålla en rekrytering i tillräcklig omfattning till värnpliktiga officerare. Det är sannolikt, att en högre premie för denna utbildning skulle stimulera rekryteringen. Om en dylik åtgärd skulle vara tillfyllest, kan dock icke med säkerhet avgöras nu. Det är heller icke säkert, att den är nödvändig. Det är många faktorer som härvid spela in — försvarsintresset, förhållandena på arbetsmarknaden m. m. Det är mig i varje fall icke möjligt att i nuvarande läge föreslå någon förhöjning av premien för officersutbildningen.

Frågan om tjänstgöringstidens längd för värnpliktiga som uttagas till utbildning till värnpliktiga underofficerare och officerare vid flygvapnet har jag förutsatt skola få avgöras av Kungl. Maj:t. Definitiv ställning till frågan om huru stora premierna skola vara för dylik utbildning kan därför heller icke tagas. Även i detta fall bör avgörandet få ankomma på Kungl. Maj:t. Premierna för dylik utbildning böra få regleras inom ramen för de nu för ändamålet bestämda beloppen, 1 000 respektive 2 000 kronor.

I det föregående har jag tillstyrkt förslaget att för värnpliktiga sjökaptener och styrmän anordnas officersutbildning under 3 månader. Även för denna tjänstgöring förutsättes frivillig anmälan av den värnpliktige. Det torde vara nödvändigt att premier få utgå för denna tjänstgöring. Jag kan dock tills vidare icke tillstyrka högre premie än 1 000 kronor för denna tjänstgöring, d. v. s. hälften av vad som utgår för utbildning till värnpliktig officer i övrigt för dubbelt så lång tjänstgöringstid. Det torde såsom kommittén anfört vara nödvändigt att härvid också höja premien för värn-

pliktig sjökaptän eller likställd som genomgår reservofficerslinje A vid flottan, då eljest risk förefinnes att denna utbildningslinje övergives såsom mindre ekonomiskt lockande. Jag föreslår en premie av 1 000 kronor även för denna utbildning. I samma omfattning som gäller beträffande nu utgående premier bör som villkor för denna nya premie gälla, att utbildningen genomgått med godkännande vitsord.

Tillräckliga skäl synas mig icke föreligga att differentiera premien för de olika kategorier värnpliktiga som fullgöra fortsatt tjänstgöring jämlikt 27 § 1 mom. C värnpliktslagen. Någon höjning av dessa premier kan jag heller icke tillstyrka. Då tjänstgöringen i fråga numera förutsättes även kunna fullgöras i en följd, bör premiebeloppet bestämmas till 300 kronor med möjlighet dock att liksom nu fördela beloppet på tjänstgöringsomgångar, då sådana ifrågakomma.

Jag kan för närvarande icke tillstyrka, att den premie om 300 kronor som nu må utgå för officersutbildning under nämnda tjänstgöring jämlikt 27 § 1 mom. C värnpliktslagen i stället anknytes till den underofficersutbildning som kan ifrågakomma under ifrågavarande tjänstgöring. Nämnda premie bör således icke längre utgå.

Jag kan icke tillstyrka, att premien för värnpliktig sjövärnsman för officersutbildning höjes.

De nya premier jag här föreslagit komma icke att påverka i statsverkspropositionen äskade anslag till avlöningar m. m. till de värnpliktiga i sådan grad att en omräkning av desamma är erforderlig.

Ekonomivärnpliktiga.

Värnpliktskommittén har också tagit upp frågan om möjligheterna att tillgodose behovet av ekonomivärnpliktiga, d. v. s. värnpliktiga som tagas i anspråk för handräckningstjänst, och tjänstgöringens utformning för dessa värnpliktiga.

Behovet av personal för handräckningstjänst tillgodoses för närvarande med dels kollektivavtalsanställd civil arbetarpersonal och dels ekonomivärnpliktiga. De båda kategorierna avses för skilda arbetsuppgifter enligt en fördelning, som grundar sig på organisationsundersökningar och fastställts för rationaliserade förband inom armén. Minimibehovet av ekonomivärnpliktiga har hittills på grundval av statens organisationsnämnds beräkningar uppskattats till 2 800 för armén. För kustartilleriet räknar man med ett minimibehov av omkring 300. För flottan och flygvapnet sakna dessa frågor i stort sett betydelse. Ekonomivärnpliktiga utgöras av dem som vid inskrivningsförrättning hänförts till besiktningssgrupp 4 eller senare efter inryckning till tjänstgöring nedklassats till denna besiktningssgrupp ur besiktningssgrupper med lägre nummer. Tillgången på dylika redan vid inskriv-

ningsförrättning till besiktningsgrupp 4 hänfödda värnpliktiga har icke kunnat tillgodose hela behovet av ekonomivärnpliktiga. Såsom ersättare för dessa ha enligt medgivanden årligen fått anställas civil arbetarpersonal till ett antal som motsvarar bristen på ekonomivärnpliktiga, omräknat i arbetsveckor. För budgetåret 1950/51 har arméchefen beräknat behovet av dylika ersättare till omkring 730 man.

De ekonomivärnpliktiga utbildas under en kortare tid av sin tjänstgöring, omkring 1 månad, i allmänmilitära ämnen och tagas därefter helt i anspråk för ekonomitjänst under återstående del av tjänstgöringen, vilken fullgöres i en följd.

Värnpliktskommittén.

Kommittén har ansett, att det nuvarande systemet för ianspråktagande av ekonomivärnpliktiga icke är rationellt, när möjlighet saknas att på förhand skapa sig en säker överblick över tillgången på värnpliktig handräckningspersonal. För att nå detta syfte föreslår kommittén en omläggning av tjänstgöringstiden för vissa värnpliktiga, tillhörande grupp 4.

Enligt värnpliktskommitténs förslag skulle de värnpliktiga, som efter inryckningen till tjänstgöring nedklassas till besiktningsgrupp 4, omedelbart hemförlovas för att inkallas på nytt påföljande år och fullgöra sin tjänstgöring eller vad av denna som kan återstå. Det skulle med detta system bli möjligt att överblicka tillgången på ekonomivärnpliktiga redan på förhand, då till de värnpliktiga av grupp 4, som efter inskrivningsförrättningarna tilldelas ett förband, kan läggas det antal, som är disponibelt från ett tidigare år. Systemet medför olägenheter för de värnpliktiga, som måste fullgöra sin tjänstgöring i omgångar, men dessa olägenheter anser kommittén icke vara större än att de böra tagas med hänsyn till de betydande fördelar som systemet innebär.

Övergången till det nya systemet kräver speciella anordningar. En större brist på ekonomivärnpliktiga kommer att föreligga under övergångsåret. Denna brist kan täckas med tillfälligt anställd civil personal. Nettokostnaderna för en dylik anordning ha uppskattats till omkring 4,5 miljoner kronor. Dessa kostnader skulle emellertid kunna begränsas eller helt utgå, om inskrivna 19-åringar, hänfödda till besiktningsgrupp 4, toges i anspråk i större omfattning än som för övergången till värnpliktstjänstgöring redan vid 20 års ålder förutsatts, eller äldre värnpliktiga av besiktningsgrupp 4 inkallades för ändamålet med utnyttjande av för dem kvarstående tjänstgöringsskyldighet, motsvarande repetitions- och efterutbildningsövningar.

Merkostnaderna med det nya systemet fullt genomfört hänföra sig till ökade kostnader för de värnpliktigas resor och ha uppskattats till omkring 9 000 kronor.

Yttranden.

Överbefälhavaren och chefen för armén ha tillstyrkt förslaget.

Civilförvaltningen har anfört, att det föreslagna systemet för ianspråktagande av ekonomivärnpliktiga syntes medföra vissa fördelar för staten. För den enskilde åter syntes anordningen kunna medföra stora olägenheter. *Civilförvaltningen* ifrågasätter, huruvida det icke vore möjligt att redan vid inskrivningarna uttaga ett så stort antal värnpliktiga till kategorien ekonomivärnpliktiga att minimibehovet av dylika värnpliktiga därigenom bleve täckt utan anlåtande av kollektivavtalsanställda arbetare.

Statens organisationsnämnd har icke haft något att erinra emot kommitténs förslag. Sedan den behovsberäkning verkställts, vilken legat till grund för värnpliktskommitténs beräkningar bland annat av kostnaderna för det nya systemet, hade rationaliseringen av ekonomitjänsten fortskridit, varjämte organisationsundersökningarna avslutats vid ytterligare ett antal typregementen. En inom nämnden verkställd förnyad behovsberäkning hade givit vid handen att minimibehovet av ekonomivärnpliktiga vid armén numera kunde uppskattas till 2 150 man i stället för av kommittén angivna 2 800.

I likhet med kommittén anser organisationsnämnden, att det för en del av de värnpliktiga, vilka under pågående utbildning nedklassas, otvivelaktigt kan innebära vissa olägenheter att bli hemförlovade. Nämnden har med anledning därav ifrågasatt, om icke ett annat system skulle vara att föredraga. Enligt ett dylikt system skulle redan vid inskrivningsförrättningarna så stort antal värnpliktiga hänföras till besiktningsgrupp 4 att det väl tillgodosåge minimibehovet av ekonomivärnpliktiga. Det återstående behovet, som utgör skillnaden mellan maximi- och minimibehovet — av nämnden angivet till 900 man — kunde tillgodoses med de värnpliktiga som efter påbörjad tjänstgöring nedklassades till besiktningsgrupp 4. Att redan vid inskrivningsförrättningarna till besiktningsgrupp 4 uttaga ett större antal värnpliktiga än som nu regelmässigt vore fallet syntes enligt nämndens mening kunna ske genom att till denna grupp hänfördes alla de värnpliktiga, som nu med tveksamhet hänföras till grupp 3. Fördelen med detta system skulle vara, att man undveke hemförlovning av de under tjänstgöring nedklassade. Systemet hade emellertid, anför nämnden, även olägenheter, i det att förbanden komme att under en kortare tid disponera endast över minimibehovet av ekonomivärnpliktiga. Denna olägenhet mildrades ju tidigare nedklassning komme till stånd. Under den tidsperiod, då endast minimibehovet av ekonomivärnpliktiga disponerades, finge man dessutom räkna med, att utbildningsvärnpliktiga måste tagas i anspråk såsom dagkorpraler, enär detta behov icke tillgodosåges genom minimibehovet.

Arbetsmarknadsstyrelsen har i stort sett icke haft något att erinra mot kommitténs förslag.

Försvarets personalbehandlingsutredning har icke kunnat tillstyrka kommittéförslaget. Utredningen har anfört, att det kunde befaras att hemförlovning i anledning av nedklassning skulle vålla sociala olägenheter för åtskilliga därav berörda värnpliktiga och därigenom ge ytterligare näring åt det missnöje med militärtjänsten, som lätt kunde få insteg bland de värnpliktiga av grupp 4 med deras speciella förhållanden.

Sveriges förenade studentkårer ha anfört, att den av kommittén föreslagna anordningen syntes komma att medföra stora olägenheter såväl ur arbetsmarknadens som den enskildes synpunkt.

Departementschefen.

Det nu tillämpade systemet för ianspråktagande av de ekonomivärnpliktiga är icke tillfredsställande. Förutom svårigheten att överblicka tillgången på handräckningspersonal och att kunna planera arbetet inom ekonomitjänsten kunna framhållas de olägenheter som äro förenade med att civil personal anställas för många gånger mycket korta anställningstider. Kritik har också av denna anledning riktats mot systemet från arbetstagarhåll. Frågan uppmärksammades i statsverkspropositionen till innevarande års riksdag (bil. 6, p. 34), där jag förutsatt särskilda åtgärder för att begränsa behovet av att anställa civil personal såsom ersättare för ekonomivärnpliktiga.

De olägenheter för de enskilda värnpliktiga och de kostnader som ett genomförande av värnpliktskommitténs förslag skulle innebära synas mig vara alltför stora för att jag skall kunna förorda, att detsamma genomföres.

Det av organisationsnämnden skisserade systemet synes mig böra övervägas. Med detta system kan vinnas den överblick över tillgången på ekonomivärnpliktiga som kommittén eftersträvat med sitt förslag. Det bör också med ett dylikt system vara möjligt att se till att behovet av ekonomivärnpliktiga blir fyllt genom värnpliktiga, som redan vid inskrivningsförrättningarna avses för handräckningstjänst. Med det väsentligt lägre minimibehov av dylika värnpliktiga som enligt nämndens beräkningar nu föreligger torde en ökad uttagning av ekonomivärnpliktiga icke behöva medföra någon begränsning av betydelse av den del av värnpliktsstyrkan som uttages till vapenutbildning.

Vilka åtgärder som kunna vara nödvändiga för att genomföra det av nämnden förordade systemet torde få närmare övervägas. Någon ändring i värnpliktslagen är icke erforderlig.

Specialmotivering.

1 §.

Genom 1949 års beslut om höstinskrivningar, varom provisorisk författning utfärdats, har inskrivningsskyldigheten framflyttats till det år vederbörande fyller 19 år (förut 20 år). Den ändring av 14 § i lagen som för anledes därav har nu införts i förslaget. Då lagen är utformad med utgångspunkt från att inträdet i värnpliktsåldern och inskrivningsskyldigheten sammanfalla, har även värnpliktsåldern ansetts böra sänkas med ett år.

6 §.

Värnpliktskategorien officerare vid flygvapnet har numera tillkommit och har därför inrymts i andra stycket under förevarande paragraf.

Uttagningen av värnpliktiga för utbildning till befäl avses enligt vad jag tidigare anfört skola anordnas efter två skilda linjer. Uttagningen för officersutbildning skall sålunda kunna ske allenast på frivillighetens väg, med ledning av de erfarenheter rörande den värnpliktige som vunnits under dennes tjänstgöring. Uttagning för underbefäls- och underofficersutbildning skall enligt förslaget äga rum redan vid inskrivningsförrättningen; och sådan uttagning skall kunna ske även mot den värnpliktiges vilja. För den händelse det under utbildningens gång skulle visa sig att värnpliktig, vilken icke vid inskrivningsförrättningen blivit uttagen för befälsutbildning, likväl äger förutsättningar därför, bör kompletterande uttagning för ändamålet kunna äga rum under den värnpliktiges tjänstgöring. Uttagning i ett sådant fall bör av lättförklarliga skäl endast kunna ske efter eget åtagande. Bestämmelser i enlighet med det nu anförda ha införts under tredje, fjärde och femte styckena i detta lagrum.

I slutet av det gällande lagrummet finnes en föreskrift om hänsynstagande till särskilt svåra olägenheter som uttagning kan medföra. Denna föreskrift är knappast tillämplig å en uttagning som endast må ske efter eget åtagande av den värnpliktige och har därför begränsats till att avse endast sådan uttagning som enligt förslaget skall kunna ske tvångsvis (uttagning för underofficers- och underbefälsutbildning i samband med inskrivning).

En annan sak är att värnpliktig, sedan han efter eget åtagande under tjänstgöringen uttagits för befälsutbildning, kan drabbas av sådana olägenheter som nyss nämnts. I sådant fall torde det få ankomma på Kungl. Maj:t — i vars befogenhet lärer ingå att avstå från utkrävandet av den fortsatta tjänstgöringen — att alltefter omständigheterna i det särskilda fallet på ansökan av den värnpliktige medgiva befrielse från eller avkortning av ifrågavarande tjänstgöring.

12, 12 a, 13 och 19 §§.

Såsom nämnts under 6 § innebär förslaget att uttagning för officersutbildning endast skall kunna ske under den värnpliktiges tjänstgöring. Kompletterande uttagning för underofficers- och underbefälsutbildning avses även kunna äga rum under tjänstgöringen.

Uttagningen är i båda fallen frivillig och kan därför endast grundas på vederbörandes militära lämplighet; någon prövning av sådana sociala skäl som omnämns i sista stycket av 6 § ifrågakommer icke. Anledning torde därför ej finnas att låta sådan frivillig uttagning verkställas av inskrivningsnämnd. I enlighet härmed har 12 § ändrats i så måtto att inskrivningsnämnds befogenhet att verkställa uttagning begränsats till att avse endast uttagning i samband med inskrivning.

I ett nytt lagrum, 12 a §, har befogenheten att under tjänstgöringen verkställa uttagning för befälsutbildning tilldelats förbandschef.

Av det anförda framgår att den befälsuttagning som enligt förslaget ankommer på inskrivningsnämnd sker vid den en gång årligen återkommande inskrivningsförrättningen. Även under perioderna mellan inskrivningsförrättningar kan emellertid inskrivning ske. Om därvid uttagning till befälsutbildning ifrågakommer, bör densamma verkställas av inskrivningsnämnd. I enlighet härmed ha 13 och 19 §§ ändrats.

14 §.

Om framflyttandet av den värnpliktiges inskrivningsskyldighet till 19 års ålder, se ovan under 1 §.

Enligt lagrummets nuvarande lydelse är värnpliktig, som är inskriven å sjömanshus, undantagen från skyldighet att iakttaga personlig inställelse vid inskrivningsförrättning.

Chefen för marinen har i detta sammanhang anført följande i framställning den 23 februari 1950.

Antalet sjömanshusinskrivna värnpliktiga har under de senare åren varit i ständigt stigande. Detta har medfört, att i flottans värnpliktskontingent de sjömanshusinskrivna kommit att utgöra en allt för stor del varjämte värnpliktiga, som icke i alla avseenden äro lämpliga för flottan, ha tillförts denna. Det nuvarande systemet möjliggör icke en samtidig bemanning vid beredskap eller krig av både örlogs- och handelsflottan. Härför erfordras, att flottans årliga tilldelning av sjömanshusinskrivna värnpliktiga minskas, vilket bäst kan ske genom att nämnda värnpliktiga åläggas personlig inställelse vid inskrivningsförrättning och där i vederbörlig ordning klassificeras.

Med hänsyn till det anförda föreslår marinchefen — efter samråd med arméchefen och kommerskollegium — att ändrade bestämmelser meddelas av följande innehåll. Värnpliktig inskriven å sjömanshus skulle vara skyldig att personligen inställa sig vid inskrivningsförrättning därest han icke vid tidpunkten för förrättningen vore inmönstrad till sjöfart eller — efter

påmönstring å fartyg i utrikes sjöfart — kvarblivit utomlands. Sjömanshusinskriven värnpliktig, som enligt vad nyss nämnts icke vore skyldig att personligen inställa sig vid inskrivningsförrättning skulle ändock inskrivas (och tilldelas flottan) därest han den 1 juli inskrivningsåret kunde tillgodoräkna sig en tjänstetid å handelsfartyg om minst 6 månader. Därest icke sistnämnda krav vore uppfyllt skulle sådan frånvarande värnpliktig kallas till inskrivningsförrättning nästföljande år. Därest den värnpliktige icke heller då kunde personligen inställa sig vid inskrivningsförrättningen av skäl som ovan nämnts (inmönstring eller utlandsvistelse) skulle han likväl inskrivas och tilldelas flottan.

Jag förordar att sjömanshusinskriven värnpliktig icke utan vidare bör vara befriad från personlig inställeskyldighet. Jag är emellertid ej nu beredd att i detalj angiva under vilka omständigheter sådan befrielse skall äga rum. Jag förordar att i lagen införes bestämmelse av innehåll att sjömanshusinskriven värnpliktig skall undantagas från personlig inställeskyldighet i de fall Konungen bestämmer.

15 §.

Beträffande detta lagrum hänvisas till motiveringen under 1 § ovan. Tiden för inskrivning i förtid har ändrats till 17 år.

19 §.

Även den i förevarande § vidtagna ändringen har förut motiverats.

27 §.

1. De värnpliktigas utbildningstid.

De nu gällande provisoriska bestämmelserna om utbildningstiden (SFS 1949: 306) innehålla följande avvikelser från förevarande lagrum: 1. Den under A. föreskrivna tjänstgöringen skall, utom såvitt avser vissa flottan tilldelade radiotelegrafister, förkortas med 90 dagar på det sätt att, där ej Konungen beträffande värnpliktiga avsedda för handräckningstjänst annat bestämmer, arméns och kustartilleriets värnpliktiga skola fullgöra första tjänstgöring under 9 månader samt repetitions- och efterutbildningsövningar enligt lagen samt flottans och flygvapnets värnpliktiga skola fullgöra tjänstgöring i en följd i 12 månader. — 2. De under D. omförmälda specialisterna skola fullgöra tjänstgöring under sammanlagt 18 månader. — 3. Fortsatt tjänstgöring enligt B. skall åligga jämväl den som uttagits till officer vid flygvapnet.

De provisoriska bestämmelserna ha nu av skäl som jag tidigare anfört ansetts böra införas i lagen, dock att med hänsyn till luftbevakningspersonalens utbildningsförhållanden tjänstgöringen vid flygvapnet skall kunna fullgöras antingen i en följd eller med en första tjänstgöring och repeti-

tionsövningar. Den särskilda bestämmelsen om radiotelegrafister har ansetts böra ha sin plats i ett särskilt avsnitt, E., i samband varmed den nuvarande bestämmelsen under E. framflyttats.

Såsom anförts under den allmänna motiveringen ha ur förevarande lagrum avlägsnats de bestämmelser enligt vilka repetitions- respektive efterutbildningsövningar skolat äga rum senast före utgången av viss tid. Samtidigt har i enlighet med värnpliktskommitténs terminologi begreppet efterutbildningsövning slopats och de nyss nämnda övningarna erhållit den enhetliga benämningen repetitionsövning.

Till följd av inskrivningsförrättningarnas förläggning till hösten minskas utrymmet för påbörjandet av första tjänstgöring under inskrivningsåret. Den tid inom vilken tjänstgöring i en följd för flottan och flygvapnets värnpliktiga skall påbörjas har därför enligt förslaget uppskjutits till utgången av andra året efter inskrivningsåret. I samband härmed har ett förtydligande i motsvarande avseende vidtagits i fråga om arméns och kustartilleriets värnpliktiga.

De nuvarande bestämmelserna under C. ha närmast tillämpats på det fall då vederbörande värnpliktige redan avlagt sin navigationsskoleexamen vid tiden för inryckningen till tjänstgöringen om 12 månader. Denna tjänstgöring är därvid inriktad på den värnpliktiges utbildning till befäl och den fortsatta utbildningen om 4 månader avser, såsom ock anges i lagtexten, repetition fördelad på två övningar.

Bestämmelserna under C. ha även tillämpats på sådana flottan tilldelade värnpliktiga vilka avlägga examen vid navigationsskola först *efter* tjänstgöringen om 12 månader. Dessa värnpliktiga — härvid bortsett från dem vilka utbildas på sjövärnsskårens befälsutbildningslinje — skola enligt förslaget vara skyldiga att inom viss kortare tid efter avlagd examen genomgå underofficersutbildning. För denna utbildning avses den i nuvarande lagtext avsedda tiden av 4 månader skola tagas i anspråk, ehuru utbildningen i detta fall bör anordnas som tjänstgöring i en följd.

Jag förordar att under bestämmelserna under C. inrymmas även sådana värnpliktiga vilka efter tjänstgöringen om 12 månader dels undergått frivillig underofficersutbildning på sjövärnsskårens befälsutbildningslinje dels ock avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen. Även ifrågavarande värnpliktiga avses således skola fullgöra den fortsatta tjänstgöringen om 4 månader.

Begreppet »fortsatt tjänstgöring» i den föreslagna texten avses skola omfatta såväl tjänstgöring fördelad på repetitionsövningar som ock tjänstgöring i en följd. Det torde få ankomma på Konungen att närmare reglera den ordning i vilken den fortsatta tjänstgöringen skall fullgöras för respektive kategorier så ock att bestämma den tidrymd inom vilken tjänstgöringen skall fullgöras.

I ett nytt stycke under C. ha intagits bestämmelser om tjänstgöringstiden

för den i den allmänna motiveringen förordade frivilliga officersutbildningen för värnpliktiga sjökaptener och styrmän.

2. Beredskapsövning.

Skyldigheten att fullgöra beredskapsövning är för närvarande tidsbegränsad på grund av stadgandet i slutet av första stycket av förevarande moment. Härav följer att endast de yngsta åldersklasserna nu kunna inkallas till sådan övning. Enligt vad tidigare anförts anser jag i likhet med värnpliktskommittén att möjlighet bör finnas att inkalla även äldre åldersklasser och värnpliktiga ur alla kategorier till beredskapsövning. På grund härav förordar jag att stadgandet om tidsbegränsningen ävensom hänvisningen till 27 § 1 mom. D. få utgå.

3. Särskilda bestämmelser.

Under D. i 27 § 3 mom. meddelas bestämmelser angående vissa fall då avbrott i värnpliktstjänstgöringen icke må tillgodoräknas den värnpliktige såsom tjänstgöringstid.

Dessa bestämmelser kompletteras av regler i inskrivningsförordningen.

I skrivelse till Konungen den 24 september 1946 upptog riksdagens militieombudsman fråga om ändrade bestämmelser rörande avräkning av disciplinstraff å värnpliktstjänstgöring. Beträffande innehållet i skrivelsen må hänvisas till MO:s ämbetsberättelse 1947 ss. 299—305.

Det av militieombudsmannen väckta spörsmålet upptogs av de sakkunniga,¹ vilka år 1946 framlade betänkande med förslag till strafflagstiftning för krigsmakten.

Betänkandet innefattade ett förslag till ändrad lydelse av 27 § 3 mom. D. värnpliktslagen. Då nu i anledning av värnpliktskommitténs betänkande ändringar ansetts böra ske i lagen, har jag funnit mig böra samtidigt upptaga de sakkunnigas förslag. Detta har därvid lämnats oförändrat i sak.

I fråga om avräkning av arreststraff å värnpliktstjänstgöring anförde *de sakkunniga* bland annat följande.

Om arreststraffs inverkan i förevarande hänseende finnes intet stadgande i värnpliktslagen. Jämlikt stadgande i 131 § 1 mom. inskrivningsförordningen skall emellertid värnpliktig, som för undergående av arreststraff varit frånvarande från tjänstgöring, såsom fullgjord tjänstgöring tillgodoräknas den tid han varit frånvarande, därest den sammanlagt icke överstiger en tiondel av det antal dagar tjänstgöringen omfattar. Det stadgas därjämte i nämnda moment, att vid beräkning av den tid värnpliktig jämlikt 27 § 3 mom. D. värnpliktslagen icke äger tillgodoräkna sig såsom tjänstgöringstid iakttages att, därest värnpliktig för rymning eller olovligt undanhållande ådömts arrest utan tjänstgöring, tiden för rymningen eller det olovliga undanhållandet sammanslås med tiden för straffet. Redan i 1914 års värnpliktslag funnos bestämmelser av liknande innehåll som de vilka intagits i 27 § 3 mom. D. gällande värnpliktslag. 1922 års krigslag-

¹ Dåvarande militieombudsmannen Nils Regner och hovrättsrådet Hugo Henkow.

stiftnings-sakkunniga (SOU 1923:78) ansågo att vad som sålunda gällde beträffande fängelse och straffarbete borde tillämpas även då arreststraff avtjänades utan tjänstgöring, åtminstone om strafftiden varit av något längre varaktighet. Ehuru en sådan anordning betingades av hänsyn till utbildningen och statens anspråk på arbetskraft, låge det i sakens natur att den jämväl vore ägnad att avhålla från begäendet av brott. De sakkunniga föreslogo sådan ändring i värnpliktslagen, att tillgodoräknande icke skulle ifrågakomma då sammanlagda tiden för frihetsstraffs undergående överstege fyra dagar av en utbildningsperiod om högst trettio dagar eller åtta dagar av en utbildningsperiod av längre varaktighet; dock skulle Konungen äga att för särskilda fall annorlunda förordna. Detta förslag föranledde visserligen icke någon lagstiftningsåtgärd men, såsom ovan anmärkts, innehåller gällande inskrivningsförordning regler rörande avbrott i tjänstgöringen på grund av arrest. Det måste emellertid anses olämpligt att, medan avbrott i tjänstgöringen vid straffverkställighet i övrigt är reglerad i lag, frågan huruvida tiden för disciplinstraffs avtjänande skall tillgodoräknas såsom tjänstgöringstid behandlas i en administrativ författning. De i inskrivningsförordningen meddelade bestämmelserna kunna ej heller anses fullt ändamålsenliga. Det synes icke vara rättvist att den som varit frånvarande från tjänstgöring på grund av arreststraffs avtjänande under tid som något överstiger den angivna gränsen icke tillgodoräknas någon del av bortovaron, medan den som icke överskridit gränsen tillgodoräknas hela tiden. Vidare torde vid tjänstgöring av längre varaktighet tillgodoräkandet böra inskränkas till en något mindre del av tjänstgöringstiden än en tiondel. Enligt förslaget bestämmelser rörande arrest skulle på grund av nuvarande föreskrifter en värnpliktig under en tjänstgöringsperiod om trehundra dagar kunna avtjäna tre särskilda arreststraff vart och ett å tjuugu dagar utan att eftertjänst skulle fullgöras, vilket knappast synes vara tillfredsställande. På grund härav har genom förevarande lagförslag i 27 § 3 mom. D. värnpliktslagen intagits ett stadgande, som innebär att tid, varunder värnpliktig varit frånvarande från tjänstgöringen för avtjänande av arrest, icke tillgodoräknas honom i den mån tiden överstiger tjuugu dagar då fråga är om första tjänstgöring eller annan tjänstgöring om mer än tvåhundra dagar eller, beträffande kortare tjänstgöring, en tiondel av det antal dagar tjänstgöringen omfattar, där ej Konungen för särskilda fall annorlunda förordnar. Arresttid skall alltså tillgodoräknas såsom tjänstgöringstid därest och till den del den högst uppgår till tjuugu dagar resp. en tiondel av tjänstgöringsperioden. Bedömandet i detta hänseende skall givetvis ske med hänsyn till samtliga de arreststraff som en värnpliktig avtjänat under tjänstgöringsperioden. Härjämte har i paragrafen föreslagits vissa redaktionella jämkningar. I en särskild övergångsbestämmelse har föreskrivits att lagen icke skall äga tillämpning i fråga om tjänstgöring som tagit sin början före lagens ikraftträdande.

Såsom ovan nämnts ansluter jag mig helt till de sakkunnigas förslag. Den av de sakkunniga uppdragna gränsen i fråga om avräknande av arrest å tjänstgöringen synes lämpligt avvägd.

De sakkunnigas förslag upptog — i likhet med gällande lagtext — tvångsuppfostran bland de fall i vilka tillgodoräknande ej finge äga rum. Institutet tvångsuppfostran har sedermera upphört och har därför nu utslutits.

För tydlighetens skull ha i förevarande förslag orden »i följd» tillagts efter »annan tjänstgöring».

29 §.

Detta lagrum, som avser anstånd med första tjänstgöring (motsvarande), innehåller i sin nuvarande lydelse bestämmelser om absoluta tidsfrister, vilka icke må överskridas. Emellertid visar erfarenheten, att situationerna ej sällan äro sådana att ett längre anstånd än lagen medger skulle ha varit befogat. Jag förordar därför att i lagrummet införes bemyndigande för Konungen att medgiva längre anstånd, därest synnerliga skäl föranleda därtill.

Övergångsbestämmelser.

Genom den nya lagen torde såväl 1948 års provisoriska förordning om utbildningstiden som 1949 års provisoriska förordning om beredskapsövning böra upphävas. Lagen synes böra träda i kraft den 1 juli 1950.

Emellertid bliva särskilda övergångsbestämmelser erforderliga i flera hänseenden.

I första hand uppkommer härvid frågan om *skyldigheten för äldre värnpliktiga att fullgöra repetitionsövningar*. Flertalet värnpliktiga ur t. ex. armén hade år 1946 och åren dessförinnan att fullgöra en första tjänstgöring om 12 månader samt, inom vissa tidsfrister, repetitionsövningar (efterutbildningsövning) om tillhoppa 3 månader. Bortsett från den minskning av tjänstgöringstiden med 1 månad som beslöts år 1947 har den sammanlagda tjänstgöringstiden för de värnpliktiga ur nämnda försvarsgren, som inryckt till första tjänstgöring efter den 31 mars 1948, utgjort (9 + 3 =) 12 månader, vilken tid bibehållits i lagförslaget. Äldre värnpliktiga ha således redan i och med första tjänstgöringens avslutande uppfyllt ramen för den sammanlagda tjänstgöringstiden enligt de nya bestämmelserna och skyldighet att fullgöra repetitionsövningar skulle om annat icke utsäges icke åligga dem. Med hänsyn härtill erfordras en övergångsbestämmelse, enligt vilken de äldre värnpliktiga i fråga om utbildningstidens längd skola vara att hänföra under äldre bestämmelser. I övergångsbestämmelsen bör utsägas, att de äldre värnpliktiga hava att fullgöra repetitionsövningar i den ordning de nya bestämmelserna stadga; övningarna skola således kunna fördelas på hela värnpliktstiden, oberoende av hittills stadgade tidsfrister. Övergångsbestämmelsen bör vidare utformas så att den inrymmer jämväl de äldre värnpliktiga, för vilka den tidsfrist blivit överskriden som i gällande lag är föreskriven för repetitions- och efterutbildningsövningar.

En annan av behovet påkallad övergångsbestämmelse sammanhänger med det föreslagna *systemet för uttagning av värnpliktiga för befälsut-*

bildning. Ett ikraftträdande redan den 1 juli 1950 av förslaget i denna del skulle innebära, att de värnpliktiga vilka under år 1950 genomgått eller komma att genomgå underofficersutbildning skulle kunna uttagas för officersutbildning endast efter frivilligt åtagande. Dessa värnpliktiga böra emellertid kunna uttagas tvångsvis för officersutbildning. Eftersom in-skrivningsförrättningar enligt det nya systemet äga rum första gången in-stundande höst, bör underofficersuttagning bland de värnpliktiga, vilka under år 1950 inryckt eller komma att inrycka till första tjänstgöring, ske under dessa värnpliktigas tjänstgöring och således enligt äldre bestä-melser. I båda nu nämnda avseenden erfordras övergångsbestämmelser.

Slutligen synes övergångsbestämmelse erforderlig i fråga om ikraftträ-dandet av 27 § 3 mom. *D. angående avräknande av diciplinstraff.* Härom må hänvisas till i det föregående i specialmotiveringen omnämnda sakkun-nigförslag, på vilket det föreslagna stadgandet vilar.

Hemställan.

Inom försvarsdepartementet har utarbetats förslag till de ändringar i värnpliktslagen som föranledas av de i det föregående förordade förslagen beträffande värnpliktsutbildningen m. m. Förslaget torde få underställas riksdagen för antagande. Riksdagen torde emellertid böra beredas tillfälle att avgiva yttrande beträffande de i det föregående anmälda förslag, som icke föranleda ändring i värnpliktslagen.

Jag får hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) antaga inom försvarsdepartementet upprättat förslag till lag om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967);

b) avgiva yttrande i anledning av vad jag i det föregående i övrigt anfört och förordat.

Med bifall till denna av statsrådets övriga leda-möter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Magnus T. Möller.